

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

Бр. 11

НОВЕМБАР 1898.

XIX

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

ОДЛИКОВАЊА

Указима Њег. Вел. Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, одликовани су:

Орденом Св. Саве I реда: *Гргур Миловановић*, професор Велике Школе, 18. октобра ове год.;

Орденом Таковског Крета III реда: *Милан Велковић*, благајник I класе министарства просвете, 18. октобра ове год.

Орденом Св. Саве V реда: *Антоније Максић*, учитељ у пенсији, 10. октобра ове год.

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ И ЦРКВ. ПОСЛОВА

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Њег. Вел. Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, постављен је:

за благајника прве класе, с платом од 5052 динара на годину, *Михајло Јовановић*, судија у пенсији, 25. октобра ове год.

ПЕНСИОНОВАЊА

Указом Њег. Вел. Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, пензионован је: *Милан Велковић*, благајник прве класе, 25. октобра ове год.

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Њег. Вел. Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, постављен је:

за драматурга треће класе: *Драгомир М. Јанковић*, секретар четврте класе министарства иностраних дела, 10. октобра ове год.

ПЕНСИОНОВАЊА

Указом Њег. Вел. Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, пензионован је: *Ми-*

лован Ђ. Глишић, драматург прве класе, 10. октобра ове год.

ВЕЛИКИ ДУХОВНИ СУД

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Њег. Вел. Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, постављен је:

за редовног члана у текућој трогодишњој периоди: архимандрит *Теодосије*, старешина манастира Студенице, 25. октобра ове год.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Указима Њег. Вел. Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, постављени су:

у **крагујевачкој гимназији:** за суплента: *Гргур Вујић*, испитани предавач, 24. октобра ове год.;

у **врањској гимназији:** за професора: *Никола Теофановић*, пређ. професор, 10. октобра ове год.;

у **пожаревачкој гимназији:** за професора: *Срећко Милетић*, пређ. професор, 10. октобра ове год.;

у **чачанској гимназији:** за суплента: *Љубомир Миловановић*, испитани предавач, 24. октобра ове године;

у **Учитељској Школи у Алексинцу:** за професора: *Тихомир Р. Ђорђевић*, надзорник друге класе основних школа округа нишког и пређашњи професор исте школе, с платом коју је као професор имао, по молби, 10. октобра ове год.

ПРЕМЕШТАЈИ

Указом Њег. Вел. Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, премештен је:

у **прву београдску гимназију:** за професора: *Гаврило Јовановић*, професор крагујевачке гимназије, по молби, 10. октобра ове год.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Њег. Вел. Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, а на основу члана 80. и 83. закона о Народним Школама, постављени су:

за надзорника основних школа друге класе у срезовима: голубачком, звишком, млавском и рамском, округа пожаревачкога: *Цветко Петковић*, професор на расположењу, 10. октобра ове год.;

за надзорника основних школа четврте класе округа нишкога: *Стеван Чуцурило*, учитељ Богословије, 10. октобра ове год.

УКАЗИ МИНИСТАРСКОГ САВЕТА

ВЕЛИКА ШКОЛА

ПОСТАВЉЕЊА

У име Њег. Вел. Краља, указом Министарског Савета, на предлог министра просвете и црквених послова, постављен је:

за ванредног професора Упоредне Анатомије с Физиологијом: *Др. Војислав Ж. Ђорђевић*, секретар санитетског одељења министарства унутрашњих дела, с платом од 2500 динара годишње, 28. септембра ове год.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

У име Њег. Вел. Краља, указом Министарског Савета, на предлог министра просвете и црквених послова, постављен је:

за надзорника основних школа четврте класе за округ крушевачки: *Светислав Здравковић*, професор на расположењу, 27. септембра ове год.

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Претписом министра просвете и црквених послова постављени су:

у првој београдској гимназији: за приправника: *Милан Петровић*, пређ. предавач, 28. октобра; за хонорарног наставника веронауке: *Миливоје Петровић*, ђакон Саборне Цркве, 1. октобра ове год.;

у другој београдској гимназији: за учитеља цртања прве класе: *Петар Убавкић*, пређ. учитељ

моделисања, 20. октобра ове год.; за хонорарне наставнике веронауке: *Петар Милојевић*, протођакон, 5. октобра ове год., и *Михајло Јаковљевић*, свештеник, 19. октобра ове год.;

у зајечарској гимназији: за приправника: *Божидар Ђорђевић*, пређ. предавач, 1. октобра ове године;

у крагујевачкој гимназији: за учитеља језика четврте класе: *Аврам Поповић*, пређ. предавач, 23. октобра ове год.;

у нишкој гимназији: за учитеља цртања и лепог писања четврте класе: *Милутин Марковић*, пређ. учитељ цртања, 20. октобра ове год.; за хонорарне наставнике веронауке: *Велимир Марковић*, члан духовнога суда, и *Димитрије Стевановић*, ђакон, 15. октобра ове год.;

у врањској гимназији: за хонорарног наставника веронауке: *Харитон Поповић*, ђакон, 7. октобра ове год.;

у пожаревачкој гимназији: за хонорарног наставника веронауке: *Василије Живковић*, ђакон, 5. октобра ове год.;

у шабачкој гимназији: за хонорарног наставника веронауке: *Радосав Давидовић*, ђакон, 3. октобра ове год.;

у Вишој Женској Школи у Београду: за класну учитељицу: *Савка Железовска*, учитељица осн. школе, 1. октобра ове год.

у Богословији: за хонорарног наставника црквеног певања: *Тома Стојадиновић*, свештеник, 5. октобра ове год.

ПРЕМЕСТАЈИ

Претписом министра просвете и црквених послова, премештени су:

у прву београдску гимназију: за учитеља језика четврте класе: *Милан Вујановић*, учитељ језика исте класе друге београдске гимназије, 1. октобра ове год., по потреби службе;

у зајечарску гимназију: за учитеља језика прве класе: *Илија Берић*, учитељ језика исте класе пожаревачке гимназије, 30. септембра ове год., по молби;

у пожаревачку гимназију: за учитеља језика прве класе: *Новак Савић*, учитељ језика исте класе зајечарске гимназије, 30. септембра ове год., по молби;

у Мушку Учитељску Школу у Јагодини: за учитеља музике и нотног певања треће класе: *Владимир Р. Ђорђевић*, учитељ музике и нотног певања исте класе врањске гимназије, 17. октобра ове год., по потреби службе.

ПЕНСИОНОВАЊА

Претписом министра просвете и црквених послова пензионована је: *Милева Јанковићка*, класна учитељица Више Женске Школе у Београду, 25. октобра ове године.

РАЗРЕШЕЊА

Претписом министра просвете и црквених послова разрешене су:

Јелисавета Субашићева, учитељица Више Женске Школе у Београду, 3. октобра ове године, по молби, и

Босилка Мајзнерка, учитељица женскога ручнога рада, 12. октобра ове године.

РАСПИСИ И ОДЛУКЕ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВ. ПОСЛОВА

НАСТАВНИ ПЛАН

за грађанске школе

1. ВАРОШКЕ

1. Наука хришћанска и Моралне поуке

Циљ: Буђење и развијање религијских осећања; познавање хришћанских истина, свештених радња и црквених ствари.

I разред (2 часа). Одабране приче из свештене историје Старога и Новога Завета (по хронолошком реду). Молитве и песме за учење на памет и за певање.

II разред (2 часа). Христова наука по његовим прича и изрекама са читањем и тумачењем Леванђеља. Молитве и песме.

III разред (2 часа). Кратки катихизис и најглавније из обредословља. Молитве и песме.

Напомене: Кроз све разреде треба провести подесне моралне поуке о човечјим дужностима: хришћанским (према себи, према ближњему, према Богу) и грађанским (према породици, друштву, држави).

2. Српски језик с писменим саставима

Циљ: Правилно читање и потпуно разумевање чланака по садржини и облику. Усмено и писмено изражавање без погрешака и дијалектичких особина. Потребна лакоћа у састављању пословних и пригодних писама, која се најчешће употребљавају у грађанском животу. — Познавање најбољих производа из новије књижевности, у колико то допушта моћ схватања ученика.

I разред (4 часа). а) *Читање и усмена вежбања:* Читање чланака. Разговор о читаним чланцима са обзиром на распоред (диспозицију) и главне

мисли. Усмено причање. Учење на изузет и декламовање народних и уметничких песама. Слободно препричавање песама и чланака у прози. — Вежбање у правопису у вези са гласовним законима. — Разликовање простих и сложених реченица у опште. Проста реченица, њене врсте и саставни делови. Ред речи. Врсте речи, поглавито имена и глаголи. Промена речи, нарочито са обзиром на правила, противу којих се најчешће греша у говору.

б) *Писмени састави:* Препричавања (вернија и слободнија). Разна пригодна и пословна писма (поруче, понуде, извине); објаве, наредбе, рачуни, признанице итд.

II разред (4 часа). а) *Читање и усмена вежбања:* Читање чланака и разговор о читаним чланцима. Причање. Учење на изузет и декламовање народних и уметничких песама. Усмено и слободно препричавање чланака у прози, као и у I разреду. Познавање најбољих писаца по њиховим чланцима, који су унети у читанку. — Основи за разумевање лепога облика (ритам, стих). Епска и лирска врста песама у опште, у колико је то унето у читанку. Продужење правописних вежбања са најглавнијим гласовним законима. Свезивање реченица. Реченички склоп. Приређене, подређене и уметнуте реченице. Непромењљиве речи.

б) *Писмени састави:* Описивање, поређење и излагање, свагда по припремној настави, која се врши у облику разговора; слободно излагање онога, што се приметило, доживело, читало или чуло. Писма као и у I разреду, а осим тога још: извештај, опомена, жалба, обавештај, распис, препорука; објаве, фракт; пријем, отказ; сведочење о служби.

III разред (4 часа). а) *Читање и усмена вежбања:* Читање чланака и разговор о садржини и облику. Учење на изузет и декламовање песама као и у II разреду. Причање. Слободно препричавање научених и прочитаних песама. Усмено исказивање садржине опширнијих чланака у прози. — Важније врсте епских, лирских и драмских песама, у колико их има у читанци. Фигуре говора. Кратке биографије најважнијих српских песника, чије су песме унете у читанку. Тачно познавање реченичног склопа, нарочито сложених реченица а са обзиром на њихово значење. Преглед најважнијих правила за правопис и интерпункцију. Промена речи.

б) *Писмени састави:* Већи писмени састави, о којима је претходно вођен разговор. Вежбање у распоређивању грађе, која је ученицима позната. Писма; давање, потраживање (молба); попис имовине (инвентар); обвезнице; уговори о набавкама и закупу, телеграми.

Задаци у свима разредима¹⁾ Сваких 14 дана један домаћи задатак; месечно један школски задатак (у задацима је стил поглавити рад).

3. Земљопис

Циљ: Најважнија знања из математичке и физичке географије. Преглед Јевропе и осталих делова земље. Потпуно познавање српских земаља. — Познавање индустрије и трговине, најважнијих саобраћајних средстава и карактерних производа појединих земаља.

I разред (2 часа). Основи математичке географије: Видик (хоризонат), стране света, облик и величина земље; познавање глоба (подневци, упоредници; географска дужина и ширина); обртање земље око осовине, дан и ноћ. Окретање земље око сунца; годишња доба.

Основи физичке географије.

Општи преглед делова света по разитој и висинској разграни са нарочитим погледом на средњу Јевропу и на Балканско Полуострво. Краљевина Србија.

Скице карата.

II разред (2 часа). Понављање онога што је учиено из математичке и физичке географије у I разреду.

Карактерне црте земљиних зона (појасева). Месец; помрачење.

Општи преглед делова земље по политичкој подели са нарочитим погледом на средњу Јевропу и на Балканско Полуострво: Српске земље. Култура проучених земаља. — Скице карата.

III разред (2 часа). Укупно понављање математичке географије. Наш сунчани систем.

Потпуно и детаљно познавање српских земаља и њихов однос међу собом и са другим земаљама у погледу индустрије и трговине.

Преглед целе грађе из политичке географије. Култура. — Скице карата.

4. Општа и српска историја

Циљ: Познавање најглавнијих лица и догађаја из опште историје с нарочитим обзиром на историју српског народа.

I разред (2 часа). Сlike из опште историје старих културних народа, нарочито Грка и Римљана.

II разред (2 часа). Сlike из српске и опште историје средњег века. Истицати нарочито оне

догађаје, који су били од општег историјског значаја, и који су имали утицаја и на развитак догађаја у српској историји.

III разред (2 часа). Сlike из српске и опште историје новог и најновијег времена, с нарочитим погледом на историју српског народа у Краљевини Србији у овом веку и прегледом државног уређења Краљевине Србије.

5. Јестаственица

Циљ: Познавање најважнијих животиња, биља и минерала, на основу посматрања, а с обзиром на њихов однос према човеку и њихов значај у природи.

Поуке о човечјем телу и неговање тела.

I разред (2 часа). Описивање поглавито оних животиња, биља, минерала, као јединака, којима је домовина у Краљевини Србији и у српским земаљама.

Минерали из најближе околине.

Поуке о заштићавању животиња и биља.

II разред (2 часа). Животиње, биље и минерали, груписани по родовима и редовима.

Минерали из околине.

III разред (2 часа). а) Преглед проучених животиња, биља и минерала. Сређивање свега по природним системама (минерали на хемијској основи);

б) Поуке о човечјем телу; неговање тела и чување здравља.

Физиџа и Хемија

Циљ: Познавање најважнијих физичких и хемијских појава на основу експеримената и посматрања, и то оних појава, којима се објашњавају потребе у животу.

I разред (2 часа). Висак, падни правац, висина, водоравно, управно. Дељивост. Шупљикавост. Непробојност. Покрет и мир. Леност. Тежина, тежови, специфична тежина (по осећању на руци). — Истезање стамених тела, ширење воде и ваздуха, ваздушне струје, ветар. Термометар. Спровођење топлоте. — Магнетно привлачење. Магнетна игла и магнетни полови. Привлачење и одбијање двају магнета. Компас. Електрисање трењем и показивање електрине. Електроскоп. Електрински спроводници. Привлачење и одбијање. Електрофор и електринска машина. Галвански елеменат. — Спојене цеви. Прости огледи за ваздушни притисак. Барометар. Мехови. Натезање. — Светла и тамна тела. Провидна и прозрачна тела. Сенке. Помрачења. Дан и ноћ. Простирање светлости у правим пругама. Огледање на равним огледалима (одбијање светлости). Ваздух. Горење. Оксидовање. Главни

¹⁾ Домаћи и школски задаци смеју се давати само из језика и рачуна.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

састојци у ваздуху. — Вода. Кристаловање. Кристална вода. Дестилација воде. Лучење воде електричном струјом. — Воденик и кисеоник. Хемијско растварање. Смеша и хемијско једињење. Сола киселина. Хлор. Бељење и дезинфекција хлором. Јод и Бром. — Угљеник. Угљенични оксид и диоксид. — Сумпор. — Фосфор. Жижице. — Елементи и једињења (Објашњење на ономе што се узимало).

II разред (2 часа). Наставна грађа из I разреда понавља се код сваког одсека и проширује новим тачкама.

Топљење и испаравање. Дестилација и сублимација. — Природни и вештачки магнет. Деклинација и инклинација. Громовод. Муња. Гром. Гадваноскоп. Електролиза воде. Галванопластика. Злаћење, сребрење и никеловање. — Равнотежа. Тежиште. Полуга (озиб). Теразије. Кантар. Колотур и колотурице (колотурача). Назубљени точкови. Витао и чекрк. Шеталица (клатно) и часовници са тегом и пруглом. — Простирање притиска у води. Хидраулички тисак (основ). Притисак на дно и бокове суда. Потисак на више. Тежина тела у води, огледа. Одређивање специфичне тежине на хидростатским теразијама. Пловљење. Ареометри. — Стишљивост и ширљивост ваздуха. Разне врете шмркова. — Тежина тела у ваздуху (губитак теже у ваздуху). Ваздушна лопта. — Постајање звука и простирање. Брзина и јачина звука. Одјек и одзив. — Јачина и брзина светлости. Огледање на сверним огледалима. Жижа. Преламање светлости у води. Преламање и разлагање (цепање) светлости у призми. Дуга. — Кречник. Жежење креча и употреба. Водени креч (цемент). Жежење гипса и гипсање. Карбонати (сода и поташа). — Шалитре. Шалитрина (азотна) киселина. Наклени камен. Царска киселина. — Киселине (сумпораста и сумпорна). Соли сулфати. Сумпороводоник и сулфиди. Фосфорна киселина и фосфати. Флуороводенична киселина и нагризање стакла. — Киселине, базе и соли. — Белутаг. Силицијева киселина и силикати. Стакло, врете стакала. — Земљано посуђе. Глеђенсање и моловање (шарање). Метали. Гвожђе. Алуминије. Олово. Калај и калајисање. Цинак, бакар и легуре. Жива. Сребро. Злато. Платина.

III разред (2 часа). Понављање и преглед наставне грађе из I и II разреда са додатком овога што долази:

Извори топлоте. Гориво и грејање. — Згушњавање водене паре у природи (роса, магла, облаци, киша, снег, иње, поледница). Напон водене паре. Палинов лонац. Основ парних машина. — Магнетисање струјама. Електромагнетно звоњење. Телеграф.

Електромагнетни часовници. Електромагнетни мотор. — Индукција струја. Телефон. Динамомашине. Физиолошки учинци електричне струје. — Стрма равнина. Клин. Завртањ. Слободно падање. Централно кретање. — Адхезија и кохезија. Капиларност. Апсорпција. Дифузија и осмоза. — Орган за глас и орган за чување у човека. — Сочива. Микроскоп. Дурбан. Фотографија. Ово и наочари. Стереоскоп. — Горење, дисање, оксидовање. Целулоза. Хартија. Сува дестилација. Гас за осветљење. Горива. Скробац и дестрин. Шећер. Врење алкохолно и алкохолна пића. Квасац. Оцат (сирће). Зелени камен (камен драгац). — Претилнине. Биљне претилнине и фирнис. Глицерин. Свеће. Сапун. — Смоле и смолени фирнис (лакови), смоле за кад, еластичне смоле. Балзми. Етарска уља и парфимерија. — Боје и бојење. Мочила (стипсила) у бојењу. Печатање (штампање). Ткања. Бељење. — Беланчевине. Биљни и животињски лепак. Млеко. сир, павлака и масло. — Распадање и труљење Консервовање хране.

У целој настави узимати што више практичних примера.

7. Рачун са простим књиговодством

Циљ: Поузданост и лакоћа у основним рачунским радњама са особеним бројевима. Вештина у рачунима из грађанског живота. — Просто књиговодство.

I разред (4 часа). Четири основне радње са једноименим и разноименим целим бројевима и десетним разломцима. Систем метарских мера и тежина. Делљивост бројева и разлагање истих на чинице. Највећа заједничка мера. Најмањи заједнички садржалац. Примена најпотребнијих рачунских олакшица. Скраћено множење и дељење. Размере и сразмере. Усмено рачунање.

II разред (4 часа). Рачунање с простим разломцима. Подизање на квадрат и извлачење квадратног корена. Једначине првог степена са непознатима. Рачунско извођење. Правило тројно. Прости интересни рачуни. Рочни, друштвени, саобраћајни рачуни, сразмерна подела и правило смесе. Усмено рачунање.

III разред (4 часа). а). Верижни рачуни. По дизање на куб и извлачење кубног корена. Процентно рачунање и његова примена и употреба у грађанском животу (одбитаг даре, рабата и сконто, провизион, сензарија, плаћање осигурања, израчунавање добитка и губитка). Најпотребнија знања из мера, тежина и новаца, српских и суседних земаља. Најпростије рачунање интереса на интерес. Усмено рачунање.

б) Просто књиговодство.

Задачи у свима разредима.

Сваки четриест дана један домаћи, а месечно један школски задатак.

Примедба: Грађу за рачунске задатке узимати увек из грађанског живота с обзиром на нарочити задатак градске школе.

8. Геометрија и геометријско цртање

Циљ: Поузданост у познавању, поређењу, мерењу и израчунавању простора. Познавање најважнијих геометријских правила и геометријских конструкција. Представљање простих објеката у нацрту.

I разред (2 часа). а) *Геометрија:* Основни геометријски појмови; тачка, линија, угао, троугао; једнакост троуглова; четвороугли и многоугли; круг.

б) *Геометријско цртање.* Цртање с правим линијама, цртање мрежа; задаци за конструкције у вези са обрађеном грађом, копирање равних фигура; цртање у стилу за практичну употребу геометријских орнамената.

II разред (2 часа). а) *Геометрија.* Кратко понављање грађе учене у I разреду; пропорционалност протезања; сличност троуглова; средња геометријска пропорционала; смањивање мерила (размер); трансверзално мерило, израчунавање обима и површине троуглова, четвороуглова и многоугаоника; претварање облика равнина; Питагорино правило изведено из посматрања; израчунавање обима и равне површине круга, елипсе и спирале; објашњење особина елипсе и спирале.

б) *Геометријско цртање:* Задаци за конструкције у вези са обрађеном грађом; повећавање и смањивање равних фигура. Основи за цртање положаја (ситуација).

III разред (2 часа). а) *Геометрија.* Кратко понављање грађе из I и II разреда, најважнија правила из стереометрије; коцка, призма, пирамида, цилиндар; купа и кугла; израчунавање површине и садржине ових тела.

б) *Геометријско цртање.* Очигледно објашњавање пројективног представљања геометријских тела у нацрту помоћу удесних модела; цртање тела помоћу мрежа; цртање простих објеката за промет; цртање планова.

9. Моралне и грађанске поуке

Циљ: Буђење и развијање патриотског осећања и осећања општности; образовање карактерне воље.

I разред (1 час). *Дете у породици и његове дужности:* дужности деце на спреам родитеља (послушност, поштовање, љубав, захвалност); потпо-

магање родитеља у њиховим пословима, дворење и неговање у болести; потпомагање родитеља у старости (све на примерима). Дужност према браћи и сестрама; међусобна љубав браће и сестара; упућивање да старија браћа и сестре потпомажу млађу браћу и сестре (примери). — Дужности према млађима (слугама и служавкама); поступање с њима, благо и учтиво. *Дете у школи:* Вредноћа, послушност, ред, пристојност. Дужности према наставнику; дужности према друговима: понашање ван школе и куће.

II разред (1 час). (Кратко понављање оних дужности о којима је говорено у I разреду). — *Дужност према самом себи.* Чистота тела, умереност, трезвеност, опасности од пића, штедња, страсти: грамжљивост за новцем и богатством, тврдичење; расипкућство, рад и штедња у времену; морална вредност ручнога рада; отвореност и искреност, истинитост и лаж, лично достојанство: поштовање сама себе; скромност; сузбијање сујете, охолост; стид од незнања и лености, храброст у опасности и несрећи; стидљивост; прегаоштво; гнев и штета, последице од тога. — Човечно поступање са животињом; друштво за заштиту животиња.

III разред (1 час). Кратко понављање оних дужности, о којима је говорено у I и II разреду. *Дужности према другим људима.* Правда и милосрђе („не чини другом што ниси рад себи“); чување живота, части и имања других; доброта, братство, трпљивост и поштовање туђе вере. — *Дужности према отаџбини и владару.* Шта човек има од отаџбине; дужности према отаџбини: поборност законима и властима, војничка служба (дисциплина), оданост и верност застави; пореза; права која одговарају дужностима: лична слобода, слобода савести, рада, удруживања. Заштита живота и свију човекових добара.

10. Основи народне економије

А. ОПШТИ ПОЈМОВИ

III разред (2 часа). — Човек и његове потребе. — Добра којима човек подмирује своје потребе (намирнице). — Појам производње и привреде. — Рад и привреда као извори човекових намирница. — Народна и приватна привреда.

Б. ПОСЕБНИ ДЕО

1. Производња:

1. Чиниоци производње (природа, рад, капитал).

а) *Природа:* Земљиште и природни производи; природне снаге: ветар, вода итд.

б) *Рад:* физички и умни, деоба рада, врсте рада: *привлавање сировина* (земљорад, шумарство

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

вођарство, сточарство, рударство); *прерађивање си-
ровина* (занати и индустрија); разлике између си-
ровина и прерађевина; *трговина* (крупна и ситна,
унутарња и спољашња; увоз и извоз); пренос робе.

в) *Капитал*: његова улога у производњи; вр-
сте капитала; производни и привредни, стални и
обртни; образовање капитала.

2. Крупна и ситна производња у индустрији
и земљораду; главнија правила земљорада (повра-
ћање одузетих делова земљишту и начини обрађи-
вања земље); машине и њихов значај у производњи.

3. Слобода рада и утакмица: удружења за
производњу (земљорадничке задруге и друге).

II. *Промет или размена добара*, појам про-
мета; услови и средства која олакшавају промет
добара, корисност и вредност промета; новац и
његова улога у привредном саобраћају; врсте новца
и новчани системи; цена, понуда и тражња; закон
утакмице, пијаца; кредит и његови главни послови;
слобода трговине и заштита, с погледом на наше
прилике.

III. *Подела добара*. Доходи и њихово разли-
ковање (брutto и нето доходака); удео рада и ка-
питала у производњи; интерес на капитал.

IV. *Потрошња*: појам потрошње, производна
и непроизводна потрошња (корисни и штетни тро-
шкови); штедња и луксуз; установе за штедњу;
штедионице, потрошачке задруге, осигурање жи-
вота и имања. Друштва за узајмо помагање.

V. *Државне дажбине*: порезе (посредне и не-
посредне); таксе и њихове врсте.

II. Ручни рад

I разред (4 часа); **II разред** (4 часа); **III ра-
зред** (4 часа).

(Програм из овога предмета прописане се ка-
сније).

12. Слободно цртање

I разред (2 часа). *Облици у равни* (двoдимен-
зионе слике). — Цртање линија, углова и геоме-
тријских слика и њихно састављање у најпростијим
равним геометријским орнаментима. Цртање биљних
облика: листова, цветова и граница, с применом
у разним биљним орнаментима. Упознавање са основ-
ним и помешаним бојама, (примарне, секундарне и
терцијерне боје, — боје I, II и III реда), и то, цр-
тајући само сувим бојама (пастелским писаљкама).
— Све се задаће раде према наставникову обја-
шњавању и цртању на школској табли и према ве-
ликим заједничким прегледницама (зидним табли-
цама). Посебне прегледнице не допуштају се.

II разред (2 часа). *Облици у простору* (тро-
димензионе слике). — Скицирање основних стерео-

метријских тела: коцке, призме, пирамиде, ваљка,
купе и допте у великим дрвеним моделима. Очи-
гледно практично објашњавање два главна начина
слободног цртања тих просторних облика: начин
пројективни (геометријски) и начин *перспективни*,
у најглавнијим и најлакшим положајима модела.
Пројективно и перспективно скицирање комбино-
ваних просторних облика по моделима посуђа, ваза
итд. од струганог дрвета као и најпростијих ствари,
алата итд. — Сви се задаци раде само по настав-
никову усменом и графичком објашњавању и гле-
дању самих предмета (модела и ствари), и то у
скицама и слободном руком.

III разред (2 часа). *Сенчење и бојадисање*. —
Практично очигледно објашњавање основних пра-
вила осветљења и сенчења на моделима геометриј-
ских тела. Пројективно и перспективно цртање и
сенчење тих модела, а затим модела пластичних
орнамената од гипса и комбинованих обних облика
од струганог дрвета. Перспективно цртање и сен-
чење модела: кућа, споменика, пркава, мостова
итд. Цртање с природе (у пољу).

Упознавање и вежбање са воденим бојама (аква-
рел). Вежбање у мешању и складном здруживању
(хармонији) водених боја, с применом наших на-
родних мотива у орнаментима домаћих и занатских
израђевина.

13. Лепо писање

Циљ: Разговорно, лепо и течно писање обичних
писмена и оних врста писмена, која се највише
употребљавају у грађанском животу.

I разред (1 час). Генетички развој и вежбање
рукописних писмена ћирилице и латинице. Арапски
и римски бројеви. Округло писање.

II разред (1 час). Продужено вежбање руко-
писних писмена из I разреда. Брзо писање, а да се
не оштети карактер и лепота писмена. Понављање
развоја и систематских вежбања округлих писмена.

14. Певање

Циљ: Буђење, вежбање и образовање чула чу-
вења (тона), облагорођавање срца и развијање па-
триотског осећања. Вежбање ученика у певању на-
родних, уметничких и црквених песама у једном и
више гласова по нотном систему.

I разред (1 час). а) *Теоријски део*. Кратко по-
нављање оних песама, које су теоријски учене у
основној школи. Прости интервали. Обележавање.
Врсте dur-тона. Такт и врсте такта.

б) *Практични део*. Вежбање у једном и два
гласа да ученици погоде тонове на лаким приме-
рима. Песме у два гласа са разним садржинама.

Удесне народне и патриотске песме. — Заједничко вежбање према потреби а са обзиром на црквено појање.

II разред (1 час). а) *Теоријски део*. Понављање онога што је учио у I разреду. Продужење науке о интервалима. Ајорд. Врсте moll-тона.

б) *Практични део*: Припрема за певање у више гласова помоћу вежбања да ученици на примерима погоде тонове. Песме разне садржине у два и више гласова. Подесне народне и патриотске песме. — Заједничко вежбање према потреби а са обзиром на црквено појање.

III разред (1 час). а) *Теоријски део*. Понављање онога што се учио у I и II разреду. — Кратке биографије најбољих српских компониста.

б) *Практични део*: Песме са разном нарочито патриотском садржином у више гласова. Подесне народне песме. — Заједничко вежбање према потреби, а са обзиром на црквено појање.

Напомена: У сваком разреду треба ученици да науче певати на изуст по неколико народних патриотских песама.

15. Гимнастика

Циљ: Јачање снаге, окретности и поузданости, реда, смелости и самопоуздања; одржавање телесног и душевног здравља.

I—III разред. *Вежбање у одржавању реда*, као: Постројавање колоне простих и удвојених редова; равнање; коло; кругови; звезде и друге фигуре; постројавање редова и обратно у вези. — *Слободна вежбања*: Скакутање; кружење трупом; избацивање и махање рукама, трчање до два минута; разне врсте корака, ход у маршу и простим редовима; вежбање руку за време стајања на једној пози; разне врсте спајања слободних вежбања (комбиновања) на месту и у ходу; разне врсте корака у вези са скакутањем у напред и назад; вежбање с ђуладима. *Вежбање са штаповима*: држање штапова у разним положајима и у вези са вежбањем ногу и трупа; радња са штаповима и ђуладима у вези са другим слободним вежбањима. — *Вежбање са узлом*: прескакање на месту и у трчању. — *Скакање* на даљину до 1 м. и у висину до 1/2 м. (и без узла); скакање са окретањем за 1/4 и 1/2 м. — *Радње на сравама*: на ногарима, гривнама и другим справама. — *Гимнастичке игре*. — *Игре* за децу и омладину с песмом или музиком и без њих; са лоптом и другим справама за игру и без њих.

Примедба: Теже и комбиноване радње врше се у старијим разредима и према развоју ученика, а лакше у млађим разредима. Тежина једног ђу-

лета за I разред од 1 кгр., за други разред од 1 1/4 кгр., и за III разред од 1 1/2 кгр.

НАСТАВНИ ПЛАН
ЗА ГРАЂАНСКЕ ШКОЛЕ
I Варошке

БРОЈ	ПРЕДМЕТИ	I	II	III	СВЕГА
1	Наука хришћанска	2	2	2	6
2	Српски језик	4	4	4	12
3	Земљопис	2	2	2	6
4	Историја	2	2	2	6
5	Јестаственица с поук. о чув. здр.	2	2	2	6
6	Физика и Хемија	2	2	2	6
7	Рачуница с простим књиговод. .	4	4	4	12
8	Гесметрија с геомтр. цртањем .	2	2	2	6
9	Грађанске и моралне поуке . .	1	1	1	3
10	Основи народне економије . . .	—	—	2	2
11	Ручни рад	4	4	4	12
12	Слободно цртање	2	2	2	6
13	Лепо писање	1	1	—	2
14	Певање	1	1	1	3
	Свега	29	29	30	88

Напомена. Гимнастика с играњем је кроз све разреде с 2 часа недељно. Немачки или француски језик није обавезан, а предавање се у свима разредима са 3 часа недељно.

ПБр. 18.924.
6. октобра 1898. год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова
Андре Ђорђевић с. р.

НАСТАВНИ ПЛАН
за девојачке школе

I. Наука хришћанска и Моралне поуке

Циљ: Буђење и развијање религијских осећања, познавање свештених радња и црквених ствари.

I разред (2 часа). Одабране приче из свештене историје Старога и Новог Завода (по хронолошком реду). Молитве и песме за учење на памет и за певање.

II разред (2 часа). Христова наука по његовим причама и изрекама са читањем и тумачењем Јеванђеља. Молитве и песме.

III разред (2 часа). Кратки Катихизис и најглавније из Обредословља. Молитве и песме.

Напомене: Кроз све разреде треба провести подесне моралне поуке о човечјим дужностима: хришћанским (према себи, према ближњему, према Богу) и грађанским (према породици, друштву, држави), истичући нарочито још и дужности које ученици имају као деца, као Српкиње, као будуће домаћице.

2. Српски језик с писменим саставима

Циљ: Правилно читање и потпуно разумевање чланака по садржини и облику. Усмено и писмено изражавање без погрешака. Лакоћа у састављању пословних и пригодних писама, потребних за грађански живот. — Познавање најбољих производа из новије књижевности, у колико ученици могу то разумевати.

I разред (3 часа). а) *Читање и усмена вежбања.* Читање чланака. Разговор о читаним чланцима са обзиром на распоред (диспозицију) и основне мисли. Учење на изуст и декламовање народних и уметничких песама, нарочито оних, у којима су лени женски карактери. Слободно препричавање чланака у прози. Вежбање у правопису у вези са гласовним законима. Разликовање простих и сложених реченица. Проста реченица, њене врсте и саставни делови. Ред речи. Врсте речи поглавито имена и глаголи. Промена речи са обзиром на правила, противу којих се најчешће грешу у говору.

б) *Писмени састави.* Препричавања (вернија и слободна) свагда после припремне наставе, која се врши у облику разговора. Објашњавање пословица и мудрих изрека. Краћа пригодна и разна пословна писма.

II разред (3 часа). а) *Читање и усмена вежбања.* Читање чланака. Разговор о читаним чланцима. Усмена причања. Учење на изуст и декламовање народних и уметничких песама, нарочито оних, у којима су лени женски карактери. Слободно препричавање чланака у прози, као и у I разреду. Познавање најбољих писаца по њиховим чланцима, који су унети у читанку. — Основи за разумевање лепога облика (ритам, стих). Епска и лирска врста песама у опште, у колико је то унето у читанку. Продужење правописних вежбања са најглавнијим гласовним законима. — Свезивање реченица. Реченични склоп. Приређене, подређене и уметнуте реченице. — Непроменљиве речи.

б) *Писмени састави.* Описивање, поређење и излагање, свагда по припремној настави, која се врши у облику разговора. Слободно излагање онога што се приметно, доживело, читало или чуло. Пригодна и разна пословна писма.

III разред (3 часа). а) *Читање и усмена вежбања.* Читање чланака. Разговор о садржини и облику читаних чланака. Учење на изуст и декламовање песама као и у II разреду. Слободно препричавање научених и прочитаних песама. Усмено исказивање садржине опширнијих чланака у прози. — Важније врсте епских, лирских и драмских песама, у колико их има у читанци. Фигуре говора. Кратке биографије најважнијих српских песника, чије су песме унете у читанку. Тачно познавање реченичног склопа, нарочито сложених реченица са обзиром на њихово значење. — Преглед најважнијих правила за правопис, интерпункцију и промену речи.

б) *Писмени састави.* Већи писмени састави, о којима је претходно вођен разговор. Вежбање у распоређивању грађе, која је ученицама позната. Све врсте пригодних и пословних писама. Телеграми.

Задаци у свима разредима¹⁾

Сваких 14 дана по један домаћи задатак; месечно по један школски задатак. (Стил је главна ствар у задацима).

3. Земљопис

I разред (1 час), **II разред** (1 час), **III разред** (1 час).

Програм и распоред наставне грађе као и у грађанским мушким школама, само због смањенога броја часова узимати главније ствари.

4. Општа и српска историја

Циљ: Познавање најглавнијих лица и догађаја из опште историје с нарочитим обзиром на историју српског народа.

I разред (2 часа). Слике из опште историје старих културних народа, нарочито Грка и Римљана.

II разред (2 часа). Слике из српске и опште историје средњег века. Истичати нарочито оне догађаје, који су били од општег историјског значаја, и који су имали утицаја и на развитак догађаја у српској историји.

III разред (2 часа). Слике из српске и опште историје новог и најновијег времена, с нарочитим погледом на историју српског народа у Краљевини Србији у овом веку.

5. Јестаственица

Циљ: Познавање најважнијих животиња, биља и минерала, на основу посматрања, с обзиром на њихов однос према човеку и њихов значај у при-

¹⁾ Домаћи и школски задаци могу се давати само из језика и рачуна.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

роди. — Поуке о повртарству и гајењу цвећа. — Поуке о човечјем телу и неговању тела.

I разред (2 часа). Описивање поглавито оних животиња, биља и минерала, као јединака, којима је домовина у Краљевини Србији и у српским земљама. Од домаћих животиња нарочито живина и штеточине животиње, без инсеката. Неколико минерала из околине. — Повртарство и гајење цвећа у вези са практичним радовима у школској башти. Поуке о зашћивавању животиња и биља.

II разред (2 часа). Животиње, биље и минерали груписани по родовима и редовима. Домаћа живина и њихове расе, гајење. Пчела са обзиром на ичеларство и свилена буба са гајењем свилобубе и произвођењем свиле. Штетни инсекти. — Минерали из околине. — Повртарство и гајење цвећа у вези са практичним радовима у школској башти.

III разред (2 часа). Познавање и проширавање раније изученога. Сређивање свега тога по природним системама (минерали на основи хемијској). Познавање човечјега тела, најглавније поуке о неговању тела и чувању здравља, и о првој помоћи у болести. — Повртарство и гајење цвећа са практичним радовима у школској башти.

6. Физика и Хемија

I разред (1 час). **II разред** (1 час). **III разред** (1 час).

Програм и распоред наставне грађе као и у грађанским мушким школама, само узимати главније ствари због смањенога броја часова.

7. Ручни с простим књиговодством

Циљ: Поузданост и лакоћа у основним рачунским радњама. Лакоћа у рачунима из грађанског живота. Основи простог књиговодства са обзиром на домаћу потребу.

I разред (3 часа). Четири основне радње са једноименим целим бројевима и децималима. Систем метарских мера и тежина. Дељивост бројева и разлагање на чиниоце. Највећа заједничка мера. Најмањи заједнички садржатељ. Рачунање с простим разломцима. Примена најобичнијих рачунских олакшица. Размере и сразмере. — Усмено рачунање.

II разред (3 часа). Подизање на квадрат и извлачење квадратног корена. Свођење на јединицу. Правило тројно. Прости интересни рачун. Рочни, друштвени и саобраћајни рачуни. Рачуни који су потребни за газдинство. Усмено рачунање.

III разред (3 часа). Верижно правило. Процентно рачунање и његова примена у друштвеном животу (дара, рабат, сконто, провизион, сензалија,

плаћање осигурања, израчунавање добитка и губитка). Најпотребнија знања из српских и немачких мера и тежина, нарочито из суседних земаља. Меница. Менични дисконт. Основи сложеног интереса (интерес на интерес). Основи простог књиговодства са обзиром на домаће газдинство. — Усмено рачунање.

8. Геометрија и Геометријско цртање

Циљ: Познавање најважнијих геометријских облика; мерење и израчунавање геометријских равних ликова и тела.

I разред (1 час). Познавање разних равних ликова, углова и линија полазећи од посматрања рогљастих и округлих тела. Појам о једнакости. Вежбања у цртању конструкција у вези са обрађеном грађом.

II разред (1 час). Понављање грађе из I разреда. Појам сличности у опште и троуглова особено. Копирање равних ликова. Увећавање и смањивање геометријских фигура и нацрта за кројење. Израчунавање обима и површине равних ликова, о којима је говорено. Питагорино правило изведено из посматрања. Конструктивни задаци у вези са обрађеном грађом.

III разред (1 час). Понављање грађе из I и II разреда. Рогљаста и округла тела. Израчунавање површине и садржине тих тела. Вежбање у копирању, увећавању и смањивању равних фигура са обзиром на женски ручни рад.

9. Домаће газдинство¹⁾

Циљ: Знање и вештина у управљању кућом и домаћом економијом.

III разред (2 часа). а) *Општи д.о.* — Домаће газдинство и његова важност. Улога жене у породици као домаћице. Њен удео у управљању кућом. Потреба реда, предвиђања и економије. Распоред и употреба времена. Подела рада на дане, недеље и годишња доба. Домаћи буџет. Домаће рачуноводство, сразмера трошкова. б) *Посебни део.* — *Стан.* Избор стана; распоред, хигијенски услови; одржавање стана; кирије; обавезе закупчеве. *Покућанство.* Избор и одржавање. *Посуђе* (одржавање, прање, чистота). *Рубље.* Прање, глачање (пегавање). Опасности од оксида угља. Прављење цеђа, сапуна. *Постеља.* *Одело.* Избор материја и кројеви (простота, укус у одевању) скидање мрља, чување тканина и крзна. *Храна.* Избор хране и пића, врсте хране и храњивост њихова. Фалсификати. Вода, кување и готовљење; главна правила у кувању. Нај-

¹⁾ У Девочијским Школама с интернатом овај ће се предмет предавати у вези с практичним радовима у заводу (кујни, подруму итд.).

обичија правила економска, спремање и чување зимнице (хране и пића). *Осветљење и огрев*. Економске и хигијенске поуке о разним начинима осветљења и грејања; гориво. *Домаћа економија*. Куповина домаћих намирница; границе набављања према домаћим потребама и приходима, набавке на вересију и опасности од задуживања.

10. Женски ручни рад

I разред (6 часова). Потплетање и крпљење чарапа. — Шарени вез (на јути, конгресу и на домаћем платну). — Први почеци шва (изучавање бодова на платну и цртање бодова на табли. Шивење кецеље и сукње за девојчице (рад руком).

II разред (6 часова). Бели вез. Почеци свију врста белог веза (на комадићу платна). Лакши монограми. — Шивење: Женске кошуље (без украса), рекле и гаћица, све за девојчице и све ручни рад. — Просто мрежање.

III разред (6 часова). Бели вез. Израда тежих монограма и лакших образаца шупљика на платну. — Шивење мушке хаљине. Шивење мушке кошуље и мушких гаћа (за дечаке), јорганског чаршава (у малом облику) и јастучнице, — све руком. — Пуњавање мреже с разним бодовима.

11. Цртање слободном руком

I разред (2 часа). *Основи слободног цртања*. — Цртање линија и углова, њихно мерење и дељење; геометријске слике (троугли, четвороугли и полигони, круг, елипса, овал, спирала с применом у најпростијим равним геометријским орнаментима. Цртање орнаментских звезда, ружа, пруга (бордура), оквира и површина (десена). Вежбање у увећавању и умањавању цртежа, помоћу квадратне мреже, умањеног мерила и пантографа. — Све се задаће раде према наставничком објашњавању и цртању на школској табли и по великој заједничкој прегледници (зидној таблици). Посебне прегледнице не допуштају се.

II разред (2 часа). *Цртање биљних облика*. — Цртање листова, цветова и гранчица у природним и стилизованим изгледима (улепшавање — симетрија и правилност). Цртање биљних орнамената на квадратним, правоугаоним, троугаоним, кружним и елиптичним пољима. Упознавање са основним и мешаним бојама (примарне, секундарне и терцијерне боје), и то, цртајући само сувим бојама (пастелским писаљкама). Цртање монограма. — Црта се према наставничком објашњавању и цртежу на школској табли и угледањем на велике заједничке прегледнице, а доцније и по посебним прегледницама.

III разред (3 час). *Упознавање и вежбање са воденим бојама* (акварел). — Вежбање у мешању и складном здруживању (хармонији) водених боја, с применом у цртању геометријских и биљних орнамената; уз потребне поуке о физичким и физиолошким особинама боја и о стилу и пореклу тих орнамената. Ученицима се у сва три разреда очигледно објашњава и практична примена орнаментских облика и њихних складних боја на оригиналним израђевинама женских ручних радова, одела, собног намештаја итд. — Црта се најпре према заједничкој прегледници и наставничком објашњавању и цртању, а затим по посебној прегледници.

12. Лепо Писање

I разред (1 час), **II разред** (1 час).

Као и у мушким грађанским школама.

13. Певање

Циљ: Буђење, вежбање и образовање чула чувења (тона), облагорођавање срца и развијање патриотског осећања. Вежбање ученица у певању народних, уметничких и црквених песама у једном и више гласова по потном систему.

II разред (1 час). а) *Теоријски део*. — Понављање онога што је учио у I разреду. Продужење науке о интервалама. Акорд. Врсте moll-тона.

б) *Практични део*. — Припрема за певање у више гласова помоћу вежбања, да ученице на примерима погоде тонове. Песме разне садржине у два и више гласова. Подесне народне и патриотске песме. — Заједничко вежбање према потреби а са обзиром на црквено појање.

III разред (1 час). а) *Теоријски део*. — Понављање онога што се учио у I и II разреду. — Кратке биографије најбољих српских композита.

б) *Практични део*: Песме са разном нарочито патриотском садржином у више гласова. Подесне народне песме. — Заједничко вежбање према потреби, а са обзиром на црквено појање.

Примедба: У сваком разреду треба ученици да науче певати на изузет по неколико народних патриотских песама.

14. Гимнастика

Циљ: Јачање снаге, окретности и сигурности, реда, смелости и самопоуздања; одржавање телесног и душевног здравља.

I—III разред. *Вежбање у одржавању реда*, као: Постројавање колоне простих и удвојених редова; равнање; коло; кругови; звезде и друге фигуре; постројавање редова и обртање, у вези. — *Слободна вежбања*: Скакутање; кружење трупом; избацивање и махање рукама; трчање до два ми-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

пута; разне врсте корака, ход у маршу и простим редовима; вежбање руку за време стајања на једној ноzi; разне врсте стајања, слободних вежбања (комбиновање) на месту и у ходу; разне врсте корака у вези са скакутањем у напред и назад; вежбање с ђуладима. — *Вежбање са штаповима*: држање штапова у разним положајима и у вези са вежбањем ногу и трупа; радње са штаповима и ђуладима у вези са другим слободним вежбањима. — *Вежбање са узлом*: прескакање на месту и у трчању. — *Гимнастичке игре*. — *Игре* за децу и женску омладину с песмом или музиком и без њих; са лоптом и другим справама за игру и без њих.

Примедба: Теже и комбиноване радње врше се у старијим разредима и према развиту ученица, а лакше у млађим разредима. Све гимнастичке радње треба вршити у границама женског карактера. Тежина једног ђулета за 1 разред од 1 кгр., за други разред од 1¼ кгр. и за 3 разред од 1½ кгр.

**НАСТАВНИ ПЛАН
ЗА ДЕВОЈАЧКЕ ШКОЛЕ**

БРОЈ	ПРЕДМЕТИ	I	II	III	СВЕГА
1	Наука хришћанска с морал. поук.	2	2	2	6
2	Српски језик	3	3	3	9
3	Земљопис	1	1	1	3
4	Историја	2	2	2	6
5	Јестаственица с поук. о чув. здр.	2	2	2	6
6	Физика и Хемија	1	1	1	3
7	Рачуница с простим књиговод.	3	3	3	9
8	Геометрија с геометр. цртањем .	1	1	1	3
9	Домаће газдинство	—	—	2	2
10	Женски ручни рад	6	6	6	18
11	Слободно цртање	2	2	2	6
12	Лепо писање	1	1	—	2
13	Певање	2	2	2	6
	Свега	26	26	27	79

Напомена. Гимнастика с играњем је кроз све разреде с два часа недељно. Немачки или француски језик није обавезан, а предавање се у свима разредима са 4 часа недељно. За ученице које уче немачки или француски језик, смањене се часови жен. рада на 4 часа недељно.

ПБр. 18.054.

8. октобра 1898. год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Андре Ђорђевић с. р.

Управитељима Виших Женских Школа

На основу члана 5. закона о уређењу Више Женске Школе прописао сам наставни план за те школе, који Вам се у прилогу % шаље, и по коме ће се почети одмах радити још у току ове школске године.

Како је чланом 32. закона о изменама и допунама у закону о уређењу Учитељске Школе предвиђено установљивање Женске Учитељске Школе, то је престала потреба да Више Женске Школе и даље дају учитељску наставу. С тога је у овом наставном плану и изостала Методика са Школским Радом, који се предмет према томе неће више предавати.

Наставни план за нижа три разреда Виших Женских Школа изједначен је са наставним планом Девојачких Школа, који је прописан 8. овог месеца ПБр. 18.054. Ово је учињено тога ради, да би ученице, које сврше Девојачку Школу, могле своје образовање продужити у Вишим Женским Школама.

Како намеравам да и о овом наставном плану чујем мишљење Главног Просветног Савета, то ће и овај план бити за ову школску годину привремен.

Наставнички савет те школе нека сам изради прелазно стање за ову школску годину, у колико то буде потребно, па ми то пошљите на увиђај и и одобрење.

ПБр. 18.323.

12. октобра 1898. године
Београд.

Министар
просвете и црквених послова,
Андре Ђорђевић с. р.

**НАСТАВНИ ПЛАН
за Више Женске Школе¹⁾**

1. Наука хришћанска

IV и V разред (по 1 час). Хришћанска Етика уз читање и тумачење јеванђеља.

VI разред (1 час). Преглед историје хришћанске и српске цркве.

2. Српски језик

IV разред (4 часа). а) *Књижевност*: Епско, лирско и дидактично песништво уз читање подеснога штива за то. Кратке поуке о прозодји и и метрици. Приватна лектира.

б) *Усна вежбања*: Описи, приказивања. Учење

¹⁾ Наставни план Девојачких Школа вреди за три прва разреда В. Ж. Школа.

на изузет песама народних и уметничких, нарочито женских. Декламовање.

в) *Писмени састави* као усмени. Писмени задаци, домаћи и школски, по један на 15 дана.

г) На штиву преглед свих делова српске граматике.

V разред (3 часа). а) *Књижевност*: Драмско песништво уз читање најбољих дела ове врсте књижевности, туђе и домаће. Приватна лектура. Кратке поуке о стилистици и главни правци прозних литерарних облика.

б) *Усмена вежбања*: предавања (излагање садржине прочитаног штива), расправљања појединих тема на основу штива. Учење на изузет најлепших места прочитаних дела. Декламовање.

в) *Писмена вежбања* као усмена. Писмени задаци домаћи и школски по један на 15 дана.

VI разред (3 часа) а) *Књижевност*: Кратак преглед српске књижевности (нарочито новије) уз читање подесних примера из читанке. Приватна лектура.

б) *Усмена вежбања*: као у V. Учење на изузет одабраних места из прочитаног штива.

в) *Писмена вежбања* као у V.

Напомена. Ради потпуније литерарне спреме треба ученице упућивати на приватну лектуру као допуну штива, које се буде у школи прелазило.

Анализа штива треба да је свестрана (стварна литерарна и естетичка). Ради познавања литерарних облика на крају сваког разреда (IV—VI) средити и систематисати пређено штиво.

3. Земљопис

VI разред (2 часа). Орографски, хидрографски и политички опис Јевропе с нарочитим обзиром на Балканско Полуострво.

V разред (1 час). Орографски, хидрографски и политички опис Азије, Африке, Америке и Аустралије.

VI разред (1 час). Основи физичке и математичке географије.

4. Историја

IV разред (3 часа). Кратак преглед најглавнијих догађаја из историје старог и средњег века с нарочитим обзиром на културу дотичних народа.

V разред (3 часа). Кратак преглед најглавнијих догађаја из историје новог и најновијег времена с нарочитим обзиром на културно стање дотичних народа.

VI разред (3 часа). Историја српског народа уз географски преглед Србије и српских земаља.

5. Игијенске поуке

IV разред (1 час). Вредност здравља за појединца, породицу, народ и државу. Дуговечност.

Ваздух (састав ваздуха, чист и нечист ваздух, смрадови, отровни гасови, дим, прашина, кухње клице; ваздух у становима, чистота, количина, проветравање; топлота, светлост, притисак, кретање, влага).

Вода (љена улога у животу човечјем, вода у телу, жеђ, намира; вода и чистота, прање, купање; изворска, речна, бунарска вода, болести и опасности од нечисте воде; филтрована и кувана вода).

Храна (потрошња и губитак у телу, глад, намира; врсте хране, биљна и животињска, састав и јачина; хлеб, друге врсте хране, начин готовљења; оброци, судови; поварена, болесна, отровна и кухња храна; фалсификати; остава, начин конзервасања, наше конзерве; зачини; алкохолна и друга пића, болести које се добивају хрђавом храном и пићем).

V разред (1 час). *Стан*. (Кућа као заштита, као средиште породичног живота; као огледало суровости и питомине; као образ домаћинчн; земљиште, положај, распоред, загревање, сувоћа, осветљење; чистота и ред, кречење, сунчање).

Одело. (Одржавање телесне топлоте, испарење. Особине ткива, — свилено, ланено, памучно ткиво, — крзна, коже; крој одела с игијенског гледишта; опасности од утезања; струкови, пршњаци, подвезе, појаси; повијање и покривање главе; шалови око врата; обућа; укоснице; накити; личица — козметици; кособој; постеља, постељске хаљине, преобука).

Рад и одмор. (Кретање; напор; лењовање; душевни радови, премор мозга и живаца, живчани потреси; телесна вежбања, одање, трчање, гимнастика, пливање ит.д.; нега срца и душе; одмор, промена, забава, празновање; рад и храна, напор и алкохолна пића).

VI разред (2 часа). *Кухње и паразитарне болести*. (Узрок кухњих болести, начин њиховог пренашања, ваздухом, водом, додиром; предохрана, сузбијање; главне врсте кухњих болести наших крајева; знаци и ток њихов; шта се може против њих чинити; заразне болести деце, заразне болести одраслих; болести које се са животиња преносе на човека; дезинфиковање; нужници и помијаре).

Игијена деце (новорођенче, храњење природним и вештачким путем; млеко, народне предрасуде).

Нега и дворба болесника. (Соба, постеља, преобука, дворба, понуда, лекарске наредбе, посма-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

трање појава на болеснику; шта се сме без лекара чинити).

Прва помоћ у болести. (Несвест, падавица, капља; повреде, крволиттење, костоломи, укварени зглобови, угушен, удављен, утопљен, земљом затрпан; отрови, цеђ, киселине, буника, татула, змијин јед; опарен, опрљен, сагорео; прозебао, смрзнут, громом поражен).

6. Физика

IV разред (2 часа). *Опште особине тела.* — О кретању и равнотежи. — Мир и кретање, брзина. Сила. Следица сила. Тежа, тежина, тегови, падање, хитац, опште привлачење. — Просте машине. Механички рад. — Особена кретања: осциловање (шеталица), централно кретање. — Молекуларни појави: адхезија и кохезија, еластичност. — Особине течних тела. Простирање притиска. Спојени судови. Архимедов закон. Одређивање специфичне тежине. Ареометри. — Молекуларни појави: адхезија, капиларност, апсорпција, дифузија и осмоза. — Особине гасовитах тела. Ваздушни притисак. Барометри. Справе што се оснивају на особинама ваздуха.

Звук. — Постајање, простирање и брзина звука. Одјек и одзив. Висина звука. Лествице (скала). Боја тона. Гласови од жица. Свирале. Орган за глас и за чување.

Топлота. — Истезање (ширење) тела и термометри. — Мењање агрегатног стања. Топљење. Испаравање и згушњавање. Кључање. Напон паре и парне машине. Дестилација. — Загревавање. Топлотва јединица. Специфична топлота. — Простирање топлоте и загревавање воде и ваздуха. — Извори топлоте.

Светлост. Простирање и јачина светлости. — Одбијање светлости. Равна и сферна огледала. — Преламање светлости. Призма и сочива. — Дуга. Оптичке справе и око.

Магнетнина и електрина. — Магнети природни и вештачки. Магнетни полови. Привлачење и одбијање. Земљина магнетнина. Деклинација и инклинација. Компас. — Електрисање утицајем. Електроскоп са златним листићима. Електрофор и електринска машина. — Кондензација електрине. Франклинова табла и Лајденска боца. Електрина у атмосфери и громовод. — Галвански елементи и батерија. Електринске струје. Галваноскоп и галванометар. Електролиза и галванопластика. — Електромагнети. Електромагнетно звоњење. Телеграф. Електромагнетни часовници и мотори. — Индукција струја. Индукциони апарат. Телефон. Динамоелектринске машине и њихова примена.

7. Хемија

V разред (2 часа). Општа Хемија

Тело. Материја. Мењање тела. Физичке и хемијске промене тела. Физичка и хемијска тела. Анализа и синтеза. Елементи и једињења. Распростирање елемената. Анализа и синтеза воде. Састав једињења. Запремински састав сове киселине, воде и амонијака. Запреминске (специфичне) тежине. Тежински састав сове киселине, воде и амонијака. Спојне тежине. Знаци, формуле и једначине. Валенција, еквиваленти. Молекул и атом. Кохезија и афинитет. Енергија. Агрегатна стања. Специфична топлота. Згушњавање гасова. Запремина и притисак гасова. Дисоцијација. Атомске и молекулске тежине. Молекулске формуле. Склоп молекула. Физичке и хемијске промене. Металоиди и метали. Киселине, базе и соли. Номенклатуре. Погодбе хемизма. Стање ослобођења. Подела елемената.

Неорганска Хемија

Металоиди. — Воденик. — Халогенска фамилија: хлор, бром, јод и флуор. Кисеонична фамилија: кисеоник и сумпор. — Азотова фамилија: азот, фосфор, арсен, антимон, визмут и бор. Ваздух. Жижиче. Угљеникова фамилија: угљеник, силиције и каљај. Угаљ. Гас за осветљење. Пламен. Гориво.

Метали. — Алкална фамилија: натрије и калије. Сода и поташа. Земљаноалкална фамилија: калције, стронције и барије. Креч и цемент. Магнезијева фамилија: магнезије и цинк. Бакрова фамилија: бакар, жива, сребро и злато. Легуре. — Олово. — Алуминије. Земља. Стакло. Керамик. — Гвожђева фамилија: гвожђе, кобалт, никел, хром и манган. — Фамилија платинина: платина, паладије, придије.

Органска Хемија

Задаћа органске хемије. Угљеноводеници. Подела органске хемије. Петролеум. Алкохоли. Етари. Алдехиди. Киселине. Етари. Претилне. Восак. Угљени хидрати. Цијанска једињења. — Терпентини, камфори, смоле и каучук. Алкалоиди. Беданчевине. Туткало. Чињење коже. Врење. Сирћетно врење. Врење млечне киселине. Труљење. Погодбе врења и спречавање врења и труљења.

8. Математика

IV разред (3 часа) а) *Општа аритметика.* Појам о општим бројевима. Четири основне операције с општим целим бројевима. Чинитељи, заједничка мера и заједнички садржалац. Квадрат бинома и тринума. Подизање на квадрат одређених

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

бројева. Извлачење квадратног корена из одређених бројева.

б) *Геометрија*. Планиметрија. Основни појмови. Права, угао, праволинијске слике. Круг. Подударност и једнакост слика. Израчунавање површине код праволинијских слика. Задаци школски и домаћи (двомесечно један школски и више домаћих).

V разред (3 часа). а) *Општа аритметика*. Четири основне операције са општим разломцима. Размере и пропорције. Примена пропорција у правилу тројном и интересном рачуну.

б) *Геометрија*. Планиметрија. Сличност слика. Размере и пропорције. Смањивање и увећавање у датој размери. Круг. Израчунавање обима и површине круга и његових делова. Задаци као и у IV разреду.

VI разред (3 часа). а) *Општа аритметика*. Једначине првог степена с једном и две непознате. Примена једначина на задатке из грађанског живота. Друштвени рачуни; рачуни смесе.

б) *Геометрија*. Стереометрија. Упознавање тела. Израчунавање површине и запремине тела. Задаци као у V разреду.

Напомена. У IV, V и VI разреду узимаће се часови аритметике и геометрије наизменце.

9. Педагогика

V разред (2 часа). Општа педагогика. Васпитање физичко, интелектуално, морално, естетичко и техничко. Основи психологије и логике.

VI разред (4 часа). Посебна педагогика. Васпитавање деце у родитељској кући, и забавишту; неговање мале деце од рођења па до 7. године.

10. Женски рад

IV разред (4 часова). Шивење мушке кошуље, женске кошуље и рекле са украсом (за одрасле). Цртање свега белог рубља у разним величинама и кројење на артији у природној величини. Израда монограма с украсом. Израда шупљика у тежим облицима.

V разред (4 часа). Вештачки вез. Вез с памуком (у боји), на платну (словенски вез), вез са свилом и златом на чоси, свили, атласу, газу и кожи. Везивање (Knüpfarbeit). Шупљике са свилом на шупљикаву платну (конгресу). Апликација. Шивење чипака (шпанске чипке) с памуком, свилом и златом на платну, свили и атласу.

VI разред (4 часа). Шивење хаљине на машини. Мерење (узимање мере). Цртање сукње и струка на табли у разној величини. Цртање и кројење на артији у природној величини. Кројење и шивење хаљина (једне просте а по могућству и једне са украсом).

11. Слободно цртање

IV разред (2 часа). *Облици у простору* (тродимензионе слике). — Основни стереометријски облици: коцка, призма, пирамида, ваљак, купа и лонта. Очигледно практично објашњавање два главна начина слободног цртања ових просторних облика; начин *пројективни* (геометријски) и начин *перспективни*, у најглавнијим и најлакшим положајима модела. — Сви се задаци раде само по наставникову усменом и графичким објашњавању и гледању самих предмета (модела, геом. тела), од дрвета и жице, и то у скицама и слободном руком.

V разред (2 часа). *Правила осветљења и вежбање у сенчењу*. — Практично очигледно објашњавање основних правила осветљења и сенчења на моделима геом. тела од дрвета и дебеле хартије. Пројективно и перспективно цртање и сенчење тих модела, а за тим цртање комбинованих просторних облика, по моделима посуђа, ваза и т. д. од струганог дрвета и према пластичним орнаментима од гипса. Перспективно цртање, сенчење и бојадисање разних ствари, као и модела, што представљају куће, цркве, мостове, споменике и т. д. Цртање у пољу.

VI разред (2 часа). *Вежбање у самосталном састављању* (компоновању) и *бојадисању равних орнамената*. — Угледањем на свеже и пресоване биљке и на њихову примену у литографисаним орнаментима на прегледницама ученице се вежбају да самостално састављају и складно бојадису најпростије равне орнаменте према заданом простору, мотиву и предмету и његову циљу и градиву.

НАСТАВНИ ПЛАН
ЗА ВИШЕ РАЗРЕДЕ ВИШИХ ЖЕНСКИХ ШКОЛА

БРОЈ	ПРЕДМЕТИ	IV	V	VI	СВЕГА
1	Наука хришћанска	1	1	1	3
2	Српски језик	4	3	3	10
3	Земљопис	2	1	1	4
4	Историја	3	3	3	9
5	Игијенске поуке	1	1	2	4
6	Физика	2	—	—	2
7	Хемија	—	2	—	2
8	Математика с геометријом	3	3	3	9
9	Педагогика	—	2	4	6
10	Женски рад	4	4	4	12
11	Слободно цртање	2	2	2	6
12	Певање	2	2	2	6
13	Немачки или француски језик	4	4	4	12
	Свега	28	28	29	85

Напомена. Гимнастика с играњем је у свима разредима са 2 часа недељно.

Певање (гласови, хор) је обавезно за ученице, које имају дара и гласа за певање.

Немачки или француски језик су изборни предмети, тако да се један од њих учи кроз све разреде са 4 часа недељно, а други (или руски језик) у вишим разредима (IV—VI) као добровољан предмет са 3 часа недељно.

Женски рад је са 6 часова недељно кроз све разреде за ученице које не уче туђе језике.

ПБр. 18.323

12. октобра 1898. год.

у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Андре Ђорђевић с. р.

Свима директорима средњих школа

Неки директори средњих школа обратили су ми се питањем: да ли ће и од сада 25 неоправданих изостанака бити онај број изостанака преко кога се ученику не може допустити даље редовно учење, него се мора из школе одлучивати.

У распису од 19. пр. мес. ПБр. 12871 скренута је нарочита пажња на то да се ученичким неуредностима у погледу задоцњавања и неоправданих изостајања од школе што озбиљније стаје на пут. А у том правцу код нас има да се доста ради. Јер у статистичким подацима о нашим средњим школама неуредно похођење школе од стране ученика има своју сталну рубрику. Број ученика, који у току целе школске године немају ни један неоправдан изостанак, веома је незнатан, те је према томе и проценат уредних ученика, т.ј. таквих, који сваки свој изостанак и оправдају, веома мали. А у самој ствари треба да буде обрнуто: број неуредних ученика треба да се губи у оној гомини савесних и уредних ђака, који од школе изостају само онда када одиста и морају, када их на то нагони болест или каква друга неотклоњива сметња.

За уредно пак похођење школе од стране ученика не везује се само у успешност наставе, него је оно, и ово је много важније, знак њихове ђачке коректности, мерило њихове моралне ваљаности. Код учињених а неоправданих изостанака није суштина у томе што је ученик пропустио неколико часова, изгубио неколико лекција, јер се све то да и накнадити, него је тежиште кривице и опасност у томе, што је то пут за навикавање да се не врше своји послови, да се избегну своје дужности. С овог гледишта треба посматрати ученичке неоправдане изостанке, према чему ће онда јасно бити да

није толико број изостанака колико стечено уверење да је ученик немарљив и неуредан, што ће наставничку колегију опредељивати за јачу казну. Према томе узроци изостајања, ништавност тих узрока, немогућност да се изостанци правдају, главно је на што треба обратити пажњу и што треба процењивати при одлучивању о томе хоће ли се какав неуредни ученик и даље трпети у школи. Довољно је само неколико изостанака, који се ничим не дају правдати (бежање с часова, очевидна немарљивост у похођењу школе и т. д.), па да ученику даду обележје неуредности, а ова се не сме у школи трпети. Полазна тачка при овом мора бити начело: да ученик не треба да има ни један неоправдан изостанак.

Да би пак и у овом послу по нашим средњим школама било потребне једнообразности у поступцима наставничким, препоручујем Вам да пазите да се у погледу правдања ученичких изостанака и казнама за неоправдане изостанке поступа по овим одредбама:

1. Ученици ће бити дужни да за сваки изостанак од школе, који буду могли предвидети, напред извести свог разредног старешину, казујући и узрок своје изостајања. У сумњивим случајима боловања директор ће се, према потреби и могућности, послужити правом које му даје чл. 95. закона о средњим школама, те се преко школског лекара о истинитости боловања уверавати.

2. У случајима када ученику није могуће предвидети потребу изостајања, те му и за изостанак не буде могуће јавити раније, он ће бити дужан изостанак накнадно оправдати још истога дана, када је изостанак учињен. Правдање може бити усмено и писмено, како је то већ казано у распису од ПБр. 12871. Уверења о боловању не морају бити увек лекарска; довољна је и сведожба родитељска, старатељска и т. д. Ово сада у толико пре, што је ту школски лекар, који ће у случајима потребе моћи правдања ове врсте проверавати.

3. Не буде ли пак ни један од горњих случајева, т.ј. нити ученик напред јави разредном старешини о свом изостајању нити га накнадно, још тога дана, о узроку изостанка извести, разредни ће старешина бити дужан одмах, најбоље писменим путем, о томе извести родитеља или старатеља ученичког и потражити објашњења о недоласку. Овај ће посао разредне старешине бити дужне вршити још истога дана или најдаље сутра дан када је изостанак учињен, те ће према томе свакога дана морати прегледати школске дневнике ради уверавања о уредном односно о неуредном похођењу школе од стране ученика својих разреда.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

4. Ученика, који не буде могао оправдати свој изостанак од школе, разредни ће старешина *ошменити*, у поповном случају *укорети*, а у оба случаја ове прве казне у школски дневник забележити, известивши о томе и ученикове родитеље или старатеље. Ако ли би ученик и после овога од школе изостао а изостанак не оправдао, казниће се затвором, па ако и ова мера не помогне, онда се има искључити од редовног учења и упутити да разред доврши као приватан ученик.

5. Ученик који недељу дана не би долазио у школу, и за то време не би давао никаква гласа о себи и свом изостајању, сматраће се да је школу напустио.

6. Неуредност у погледу похођења школе доносиће собом смањивање оцене ученичког владања.

Ако се на ученичке изостанке буде озбиљно назило и потребне мере, у горњем смислу, одмах предузимале да се неуредност одмах у почетку сузбије и спречи, онда ће и у нашој средњој школи уредно похођење школе бити обично стање а реткост да има ученика с којим неоправданим изостанком, како управо и треба да буде.

Ви ћете све ово саопштити наставницима и ученицима и најозбиљније настојавати да се све ово и овако врши.

ПБр. 17.831.

5. октобра 1898. год.
Београд.

*Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.*

Свима директорима средњих школа

У вези расписа министра просвете и црквених послова од 24. маја прошле године ПБр. 6437. препоручујем Вам да најозбиљније настанете да се за цртање у повереној Вам школи не употребљавају никакве друге цртанке, већ само оне, које је издала Државна Штампарија и које су горњим расписом препоручене.

ПБр. 16.770.

28. септембра 1898. год.
Београд.

*Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.*

Свима директорима средњих школа

Почетком идуће рачунске године неће се средњим школама одређивати државна помоћ на ученичко благодетељање, него ће се оно давати из уписнице, која је чланом 25. закона о средњим школама

овом и намењена. Ну како је количина повца која се уписником добива знатно већа него сума коју је министарство могло стављати на расположење за горњу сврху појединим заводима, те ће према томе и помоћ моћи бити већа и захватити већи број ученика, то сам према овоме, а на основу чл. 25. закона о средњим школама, утврдио ове основе за давање помоћи (благодетељања) из уписнице сиромашним ученицима средњих школа:

1. Две трећине повца, добивеног уписником у почетку школске године, употребитиће се на давање благодетељања; једна трећина пак ће се увек издвајати и слати Управи Фондова за стварање *Ђачког фонда* средњих школа.

Ако се на благодетељање ученичко не би утрошиле ни оне две трећине, онда ће се остатак на крају школске године такође послати Управи Фондова на прилод за *Ђачки фонд*.

2. Ово благодетељање могу добити они редовни ученици средње школе, који су српски држављани, а *сиромашног су стања, доброг владања и одличног учења*, рачунајући при том:

а) да је сиромашног стања онај ученик, чији родитељи или чије имање не плаћа више од 15 динара непосредне порезе на годину (у задругама: 15 динара на сваког задругара који је пореска глава);

б) да је доброг владања онај ученик, коме ту оцену да разредно веће (чл. 36. закона), и

в) да је одличног учења онај ученик, код кога резултат тромесечних, односно годишњих оцена из свију научних предмета пређе оцену *четири* (4) без и једне слабе оцене из свију научних предмета и вештина, и

3. Благодетељање се ученицима издаје месечно, а одређује се на три месеца, и то:

а) за прво тромесечје на основу резултата годишњих оцена прошле школске године; за ученике I разреда овај се резултат добива из оцена с пријемног испита;

б) за друго и треће тромесечје на основу резултата оцена претходних тромесечја.

4. Услови за одржање благодетељања су исти, који и за добивање благодетељања. Сиромаштво се доказује почетком сваке године.

5. Поновци и ученици који добивају благодетељање из каквог фонда, задужбине, од општине, среза и т. д. не могу имати ово благодетељање.

6. Највећа количина месечног благодетељања може бити:

- у I и II разреду 15 динара,
- у III и IV разреду 20 динара,

у V и VI разреду 30 динара,
у VII и VIII разреду 40 динара.

7. Благодејање одређује и распоређује професорски савет по предлогу разредних већа.

ПБр. 18293.

12. октобра 1898. год.
у Београду.

*Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.*

Управитељима Виших Женских Школа

Чланом 14. закона о уређењу Више Женске Школе одређено је да се „оцена успеха ученичког“ и „прелазак из млађих разреда у старије“ врши онако, како је то одређено чланом 20. закона о гимназијама. Оваком је одредбом законодавац очевидно ишао на то да оцењивање и превођење ученика мушких и женских средњих школа изједначи.

Ну како је новим законом о средњим мушким школама оцењивање и превођење ученика уређено другачије него што је то било ранијим законом, то се у смислу и духу одредбе горепоменутога члана 14. и у Вишим Женским Школама имају применити основи новог закона о мушким средњим школама, које се односе на оцењивање и превођење ученика.

Према овоме наређујем Вам, да се у погледу оцењивања успеха, владања и превођења ученица поверене Вам школе из нижих разреда у више придржавате у свему одредаба закона о средњим школама, које се на ово односе (чланови од 32 до 49), с тим, да, течајни испити у Вишим Женским Школама имају бити на крају III и VI разреда, пошто су према утврђеном наставном плану то разреди у којима се известан део наставе заокругује, завршује, те ти разреди одговарају IV и VIII р. мушких средњих школа, за који су течајни испити прописани.

ПБр. 19083.
23. октобра 1898. год.
Београд.

*Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.*

Свима директорима средњих школа

Међу уџбенике који се у средњим школама могу, у смислу расписа од 18. октобра ове године ПБр. 16125 употребити, можете уврстити и Аритметику и Геометрију Мочникову за III и IV раз. ниж. гимн. у преводу Косте Стојановића и Ј. Стевовића, за које је дело Главни Просветни Савет на свом састанку од 31. маја 1897. г. СБр. 42. дао мишљење да се може као привремени уџбеник употребити.

ПБр. 19451.
29. октобра 1898. год.
Београд.

*Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.*

Свима директорима средњих школа

Међу уџбенике, који се у средњим школама могу, у смислу расписа од 18. октобра ове године, ПБр. 16125, употребити, можете уврстити и Аритметику и Геометрију Мочникову за I и II раз. ниж. гимн. у преводу Ђ. Анђелковића и Драг. Обрадовића, за које је дело Главни Просветни Савет на састанку од 31. маја 1897. год. СБр. 42. дао мишљење да се може као привремени уџбеник употребити.

ПБр. 19452
29. октобра 1898. год.
у Београду.

*Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.*

УМРЛИ СУ:

Паун Спасић, супленат нишке гимназије, 13. септембра, у Пироту; *Јаков Смодлака*, професор крагујевачке гимназије, 24. октобра, у Крагујевцу; *Антоније Цимбрић*, учитељ музике у пензији, 15. октобра, у Нишу,

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

САСТАНАК 708-ми

27. маја, 1898. године

Били су: *председник* Михаило Валтровић; чланови: Стеван Ловчевић, Јован Миодраговић, Андра Стефановић, Јеврем Илић, Лука Лазаревић, Љубомир Миљковић и Момчило Иванић.

Пословођа Др. Стев. М. Окановић.

I

Прочитан је и примљен записник 707. састанка.

II

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 18. маја, 1898. ПБр. 8349., којим упућује Савету на оцену дело Жив. Јуришића „Ботаника за ниже разреде средње школе.“ За тим је прочитано и писмо г. Стев. Јакшића, професора Ботанике на Великој Школи, о тој књизи.

То писмо гласи:

Господине Јуришићу,

Поново сам прегледао у целини Ваш рукопис уџбеника ботанике за ниже разреде средњих школа. Ви сте учинили врло добар избор, што сте узели за основу уџбеник г. Bonnier-a, професора ботанике на Сорбони и члана Академије Наука, који је усвојен за уџбеник у француским средњим школама, а у разреду који одговара нашем II разреду. Сећам се да је у „Наставнику“, органу нашег Професорског Друштва објављен чланак, у коме се износи: да се постиже веома добар успех у Чешкој, радећи по овоме методу. У осталом, г. Bonnier је био дугогодишњи наставник Јестаственице у Ecole normale supérieure, баш у школи, којој је нарочити задатак да спрема наставнике за средње школе; према томе, он је имао довољно искуства, а резултат тога је овај, а и други уџбеници за средњу школску наставу.

Добро је, што сте се придржавали и дела пок. Панчића, те сте унели у уџбеник његове термине, као и обичије биљке наше, које ће се моћи лако наћи или набавити. — Тако исто, добро сте учинили што сте узели пасуљ за прво проучавање биљака, јер се на њему, а и његову семену, врло добро распознају три главна биљна органа, и ако му је цвет неправилан, јер је семе и велико и тако јасно од плода одвојено, да и ове органе могу ђаци лако уочити, а то је баш главно: да се сви органи и његови саставни делови тачно упознају у првој лекцији.

Мислим, да, кад би се овакав уџбеник из Ботаника усвојио за II. раз., ученицима би било веома лако упознати се са овом науком, а не као што је до сада било, где је Ботаника због неподесних уџбеника била један од најтежих предмета.

15. маја 1898. год.

Београд.

С поштовањем,
Ваш,
проф. Ст. Т. Јакшић

По саслушању тог писма, а познајући и писца као озбиљна раденика, Савет је већином гласова одлучио, да се ово дело прими за школску књигу.

III

Саслушан је усмен реферат Л. Лазаревића о књизи „Бачки Одмор“ од Мих. Стевановића, учитеља, па је по том Савет одлучио, да се иста књига усвоји за поклањање ученицима основних школа.

IV

Прочитан је извештај одбора за преглед цртака, веџбанака, прописа и прописница.

Тај извештај гласи:

Потписани, почаствовани избором Главног Просв. Савета, на састанку 701., од 2. јануара ове године, да према наредби Господина Министра Просвете и Цркв. Послова, ПБр. 5201, од 29—XII—1897. год. извршимо ревизију *моноописаних прописа, прописница, веџбанака и цртака*, које се употребљавају у нашим основним школама, свршили смо поверену нам задаћу, и част нам је, да о томе раду учтиво поднесемо Главног Просв. Савету овај свој извештај, најдубље захваљујући Савету на поверењу и одликовању.

Разгледајући и проучавајући садашње прописе, прописнице, веџбанке и цртанке, ми смо уједно ценили и разлоге и напомене, које је о истој ствари изложио Београдски Учитељски Збор, у његовој молби Господину Министру Просвете, од 2. априла пр. год. бр. 6. (ПБр. 4833).

Резултат тога нашег проучавања овакав је: Ми усвајамо већину тачака изложених у акту Београдског Учитељског Збора. И наше је уверење, да је успех наставе писања и цртања у нашим основ. школама *саввим слаб*, и да је томе штетном појаву узрок, колико у недовољној стручној (цртачкој) спреми велике већине наших учитеља и учитељица, толико исто и у самим моноописаним прописима и цртанкама, по којима се врши настава писања и цртања.

Дакле, доиста *не ваљају ни прописи, ни цртанке наше!* Исто тако, нису добре ни садашње прописнице и веџбанке. Њих никако не треба даље употребљавати, нити се оне могу поправљати, већ ваља да се из основа *нове израде*, према савременим педагошким и гигијенским захтевима.

У место садашњих наших прописа, прописница веџбанака и цртака, треба путем стечаја израдити нове: *писанке и цртанке*, по основним начелима, која ћемо доцније изложити.

Но за време, докле се не дође до тих нових писанака и цртака, треба да се одмах израде *привремене писанке и цртанке*, које могу бити, за сад, без икаквих угледних редова за прегледање писања, и слика за прегледање цртања, но само да имају потребне линије и тачке (квдрате и стигме), а неке да су и без тих линија и тачака.

Настава писања и цртања у тим привременим писанкама и цртанкама вршила би се према „*Наставном*

Програму за нижу основну школу“, ПБр. 17526, од 1. нов. 1891. год. и „Учугству“ ПБр. 1302, од 1. фебр. 1892. год. Само би ваљало обратити пажњу и на ону „Напомену“ на стр. 12. поменутог Програма, која гласи: „Оставља се засебној наредби, да се уведе у неким школама уједињено писанье ради огледа“; те би сада требало оставити учитељима слободан избор, да се при настави писања могу држати управног или досадашњег косог писања, али би одмах ваљало прописати и нарочит унут за оглед управног писања.

На тај би начин резултати, добивени за ово време до израде сталних писанака, — могли правилно да послуже за оцену праве вредности обе врсте писања, као што би у опште и остали податци, добивени овом привременом наставом писања и цртања, могли добро да послуже и при доцнијој оцени поднесених сталних писанака и цртанака.

Да покажемо сада:

1. какве треба да буду *привремене писанке и цртанке*, и 2. какве би ваљало да буду погодбе у стечају за *сталне писанке и цртанке*?

I. Привремене писанке и цртанке

а). ПРИВРЕМЕНЕ ПИСАНКЕ

Привремене писанке немају никаквих литографисаних угледних редова за прегледање, већ је у њима само чиста хартија, са потребним линијама.

Величина привр. писања треба да буде колико четвртина обичног канцеларијског табака. Оне ваља да буду прошивене дужом страном, да би врсте писања биле краће.

Хартија мора да буде бела, глатка, јака, непровидна и без икаквих влакана.

Свезака треба да буде *цет* бројева, различних према линијатури, као што се види из под $\frac{1}{4}$ приложених пет примерака. Прве су четири свеске са линијама, а пета нема никаквих линија.

Линије морају бити литографисане црном бојом, врло танко и сасвим чисто (без прекида и чворова), и са обе стране листа.

Свака свеска има с поља на корицама наштампан натпис: „Писанка, Бр. 1. (2, 3, 4 и 5), као и по две танке линије лево и десно, за датум и потпис.

У свакој свесци да буде по 6 листова за писање, а и по један одвојен листић упијаће хартије.

Корице да буду од јаке хартије затвореније боје, и за сваки број писанке, да је друкчија и утврђена боја корица.

На привр. писанкама нема никаквих слика на корицама.

Цена једне писанке не треба да буде већа од 5 пара дин.

б) ПРИВРЕМЕНЕ ЦРТАНКЕ

У привр. цртанкама нема никаквих угледних слика за представљање.

Треба да их буде 4 броја, према под $\frac{1}{2}$ приложеним примерцима. Број 1 има управне и положене литографисане црне линије, у размаку по 1 см.; број 2 има црне тачке (стигме) у размаку по 1 см.; број 3 тачке у размаку по 2 см.; а број 4 нема ни линија ни тачака.

Величина је привр. цртанака иста, као и у привр. писанака, а онако су исто и прошивене.

Корице су им истих боја, као и у писанака, само се једне од других разликују с поља, по натпису: „Цртанка“ м. „Писанка“.

Хартија у привр. цртанкама мора бити добра, јака и умерено рашава — цртаћа хартија.

Цена да им буде, ако је могуће 5 п. дин., ма и са мање листова.

II Сталне писанке и цртанке

Сталне писанке и цртанке треба да задовоље све потребне савремене педагошке и хигијенске захтеве. Њихна израда мора да буде у свему угледна и савршена, како избором, распоредом и обрадом употребљеног градива, тако и спољним естетичким и практичким облицима.

Конкурентима ваља оставити отворено поље рада, а стручан ће суд доцније оценити, коју треба да испуне добри ученици за ову наставу у основ. школи, према савременом ступњу напретка оба ова наставна предмета.

Стечај ваља отворити:

1. За две врсте писанака и то:

- Писанке за обично косо писање, и
- Писанке за уједињено писање.

И једне и друге писанке треба да имају угледне редове (црте, писмена, речи, реченице и омање писмене саставе), и потребну линијатуру, и то, са истом садржином угледног градива у обема врстама писанака. Облици (типови) писмена у тим угледним редовима ваља да буду што простији и што практичнији, према задањи писанака у основној школи.

Садржина угледних редова ваља да буде деци разумљива и да је поступно и логично изведена. Система линијатуре и крупноћа угледних редова у писанкама треба да буду поступне; да буде и потребних празних писанака, без угледних редова, па и без линијатуре (у место — досадашњих прописница и ведбанака).

Осим писанака треба да се израде и засебна *Учугства* за учитеље, и за једну и за другу врсту писанака, и она ваља да буду израђена са потпуним познавањем и уз потребна објашњења свих педагошких, хигијенских и физиолошких принципа за оба начина писања.

2. Цртанке

И сталне цртанке треба да имају литографисане угледне слике за цртање. И њихов избор, распоред и обрада, треба да одговарају савременом ступњу наставе цртања.

То исто вреди и за:

3. Зидне таблице

по којима ће се ученицима свака слика аналитички објашњавати.

И уз цртанке треба да се изради засебно *Учугство*, из кога ће се учитељи поучавати о систему и методу наставе цртања и начину израде сваког појединог задатка.

Рок за израду свега изложенога ваљало би остати до септембра идуће — 1899. год.

Конкурсати се може за све, или само за обе

WWW.UNILIB.RS

врсте писанака са њиховим Упутством, или само за цртачке са њиховим зидним таблицама и упутством.

То је наше скромно мишљење о постављеном нам питању, и ми га учтиво подносимо на оцену Главном Просветном Савету.

1. маја 1898. год.
у Београду.

Са најдубљом захвалношћу.

Понизни:

Ј. Миодраговић
Стеван М. Трифуновић
Мих. Јовић
Д. Ј. Путниковић.

По саслушању тог извештаја Савет је одлучио, да се предлог овог одбора, изложен у овом извештају, у свему усвоји.

Овим је овај састанак закључен.

САСТАНАК 709-ти

30. септембра 1898. године

Били су: *председник*: Др. Војислав Бакић; *редовни чланови*: Стев. Ловчевић, Др. Светолик Радовановић, Богдан Поповић, Јеврем А. Илић, Михаило Марковић, Сретен Ј. Стојковић, Јован Миодраговић, Јован Ђ. Докић, Лука Лазаревић и Милоје Влајић.

Пословођа: Петар Ј. Петровић.

I

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 22. септембра ове године ПБр. 16478, којим се извештава Главни Просветни Савет о постављењу нових редовних чланова Савета. Примљено је к знању.

II

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 21. септембра ове године ПБр. 16468, којим се извештава Савет о постављењу нових ванредних чланова Савета. Примљено је к знању.

III

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 14. августа ове године ПБр. 12435, којим се извештава Савет, да је за пословођу саветског постављен г. Петар Ј. Петровић, секретар министарства просвете и црквених послова.

Примљено је к знању.

IV

Према члану 4. „Пословника Главног Просветног Савета“ приступљено је избору потпред-

седника Савета, и Савет је једногласно изабрао за потпредседника г. Стевана Ловчевића, начелника министарства просвете и црквених послова.

V

Прочитан је и примљен записник 708. састанка.

VI

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова, којим се позива Савет да оцени сведоџбу г-ђе Надежде Бујшићке, која је молила за учитељску руског језика у Вишој Женској Школи.

Савет је одлучио: да документа г-ђе Бујшићке прегледа члан г. Јеврем Илић, па по том да поднесе Савету своје мишљење о њеној квалификацији.

VII

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 22. септембра ове године ПБр. 15874., којим се позива Савет да оцени квалификацију Емила Покорног, који је молио за учитеља музике и нотног певања у нашим средњим школама.

Савет је одлучио: да документе г. Покорног прегледају и о њима свој извештај поднесу г.г. Јосиф Маринковић и Владислав Николајевић-Штирски, — учитељи музике и нотног певања у Другој Београдској Гимназији.

VIII

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 13-ог августа ове године ПБр. 11965, којим се шаљу Савету на преглед и оцену шест свезака прописа за изучавање *окрулог* писања, које је израдио и за други разред средњих школа наменио г. Вића Малетић, учитељ цртања у пензији.

Савет је одлучио: да се ови прописи пошаљу на преглед и оцену г. Стевану Трифуновићу, учитељу цртања и лепог писања у Првој Београдској Гимназији.

IX

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 2. септембра ове године ПБр. 14207, којим се шаље Савету на преглед и оцену „*Рачуница за V и VI разред продужне основне школе и за свакога*“ од Н. Врсаловића.

Савет је одлучио: да се за преглед и оцену ове Рачунице умоле г.г. Владимир Зделар, професор Друге Београдске Гимназије, и Срећко Стевановић, учитељ из Београда, с тим, да приликом прегледа ове књиге имају на уму и програм из тога предмета у Грађанским Школама.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

X

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 2. септембра ове године ПБр. 14374, којим се упућује Савету на оцену „*Напредак*“, српски омладински годишњак са сликама од Живојина Дачића.

Савет је одлучио: да ову књигу прегледа и о њеној вредности Савету реферирше г. Лука Дазаревић, професор Прве Београдске Гимназије.

XI

Прочитана су писма г. министра просвете и црквених послова од 20. и 30. августа ове године ПБр. 12777 и ПБр. 13679. — којима се шаљу Савету на преглед и оцену књиге: „*Земљопис*“ за I разред гимназије“ од Пере Андрића, професора и „*Географија*“ (Земљопис) за средње школе“ од Радосава Васовића.

Савет је одлучио: да оба ова Земљописа прегледа г. Милоје Влајић, надзорник основних школ за град Београд, па да Савету поднесе извештај о томе: да ли би се они могли за ову школску годину употребити као привремени уџбеници у средњим школама.

XII

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 7. септембра ове године ПБр. 14937, којим се спроводи Савету на оцену књига „Православна Хришћанска Етика или Наука о хришћанском моралу, за свештенике и ученике Богословије“ I део — написао Петар С. Протић, професор Богословије, — коју писац нуди да се прими као уџбеник за *Хришћанску Етику* у вишој гимназији.

Пошто су чланови Савета разгледали књигу и том приликом опазили, да она није писана нарочито за уџбеник гимназијски, већ је рађена у ширем обиму за потребу свештеника и ученика Богословије, — то је Савет одлучио: да се ова књига не може примити за уџбеник Хришћанске Етике у средњим школама.

XIII

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 29. септембра ове године ПБр. 17102; којим се извештава Савет, да је на објављени стечај од 2. децембра прошле године ПБр. 19029. за израду Земљописа за III. разред основне школе поднето министарству у одређеном року *седам* покуда, и то:

1. „*Земљопис за III разред основне школе*“ под знаком: „*Учење је светлост, неучење мрак*“, у рукопису од 12 табака;

2. „*Земљопис Краљевине Србије за III разред основне школе*“ од Жуљанина и Ваљевца, у рукопису од 24 табака, са 29 карата и 30 слика, и са одвојеним „*Упутством за предавање Земљописа Краљевине Србије у III разреду*“, у рукопису од 9 табака.

3. „*Земљопис Краљевине Србије за III разред основне школе*“ од Justus-a, у рукопису повезаном у тврде корице;

4. „*Земљопис са атласом Краљевине Србије*“, под знаком „*Лепи наша домовина*“ у рукопису од 84 листа, са 15 карата округа и картом целе Србије;

5. „*Земљопис за III разред основне школе*“ од Миленка Марковића, професора, у рукопису од 106 листова;

6. „*Земљопис Краљевине Србије за основне школе*“ од Радосава Васовића, испитаног предавача, у рукопису од 21 табака, и

7. „*Земљопис Краљевине Србије за III разред основне школе*“ од Михаила Јовића, М. Величког и Д. Путниковића, учитеља, у рукопису од 56 листа са 30 карата округа, једном картом целе Србије, 15 слика и 10 цртежа и одвојеним „*Упутством за предавање Земљописа у III разреду основне школе*“, у рукопису од 29 листова са 4 цртежа.

Све ове „Земљописе“ упућује г. министар Савету на преглед и оцену с питањем: који се од њих може узети за уџбеник III разреда наших основних школа. А како за сада нема државног уџбеника за овај предмет у основној школи, то г. министар у своме акту напомиње да је потреба да се преглед ових рукописа изврши што је могућно пре.

Савет је одлучио: да се за преглед и оцену ових земљописа умоле г.г. д-р Јован Цвијић, професор Географије на Великој Школи; Милоје Влајић, надзорник основних школа за град Београд, и Сретен Адић, управитељ Учитељске Школе у Јагодини.

XIV

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 2. септембра ове године ПБр. 14181, којим спроводи Савету на преглед књигу „*Галски Рат* од Гаја Јулија Цесара“, са картама и плановима, коју је са латинског језика превео и објаснио Мита Живковић, директор пиротске гимназије.

Савет је одлучио да ову књигу прегледа и оцени г. д-р Василије Берић, доцент Велике Школе, па да Савету свој извештај поднесе.

XV.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 9. септембра ове године ПБр.

15077, којим се спроводи молба г. Стевана М. Трифуновића, учитеља цртања и лепог писања у Првој Београдској Гимназији, који моли да на основу чл. 65. и 4. тач. чл. 141. закона о средњим школама буде постављен за вишег учитеља тих вештина.

Савет је одлучно: да г. д-р. Светолик Радовановић, професор Велике Школе, проучи молбу и документе молиоачеве, на да поднесе свој извештај Савету на решење.

Овим је састанак закључен.

САСТАНАК 710-ти

7. октобра 1898. године

Били су: *Председник*: Д-р Војислав Бакић; *потпредседник*: Стеван Ловчевић; *редовни чланови*: Д-р Светолик Радовановић, Богдан Ј. Поповић, Јеврем Илић, Михаило Марковић, Срета Ј. Стојковић, Јован Миодраговић, Јован Ђ. Докић, Лука Лазаревић и Милоје Влајић.

Пословођа: Петар Ј. Петровић.

I

Прочитан је и примљен записник прошлога састанка.

II

Прочитан је извештај благајника министарства просвете и црквених послова о стању задужбине пок. владике ужичког Вићентија и о успеху питомаца, који примају издржавање из тога фонда.

Тај извештај гласи:

Министарству просвете и црквених послова

Према члану 14. правила о давању благодетеља из задужбине пок. владике ужичког Вићентија Кресојевића, част ми је известити министарство:

I О питоцима овога фонда

Стеван Маринковић, философ, свршио је ове године школу, и његово место за благодетеља налази се упражњено. Он је примао месечно по 40 дин. благодетеља.

Јанићије Кресојевић, ученик гимн., свршио је IV разред и сада је у V разреду врањске гимназије. Прима благодетеља по 40 дин. месечно.

Кира Милић, философ, свршио је другу годину, и сада је ученик III године философског факултета Велике Школе. Прима благодетеља по 40 дин. месечно.

Живојин Кресојевић, ученик крагујевачке гимназије, свршио је ове године I разред и сада се налази у II разреду исте гимназије. Прима благодетеља месечно по 20 динара.

II О стању овога фонда

Готовина овога фонда налази се на руковању код Управе Фондова. Та готовина износила је 1. јануара ове године 33.608 дин. и 77 пара.

Кућа покојникова издата је под кирију Управи Државне Штампарије, и за њу се прима месечно по 200 дин. кирије. Та кирија трони се на питомце покојникове, и од ње је преко тога за ову годину до 1-ог овог месеца претекло 370 и од ранијих година 600, свега 970 динара, која се сума у каси министарства налази.

28. септ. 1898. г.
у Београду.

Благајник
министар. просвете,
Мил. Вељковић

У вези овога извештаја прочитане су и молбе упућене преко г. министра просвете Главном Просветном Савету, и то:

1) Молба Петра Кресојевића кројача и предузимача из Крагујевца, који моли, да се његов син Драгољуб Кресојевић, ученик I разреда крагујевачке гимназије, као блиски сродник пок. владике Вићентија, прими за питомца владичинога фонда.

2) Молба Драгољуба М. Маринковића, ученика VI разреда Друге Београдске Гимназије, који моли да као рођак пок. владике буде примљен за питомца владичинога фонда. Уз своју молбу прилаже и уверење о сродству, о своме имовном стању и о постигнутоме успеху у науци.

Саслушавши извештај о стању фонда и прочитане молбе, Главни Просветни Савет је одлучно:

1) да се извештај о стању задужбине и о успеху питомаца прими к знању; и

2) да се, на основу члана 4. и 5. Правила о давању благодетеља из задужбине пок. владике Вићентија Кресојевића, позове министарство просвете, да распише стечај на једно упражњено питомачко место владичинога фонда.

III

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 30. септембра ове године ШБр, 16292, којим се спроводи Савету на оцену молба г. Момчила Иванића, професора, који је молио да се његов лист „Подмладак, који је био намењен омладини средњих школа, откупи за поклањање ученицима и ученицама средњих школа. У својој молби г. Иванић напомиње, да је он уређујући овај лист, „нарочито пазио да „Подмладак“ и садржином и обликом буде што поучније и забавније штиво омладини средњих школа, те да јој се тим што већма прошири, учврсти и узвиси у школи стечено научно и књижевно образовање, као и свеколико васпитање“.

Савет је на основу мишљења већине својих чланова, којима је овај лист из раније био познат, одлучно:

да молба г. М. Иванића заслужује призрења и да је треба уважити.

IV

Прочитане су молбе г. Ђорђа Кретића, учитеља цртања у Другој Београдској Гимназији, и Живка Југовића, учитеља цртања у Првој Београдској Гимназији, који моле, да се, према чл. 65. и 141. закона о средњим школама, предложи за више учитеље истих вештина у средњим школама.

Савет је одлучио:

да обе ове молбе заједно са молиоцима документима прегледа члан Савета г. д-р Светолик Радовановић, па да о њима Савету поднесе своје мишљење.

V

Прочитан је реферат г. Јеврема А. Илића о квалификацији за учитељицу руског језика у Вишим Женским Школама г-ђе Надежде В. Бујишићке.

Савет је на основу мишљења г. Илића одлучио:

да г-ђа Бујишићка може бити постављена за привремену учитељицу руског језика у Вишим Женским Школама. Сталном би могла постати тек онда, када буде положила учитељски испит из рускога и српскога језика с литературама.

VI

Саслушан је реферат г. Петра А. Типе, професора, о Аритметици и Геометрији за I и II разред гимназија и реалака од Ф. Мочника у преводу Стевана Давидовића, професора Војне Академије.

Реферат гласи:

Главном Просветном Савету

Према писму Савета од 6. октобра прошле године СБр. 107, 108 и 119 прегледао сам Мочникове уџбенике за I и II разред средњих школа, које је превео г. Ст. Давидовић, професор Војне Академије. Пошто сам већ у два маха имао прилике да објашњавам Савету задоцњење овога реферата, могу прећи непосредно на саму ствар.

Преводилац и на корицама и у предговору наглашава да је уџбеник „превео и *прерадио*“, а у предговору изјављује још: „*да је овај уџбеник тиме само добио у погледу научне и методичке вредности*“.

Пред овако скромном изјавом ваљало би ми се само ћутке поклонити, али Савет не тражи од мене гест него реч, па је морам и дати.

Преводилац је добро учинио што је тако видно истакао своју прераду, јер се она сама слабо истиче, па бих је могао превидети. Оно неколико „јабука“ (А. I. стр. 1 ред 4.), ове три круне истиснуте опет „јабукама“ (А. I. стр. 1. р. 15), промене заглавља (А. I. одељак I. постаје нулти, а пододељак 2. постаје I; мере лукова и углова померају се иза осталих мера), уношење знакова за дека и хекто јединице (А. I. стр. 59., 62. и 63., који су мало практични у осталом) и

томе сличне измене — отворено признајем — не бих сматрао за *прераду*, баш кад бих их и запазио.

Смену страних примера примерима из српскога живота ставио бих на рачун доброг превођења, а не бих је схватио као *прераду*, јер ми се чини да то улази у саму природу посла, т. ј. да превод уџбеника треба прилагођавати за средину, у коју се пресађује.

Па и знатније измене, као што је *прерада* сразмера, крстио бих пре *позајмицом*, јер нас и сам преводилац упућује на Хочеварове уџбенике. Колико је то умесно позајмљивати одељке из другог уџбеника, остављам оцени Главног Просветног Савета, који је одлучио да се *Мочникови* уџбеници преведу и за ниже разреде наших средњих школа.

Једну *прераду* међу тим свакако бих запазио, јер је необична и нова ствар. То је „подела декадних јединица на класе од 6 места“, која је унета као „*рационалнија*“! Ово је врло поучно, јер ја сам баш обрнуто веровао да је тронифарно класирање и лакше и „методичкије“ за децу, која рачунају бројевима до милијуна закључно. Поколебан овим енергичним тврђењем преводноцима, претметнућу ову нашу неслагодност међу ствари укуса, јер оне се — као што је познато — не дискутују.

Али због ове једне значајније новине не мислим ружити цео посао, те остављам Савету да према реченом процени, колико је преводилац *прерадио* Мочникове уџбенике. Мени остаје да реферујем — *о преводу*.

Превод је — изузев *прераду* — веран. Нетачности је мало [н. пр. übereinstimmend - истоветан Г. стр. 52 р. 9; Einfünfte - тачке Г. стр. 4. р. 19. Ова погрешка квари смисао, јер излази апсурдна реченица: „На коцки је свега 8 тачака“!]. Већином су то омашке у брзини рада.

Али је избор речи остао стари, а то није случајност. Поводом Геометрије за више разреде преводилоцу је обраћена на то пажња, и он је ипак остао при своме. Задржао је стран термин „пропорција“ ма да је доказано да српски термин „сразмера“ није погрешан. Исто тако задржао је термин *напоредан* уз *успоредан*, и ако је доказано да су они синоними, и да као синоними не могу означавати два различита појма. Задржао је и термин *ликови* у место *облика* и ако је овај други шири, јер обухвата и количине у простору, а *лик* је ближе *слици* и задржава се у равни. Сем тога *облик* и у свима другим наукама служи као подесан термин.

Овом приликом унео је нов термин *положен* угао (180°). Овај је термин сумњив, као и *кос* угао, јер се оба односе на положај кракова, али у оскудици бољег термина може поднети. Свакако је бољи од досадашњег термина *раван* угао, који је сметао, јер је означавао два разна појма: угао од 180° и угао у равни.

Има још једна новина: *цифарни збир*, што треба да значи *збир* *цифара*. То би било као кад би рекли *овче стадо*, *целни рој*.

И сем термина *језик* је у преводу прошаран. Деклинира се прилог *одговарајући*, пише се *крајан* па *крајњи* (у м. *крајни*), хоризонталан (у м. *хоризонтан*), обратно (у м. *обрнуто*), размењивост, *чији* (у м. *чиј*), *унутство*, *свршава* (у м. *свршује*) и т. д.

Пише се даље: *множити с бројем* [с предлогом, али има и одступања на многа места: А. I. стр. 81

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

р. 21., А. П. стр. 23. р. 16., 17., 18. и 24., А. П. стр. 30. р. 27. А. П. стр. 31. р. 20. и т. д., где је без предлога] а *делити бројем* (без предлога). Ако морамо трпети предлог код непромењивих бројева и писмена, овде не морамо.

Погрешна је употреба придевних видова; где треба одређени вид долази неодређени и обрнуто [н. пр. Именован број... зове се једноимени број... А. П. стр. 1; равнокрак Г. стр. 65., равностран Г. стр. 66. као наслови и т. д.]

Ове и овакве погрешке и недоследности кваре језик, који би без њих био лак и течан, изузев ређе пасусе гломазних реченица (А. П. стр. 1. алинеја 2.; А. П. стр. 50. став с.; Г. стр. 56. алинеја 4. и 5. и т. д.)

Кад се овоме дода и произвољна интерпункција и повише штампарских погрешака [као пример може служити факт: смењен је курсив из оригинала обичним слогом на странама Геометрије: 49., 51., 53., 54. Да не иде и то у *прераду*? Даље је чак и слика 10. у Г. погрешна] може се закључити колико је пажње поклоњено овоме послу и са каквом је брзином рађен.

Из недоумице, како да оценим овај превод, изабавља ме само сећање на свуколику индугенцију Главног Просветног Савета, те с тога изјављујем:

Превод Мочникових уџбеника за I и II разред средњих школа од г. Стев. Давидовића ни мало не уступа преводима истих уџбеника од г. г. Ђ. Анђелковића и другова, које је Главни Просветни Савет примио као школски уџбеник.

Овај превод има бар укусну штампу и добру хартију.

Благодарим Савету на поверењу, којим ме је одликовао.

13. септембра 1898. год.
у Београду

Петар А. Типа,
професор I. беогр. гимназије

На основу овог реферата Савет је одлучно: да се Мочникови уџбеници за I и II разред средњих школа у преводу г. Стевана Давидовића, могу употребити као привремени уџбеници у нашим средњим школама.

Г. референту на име хонорара одређено је 40 динара.

VII

Прочитани су реферати г. г. Ђуре Димића и Хенриха Лилера, професора, на „Немачку Граматику за школску и приватну употребу, III део, — Наука о реченицама или синтакса. Израдио Стеван Предић“.

Реферат г. Ђ. Димића гласи:

Главном Просветном Савету

На своме 707. састанку поверио ми је Гл. Просветни Савет да прегледам књигу „Немачка Граматика за школску и приватну употребу III део, наука о реченицама или синтакса, израдио Стеван Предић, професор“. Одговарајући са сваком готовошћу позиву и поверењу Гл. Просветног Савета, част ми је поднети овај извештај:

Књигом овом довршио је г. писац свој уџбеник Немачку Граматику, од које је I и II део (науку о гласовима и науку речима) штампано још 1890. године. Критика је овај I и II део повољно прихватила а и у настави се показао као добар уџбеник. Синтакса, III део израђена је на истој основи као и оно напред, јер је, и по речма у предговору (стр. VI) намењена поред школске и приватној употреби, с тога ће сваки наставник сам да пази и одваја онај минимум, који се мора прећи у школи и у коме би обиму, буди мимогред речено, по моме мишљењу требало уопште шк. књиге и писати и штампати а нарочито за нижу и средњу наставу.

У читању и прелиставању ове књиге истиче нам се она иста марљивост, срећеност градива и воља за прецизношћу, коју смо већ давно запазили у радовима г. писца; па како је ово дело међу себи равнима у нас за немачки језик свакако — корак напред, то ми је част изјавити да сам мишљења, да се ова Синтакса може употребити за школски уџбеник у нашим средњим школама.

Буде ли доцније питање (као што је то било за I и II део) шта би ваљало при евентуално другом издању изменити (изоставити, призначити или допунити) слободан сам приметити, да сам запазио доста таквих места, која ипак, по мојим назорима, не могу оспорити вредност ове књиге, те сам их за овај мах оставио неспоменути, што не бих пропустио да сам случајно имао дело у рукопису на прегледу.

20. септембра 1898. год.
у Београду.

Глав. Просв. Савету
понижни
Ђура В. Димић,
проф. I. б. гимназије

Реферат г. Х. Лилера гласи:

Главном Просветном Савету

Захвалан Главном Просветном Савету што ме је на своме 707. састанку 20. маја ове године СБр. 39 одликовао избором за референта о „Немачкој Граматици, III делу, Синтакси“ од г. Стевана Предића, професора, част ми је поднети ово своје мишљење.

О послатој ми књизи не могу и не смем реферовати као о засебној целини, о потпуно новој књизи, већ је морам ценити као део једне целине, па рећи да ли одговара целини и да ли се као њен део може употребити. Први и други део ове „Немачке Граматике“ наишли су на потпуно одобравање од стране свих стручних и озбиљних референата, као што то и заслужује рад таквога спремнога радника, какав је г. Стеван Предић. И сам сам имао прилике да дам своје мишљење о првом и другом делу, када ме је Главни Просветни Савет на своме 656. састанку 10. априла 1896. године позвао да му реферујем, може ли та књига и даље остати као школски уџбеник, те сам му поднео реферат, који је прочитан на 663. састанку 13. јуна 1896. године („Просветни Гласник“ од 1896. године стр. 489. и 490.), и изнео своје мишљење да књига може и даље остати школски уџбеник, што је Главни Просветни Савет и усвојио. У томе своме реферату рекао сам, између осталог, и ово: „...мислим

да би писаца ове књиге, пре него ли помислимо на какво њено друго издање, требало обвезати да је доврши и да у руке ученицима и наставницима целину“; а при крају сам рекао, када би настало време да се приреди друго издање, а писац не би био још довршио своје дело, „да би друго издање ваљало писцу условити, поред осталог, и тиме што би дотле морао изградити и поднети науку о реченицама, те тиме довршити уџбеник и искупити своју моралну обавезу.“ У предговору овоме трећем делу писац се позива на та два исписа из мога реферата и вели да је једино под њиховим утицајем довршио своје дело, те ме и то већ приморава да ово дело ценим као део једне целине, која је, ето, довршена мојим подстицајем.

Све што сам рекао у своме реферату о првоме и другоме делу ове „Немачке Граматике“, могу слободно потписати и за овај трећи део. Књига ова достојан је завршетак ранија два дела и српска школска књижевност несумњиво дугује велики дуг захвалности г. Стевану Предићу, што јој је, ево, дао у целини овакав добар уџбеник, којим би се могла подчитати (и поддичила би се, ван сваке сумње) и свака богатија страна књижевност. Из оваквога великога и исцрпнога дела биће сада лако и пријатно начинити краће, за школску употребу још подесније издање, те ћемо имати и ми задовољство да имамо и издање за ученике и издање за наставнике и друге, спремом напредније читаоце. Тако ће се избећи и готово сувишна исцрпност и обилност ове књиге, која је с правом сачувана и у овом трећем делу, као свршетку целине, која је била намењена и школској и приватној употреби, те је правдала тиме ту своју опширност и исцрпност.

Када би имало смисла ситничарским мерењем и чепркањем кварићи задовољство због радости што смо добили и завршетак овако доброга дела, могао бих изнети овде и неке омање и незнатне приговоре, замерке и друкчија гледишта. Али пошто нисам рад да кварим задовољство ни себи ни г. г. члановима Главнога Просветнога Савета, и пошто су ти могући приговори и замерке мајушни, а друкчија гледишта од мале практичне вредности, прелазим радо преко свега тога, у толико радије што све то не би имало ни практичне вредности, пошто је књига већ штампана, те се не могу чинити никакве измене, и на послетку и с тога што књига с таквим незнатним недостацима у рукама спремна и вредна наставника и нема недостатака. Боже здравље, па нека ова књига послужи школи корисно и овако, док не дође на ред и друго издање, када ће и сам писац њен још и боље удесити, пошто је и сам огледа у школи на раду.

Према свему овоме ја само могу свесрдно препоручити Главноме Просветноме Савету ову књигу за школеки уџбеник и замолити га да изволи порадити да се она препоручи и пропише као једини уџбеник немачке синтаксе у нашим средњим школама.

Захвалан Главноме Просветноме Савету на поклоњеном поверењу и вазда на услузи

10. септембра 1898. год.

у Београду.

Хенрик Лилер,

професор I. београд. гимназије,
ванредни члан Глав. Просв. Савета

На основу ових реферата Савет је одлучио: да се „Немачка Граматика, III део“, од Ст. Предића може употребити као уџбеник за немачки језик у нашим средњим школама.

Г. г. Ђ. Димићу и Х. Лилеру одређује се по тридесет (30) динара у име хонорара за реферисање.

VIII

Саслушав је реферат г. Борислава Тодоровића, професора и директора Државне Трговачке Школе на рукописно дело: „Зоологија за ниже разреде мушких и женских средњих школа“, по Гастону Бонијеру израдио Драгутин К. Антић.

Реферат гласи:

Главном Просветном Савету

Према одлуци Главнога Просветнога Савета послано ми је на оцену дело: „Зоологија за ниже разреде мушких и женских средњих школа. Са 364 слике. По Гастону Бонијеру израдио Драг. К. Антић, професор.“

О овом делу у оригиналу држим није потребно говорити. Остало би да се каже, да ли је подесно за наше школе према наставном плану и програму. На ово питање не бих могао одговорити, јер ми није познато, какво ће место заузети Зоологија у новом наставном плану. Ну место тога позваћу се на то, да је Главни Просветни Савет у седници — састанку 707. примио Ботанику од истога писца Бонијера. И према томе свим је умесно и разложито тврдити, да треба примити и Зоологију, која одговара Ботаници.

За овим остаје ми да кажем каква је израда овог дела на српском језику. Дело је израђено добро. Ситне, нетачне омашке писац овог рукописа лако ће исправити, када дело поново и нажљиво прочита. Такве ситне омашке јесу на прилику: код преображавања водоземаца (стр. 177 и 178) каже се за шкрге и реп да *отпадно* ишчили или ишчезне; код свилене бубе (стр. 246): у ткачицама се мотају и испредају више жица (конаца) заједно, а требало је рећи да се у нарочитим радионицама свила одмотава са чаура (мехурака) и у исти мах се спаја више танких жица у једну жицу, које се опет после препредају у дебље жице (пређу): — У језику има ситних погрешака у појединим речима, као: тврдоћа 1 стр. (место тврдина), дозвољавају (допуштају), лобања 2. (дубања); глећ чува од киселих храна као што је сирће 3. (гађа чува од киселих јестива — јела као што је оцат), одговарајући зуби 4, рашћење 5 (растење), дејство 6 (учин, учинак), пића 7 (храна), грађење жучи 10 (постајање), жлезда 12 (жлезда), дванајест 13 (дванаест), налидрвце 30 (жижица), оксиген 30 (кисеоник), сравнити 35 (упоредити) опит 35 (оглед), 38 њезан (нежан), кичмени стуб 39 и 41 (кичменица, кичмењача, ртеница и ртењача), хрскавица 44 (рескавица), 43 и 49 без да и би (бисмо), затиљача 38, 39 и 51 (боље потиљача), грађење ликова у оку 61 (постајање ликова), такнуће 69 (боље је тицање), летење 138 (лећење), маље 138 (паперје), селење 145 (сељење), долази код нас 153 (к нама), шаран 174 (шарка змија, а шаран је риба), следећи начин (213),

буши са легалицом 242 (легаліцом), гујини чешаљ 257 (гујини), земна глиста 268 (боље гујавица), пантљичара 273 (ојафелица).

Моје је мишљење да треба ситне погрешке поправити и дело примити за школски уџбеник.

16. августа 1898. г.
у Београду.

Борислав Б. Тодоровић,
професор и директор
Државне Трговачке Школе

По саслушању овога реферата Савет је одлучио: да, пошто ово дело не одговара ни привременоме наставном плану наших средњих школа, то се не може ни примити за школски уџбеник, већ се има вратити писцу на његову даљу употребу. Г. референту је одређен хонорар од 30 динара.

IX

Саслушан је усмени реферат г. Луке Лазаревића о књизи „Напредак“ од Живојина Дачића, на је на основу тога реферата Савет одлучио:

да се ова књига може препоручити за школске књижице и за поклањање ученицима нижих разреда наших средњих школа.

X

Саслушан је усмени реферат г. Милоја Влајића о „Земљопису за I разред гимназије“ од Пера Андрића, и о „Географији за средње школе“ I део, за I разред, од Рад. Васовића.

На основу реферата г. Влајића Савет је одлучио: да се обе ове књиге могу препоручити за привремене уџбенике за ову школску годину.

Тим је овај састанак закључен.

ШКОЛСКИ ЛЕТОПИС

ИЗВЕШТАЈИ НАДЗОРНИКА ОСНОВНИХ ШКОЛА

III

Извештај проф. г. Симе Тројановића,
надзорника за срезове бањски и сврљински.

Господину министру просвете и цркв. послова

По свршеном прегледу основних школа у срезу сврљинском и бањском округа нишког част ми је поднети господину Министру попуњену статистику под $\frac{1}{1}$, 25 образаца под $\frac{1}{2}$ и молбу одбора школског у Лалинцу под $\frac{1}{3}$ да им се једно одељење затвори. По личном уверењу излазим да им је молба оправдана.

Већ сам шест пута до сад био надзорник, па кад сам и ове године пошао на тај посао, одмах ми је пала у очи већа дисциплина код учитеља, мање одсуствовања и нарочито ми је пријатно било кад сам видео, да су готово сви озбиљно пригрлили користан рад на пољопривреди, градинарству и пчеларству, што је и њих материјално знатно уздигло.

Уведене новине као „записник рада“, „записник личних особина“ и „школски летопис“ само се могу похвалити. Једно што учитељ и од слободна времена мора нешто труда да жртвује на овај лепи посао, а тиме се и сам привикава размисљању, интензивности у послу, а у многим и у граматичком вежбању, што до сад већ није чинио.

За личне особине тешко им иде, а то само за то, што је у „Учитељу“ изишао био један шаблон, кога су се сви придржавали. Међу тим у „Упутству надзорницима основних школа“ боље је учињено, што је учитељима остављено на вољу шта ће ту уписивати. Чим раде по шаблону, они предвиђају врло често оно код ученика, што се у рубрици не тражи, ма да је то иначе код дотичног ђака најкарактеристичније. Ја сам им узгред говорио, да се ту могу да наведу физички недостаци, па болест дотичног детета, морална и материјална снага родитеља, прилике у којима дете живи, даље наклоности; па предузете мере учитељеве ради правке; последице свега тога; и на послетку резултат. Ово су збиља лепе студије за посматрача и од огромне су користи за поправљање и упућивање омладине методским путем и систематично.

Само ћу навести једну рубрику из шаблона у Соко-Бањи. Између осталог стоји: „Је ли млоствив?“ Па ма да учитељ није имао ни прилике овако крупну врдину да опази — ипак одговара „јесте“ или „није“

Као увод у „личне особине деце“ могли би прво навести опће „грешке“ у говору дотичнога краја, које учитељ треба да сузбија и на који начин. Из оваквог увода могао би се прикупити диван филолошки материјал, на основу кога би се могла изградити говорна карта. Ту би вредело навести промене глаголске и именске, употребу времена и

падежа, одређених и неодређених придева, значај речи и т. д. За тим одмах по упису у I разред треба се уверити и запазати каква су знања и појмове донела деца од куће, на пр. како се крете и моле Богу, докле знају бројати, како разликују боје, време и т. д.

За збирку из околне природе и иначе немају ни појма. Ну ја сам их обавестио да је добро, да у првој седници школског одбора одреде 20 дн., од прилике, за куповање широкогрластих боца од четвртине литра, у коју би синали подвојено пшеницу, крупник и остала жита тога краја, за тим разна варива, праменове вуне и кострети. Лене су збирке одсечака од разна дрвећа, па исушена парчета хлеба, па парчад сукна, платна, коже за опанке и т. д.; за тим осушене траве, лековите, отровне и за сточну пићу. Све ово ваља етикетовати уз значење народног имена, употребе и веровања. Научну би страну други обрадили, а у школама би се тако рећи основали музеји, одакле би се најбрже могле приредити „изложбе“ (на пр. за прошлу демографску изложбу у Београду колико би вредео овакав материјал!). Ко хоће из зоологије да скупља, свуд му је богато поље; нек меће шкољке, жујеве, гмизавце у јаку ракију, нек набада инсекте, пуни птице...

У „школски летопис“ могао би доћи уз доживљај и утицај те школе на наставнике: — колико је дотле дала писмених; да ли ти писмени људи и сад штогод читају и шта; да ли се интересују за школу и шта сами корисно предузимају? Мени се чини да је до сад писменост у селима само на зло употребљавана. Ретко ко писмен да није партизан, и према тој „квалификацији“ бивао је председник, члан општинског суда, писар, члан неких комисија, па због тога и пандур — све на очигледну штету свога имања. Полиција га је редовно навлачила на којекакве смицалице, за то су писмени људи по селима у $\frac{9}{10}$ поварени људи и лепштине. У њиховим се кућама ретко виђа агрикултурна књига и часопис или иначе што се може с коришћу читати, него наше којекакве плиткоуме новине и законици, који их правце воде у судске спорове и адвокатске канџе. Због овако школованих људи судска статистика и показује правилну сразмеру између криваца и писмености!

Наши учитељи немају ни појма, шта је то „ред и чистота“. Овако сам им објаснио: Ред није укоченост и плашљиво посматрање странца, него обично природно држање, али да дете зна како ће стајати, седети, како ће се брисати, како поздрављати, излазити и улазити у школу, како се дружити и држати према неђацима. О „чистоти“ кад год је реч

они мисле, да ли је школа окречена и под опрат, а на ђаке се и не обзиру. Међу тим ту је баш главно тежиште *физичког снажења*, за то им препоручих: да одбор с места купи неколико карлица и ногара, које ће стајати у предсобљу до ђачке спаваће собе, над којима ће се деца изјутра умити, сем лица и груди, још једно другом деђа истрљати мокрим убрусом. Код нас о зимњом купању не може бити ни говора, због сиромаштине. Свако дете да донесе од куће по 2 убруса и парче сапуна. Најбоље би било да се сапун набави из школског фонда, јер то већина себака у кући не држи. Лети наставник редовно да води децу на купање у текућој води и да брижљиво мотри на целокупну чистоту телесну. Толико сам пута видео разне болести коже и ушију, често пута код трећине ученика, и то само због неопраштине, а учитељ ни потамо се — јер не разуме! Ово се све с правом мора очекивати и од оне деце, која код своје куће ноћивају. Тако исто и пред ручак и вечеру деца треба у присуству учитељеву да оперу руке. Ја сам ове године, као и до сад, с испита терао прљава децу на воду да се оперу, и она се збиља после десет минута чиста врате. Овим сам хтео јавно да укорим учитеља и родитеље присутне. Све се може само кад се хоће, а хоће се кад се има сазнања о нечему и љубави. Преоблачење мора се такође вршити најтачније. — Овако се непосредно култивишу деца а посредно и њихни родитељи. Што год се свет навикне на веће потребе, макар и уобичајене, мораће више да ради, а осећање ће му се тиме утанчити, па ће постати примљив и за све остало што је корисно, лепо и добро.

Сад сам запазно сувише малу сеоску децу у школама (од 7 год. у I разр.), а кад се помисли на врло рђаво храњење, рђаву преобуку и преноћиште, нечист предисан ваздух у школи, то ми ваља нагласити, да се овим стицајем прилика наше покољење правце води у дегенерисање, што се на сваком кораку и свуда види. Најбоље је у селима примати децу у навршеној 8 години. —

У свакој учионици треба да стоји часовник, који ће показивати шта је време, и како се никад не може накнадити оно што се изгуби. Лено је и кад термометар има.

Да се хришћанска наука, на жалост, предаје на дохват, без улевања божанских идеала у децу душу, свима нам је познато. И овоме злу треба брза лека.

Да школа буде истински просветни расадник, треба учитељима (такође и осталим чиновницима) зајемчити законом *стаљност*, па ће и наша отаџбина поћи убрзаним корацима унапред.

Захвалан сам Вам, господине Министре, на повереном послу, и част ми је назвати се Ваш свадашњи поштовалац —

Надзорник основних школа
у срезу бањском и сврљинском, нишког
округа.

Сима Тројановић,
проф. III београд. гимназије

IV

Извештај г. Ранка Петровића,
надзорника среза пчињског

Господину Министру просвете и цркв. послова

Према наредби Господина Министра а по упутству од 12. маја ове године ШБр. 8188, потписани је извршио преглед основних школа у срезу пчињском и граду Врању врањског округа. У овоме кругу посла оценно је потписани рад тридесеторице наставника и прегледао 12 школских зграда. Подаци о прегледаним школама убележени су на листама њина имена, а успех наставнички и подаци о њима на листама учитељског имена. Ових листа прилаже се 30 на броју а уз то и један лист статистичких података о наставницима и ђацима.

Школске зграде, цењене по правилима за њино подизање, почевши од града Врања па до највртлетнијег школског места (у Првонеку), требало би све, сем јединог изузетка у Врањској Бањи, позатварати. Међутим потписани не предлаже ни једну да се затвори. То не чини из разлога, што су наша правила о грађењу школа још строжија, још више траже него на пр. така правила у Француској.¹⁾

Нека је школа ма и мало боља од онајбоље куће у селу; одмах ће она и сама импновати ђацима. Ако она уз то има још довољно светлости, а већ ваздуха имају обилно све зграде од тако зване слабе грађе (од чатме, плетера, зидане с пола цигле или од ћерпича), онда такве зграде могу привремено служити, могу се трпнати. Кад се томе дода још и она, пуно похвална љубав становништва према школи, онда је основано очекивати, да ће се лепом и предусретљивом опоменом и паметним заузимањем позваних чинитеља садашње незгодне зграде убрзо претворити у најповољније. Потврдом овоме очекивању може послужити и та лепа појава, што су све школе пуне ђака²⁾ и што у сеоским мушким школама има где што и женске деце.

¹⁾ Ова су правила прошле године измењена и штампана у *Просв. Гласнику*. По њима је дана могућност и сиротнијим општинама да подижу зграде. Ур.

²⁾ У врањском округу било је најмање затварања одељења с недовољним бројем ученика. Ур.

Али поред ових лепих појава стоји и једна немилу јава, која се не може овде ћутом прећи. Пчињски срез има 70 села и 4 засеока. У тим местима има 29.487 становника. Села и засеоци скупљени су у 17 политичких општина а свега у срезу има седам школа са 12 наставника. По томе једна школа долази на 4212 становника, а један учитељ на 2457. За овакав међашки срез, а с обзиром на задатке наше отаџбине и преко међе, то је врло мало, то је мање него што има школа у суседном срезу још неослобођене Старе Србије (у Прешевској кази има 10 школа).

Испите је потписани држао овим редом, што га је означило упутство Господина Министра, и уверио се да су програми, с једним само изузетком (у Корбевцу), свуда свршени. Наставници су, с малим изузетком, млади радници, а с нешто већим изузетком, и махом стручно квалификовани. С тога природно је очекивати, да се ту не може ни наићи на појаве неизвршена програма или неупутна рада. И заиста потписани је и наишао у овим школама успех просечно одличан.

Кад наставник изврши програм, кад изврши законске прописе и наредбе министарства, онда је он неминуемо одличан радник. Али ако потражимо целокупности у раду учитељеву, ако потражимо потпуности у слици тој, онда је тешко издати таку оцену. Наравна ствар ту одмах не мора бити крив учитељ, пре може бити крив програм, па наставни план и све оно што не зависи од учитеља. И кад је потписани затражио ту слику, наишао је на пуно недостатака у нашој основној настави и да се тада њезин успех мора знатно свести испод оцене одличан. Узроке овоме потписани ће бити слободан укратко навести. Наставни је план за нижу основну школу обиман, а програми су и сувише детаљисани. Кад је и једно и друго пре 2 деценије година стварано, морало се тако и радити, јер детаљисањем програма имао се дати правац и учитељеву раду, а имали су се тиме и онда још многа неспремни учитељи кренути у личном спремању свом у појединим предметима. Ревизија пак школска слабо је гледала даље од прописаних програма, те је полако извргла се и обимност програма и њина детаљност у сасвим противно дејство. Тако сада ђак, воји је одличан у граматизи, не уме без туђе помоћи написати два стиха из народне песме, која он пре тога три пут на памет тачно изговори. Ту се од сувишне граматике не види довољно језик. Од река и брда не виде се још све српске земље, не види се ни Косово тужно, и то баш у овим крајевима, тако блиским и Ситници и Грачаници. Од историјских слика изгубила се историја српска, те

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

су Обилић и Краљевић Марко мртви духу Ђачком. Од оних многих жупана и жупаниских граница (баш као по прописаној Историји Срба за средње школе) никако се не види ни развијање ни пропадање старе српске државе, нити пак ново тешко постајање њезино у садашњости а баш ни труни нема осећања за тако исто неминован задатак њен према неослобођеном српству. Тако свуда деца знају како је Христос распет на крсту усправно, а Св. Петар стрмоглавце, али нигде нема ни близу јасна појма у деце о оним страшним мукама непосредних предака њиних, који су на оштру копу издисали за веру Христову и за своје српско име, и како још и данас за то ието многи иду на вешала, гину од пушака и топова, и разоравају им се куће и породице.

Заман је, те или по злој судбини, или је време такво кад се не јављају духови, еле Србија још нема својега историка, нити школа српске историје.

Како у наведеним предметима тако је изобила примера и у свима осталим предметима. Наступила је дакле исцепканост у настави у толикој мери, да она готово граничи растројством. У њој има свега по прописима и правилима, али нема у њој духа, нема живота, нема смера. А потписани би желео да она, бар у овим крајевима, топло крепи и да снажно диже.

Још је потписаноме пала у очи појава да ни у школама, ни у околини не зна се за народне умне творевине. Ни у једној школи нема Вукових дела ни у стиху ни у прози, и ако их је пре 25 година пок. М. С. Милојевић с опасношћу живота доносио ове крајеве, и ако се још знају места где их је у земљу закопавао пред турском истрагом.

Садашњи програми и садашња ревизија основних школа постигли су досад одличне резултате, јер је под њима наша основна школа, у две минуле деценије година снажно кренула напред. Али су у исти мах обоје часно и одслужили своју службу. А било је и довољно времена за потпун експеримент. Нови наставни план, нови програми и стална добро смишљења ревизија имају вратити нашу

основу наставу на реалније земљиште са којег је она већ прилично зашла.

Ит поклањањем књига о испитима као да се не постиже никаква јасна намера. Поклањање књига пре је било концентровано у министарству па је за тим пренесено на општине. Нека би свуд било добро децентралисање, али у просветним питањима неминовно је централисање, оно је управо напредак. Општине су се до душе лепо одазвале новој дужности, те је тако раздато преко 300 разних књижица. Али ни овим књигама не може се баш никаква духа предати омладини, јер преводи из немачке и француске литературе, и ако су били пред Просветним Саветом, не могу згодно томе послужити, не могу свагда и дух малих српчића нахранити. Српски народ има своју одличну читанку, има своје умне творевине у стиху и у прози, предаване толиким покољењима. Кад би се то згодно употребило, свакојако би било много боље и од најбољих страних превода. Шта више и наставу из народне историје, земљописа и науке хришћанске треба поткрепљивати и зачињати овим градивом, па ће бити реалнија него што је сад јер ће имати духа, имаће и потребног смера.

У ембрионалном развиту нашао је потписани и нову установу, школску градину, којој је министарство ове године и план прописало. На много места нема згодна земљишта за то, и то је крупна сметња томе, толико исто васпитном колико и корисном предмету. Зато је потребно особито заузимање и управних власти, те да се добије уза сваку школу потребно земљиште и да се ограда, а остало ће вредни учитељи све учинити. Тада ће се моћи чинити и корисне измене у томе плану. Где сам пак нашао тих похвалних почетака, тачно сам забележио у листама школа и учитеља.

Благодарећи на особитом одликовању, слободан сам назвати се, Господина Министра
10. јула 1898. год.
у Београду

понижан,
Ранко Петровић,
проф. I б. гимн.

НАУКА И НАСТАВА

ГРАЂАНСКЕ ШКОЛЕ

Нов закон о народним школама донео је Србији и једну нову школу под именом *грађанска школа*. Новина ова код нас је у опште

мало позната. А, као незнану и непознату, свет је дочекује с неком резервом, уздржљиво и готово с неповерењем. Ово неповерење и забуну увећава доста и то, што се у исто време укидају многе гимназије, на које се у нас свет

толико привикао, да мисли, да других школа и нема, нити се може без гимназија школовати и живети.

Сем тога у нас се с нестриљењем очекују стручне занатске и пољопривредне школе, а сад многи, видећи грађанске школе, мисле, да су оне дошле *место* оних привредних школа или *на штету истих*. Зато веле: што ће нам те грађанске школе? Зашто *место* њих нису дошле школе привредне? Не дирајте нам гимназије, а дајте нам школе привредне!

Такве и њима сличне разговоре и питања можемо чути на све стране. А у свему том има врло много неразумевања саме ствари, и то не само код простијег света, него и код интелигенције, и, што је најчудније, чак и код оне интелигенције, која је ишла мало „горе“ и тамо имала прилике да види т. зв. *Bürgerschule* или грађанске школе.

Па и то није сва невоља. Једни, од ових, који ствар не разумеју, барем ћуте или питају, распитују; али други, не разумевајући ствар сами, објашњавају је другима онако како није, те тиме увећавају неразумевање и забуну.

Зато је потребно мало објашњења о томе, шта су грађанске школе, те да се види јесу ли оне од какве и колике потребе у нас. Овим редовима и јесте смер, да унесу бар нешто светлости у ову установу.

*

Само име *грађанске школе*, и ако је преведено од немачке речи „*Bürgerschule*“, добро је испало за руком, јер тачно казује шта су те школе. Оне спремају грађане за грађански живот, те су сасвим правилно назване грађанским школама.

Такве школе до сад нисмо имали, и грађани наши нису имали нарочите своје школе. Ко је од данашњих наших грађана изнео што год вишег образовања од онога што га даје основна школа, тај је или учио још који разред гимназије, или на страни. А изучити два-три разреда гимназије, па ступити у грађански живот и прихватити се једног одређеног посла (заната, трговине, пољопривреде), то је толико, колико да такав „мало више школовани“ младић мора тек сад сâм да учи готово све што му долази у животу. У самој писмености такав младић није много измакао од ученика основне школе, те се тек сад томе мора учити, гледајући од других како треба ово или оно написати, израчунати итд.

Што је тако, не мислимо бацати кривицу на гимназију. Она није ни удешавана да са своја два-три нижа разреда задовољи потребу писмености и образовања за грађански живот. Осам разреда њених чине извесну целину, па и та целина је тек припрема за даље школовање. Ко пак изучи само два-три разреда гимназије, тај је само почео учити многе предмете а ни један није свршио, нити изнео како заокругљено знање из њих.

Гимназија је приправна школа за више и средње стручно образовање и то само за, тако рећи, *чиновничко образовање*. Грађанима је она користила у толико, колико су писменост и знања општи за свакога. И отуда није чудо што су многи, свршивши два-три разреда гимназије, улазили у живот готово неписмени. Они су нпр. учили и граматику и синтаксу, а нису умели написати обично писмо; учили су чак и алгебру, а мучили су се да израчунају какав најобичнији рачун из живота.

На послетку у гимназији се није знало које се године из ње ступа у грађански живот са што год заокругљеним знањем, него су једни корачали да сврше школу и да постану чиновници државни, а други се одвајали, отпадали неки после прве, неки после друге, неки треће, неки пете итд. године. И ови су други били у великој већини.

Јасно је, дакле, да се досадашњи наши грађани нису школовали, после основне школе, у школи својој, него у туђој, јер нарочито *своје* школе нису ни имали.

Потреба је, дакле, била, и то давнашња потреба, да поред толиких школа за чиновнике буде и школа за *грађане*, тј. да буде школа, које ће давати писмености и знања потребна у обичном грађанском животу, остављајући вишу науку вишим школама. То је била давнашња потреба, али је ми или нисмо увиђали, или нисмо умели да је попунимо. Ми смо се у многим и многим које чему угледали на друге државе, па смо у том често и мајмунски подражавали. Често смо примали и оно што нам је било од штете, а нисмо се угледали за ове школе које су нам биле најпотребније. Нисмо видели, како гимназија сразмерно имамо више него друге и веће и образованије земље, а немамо никаквих других школа, грађанских и привредних, којих у другом свету има већ од толико година.

Оскудица материјалних средстава није ту била узрок. Јер, кад се истим новцем могло

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

издржавати 20 гимназија, — могло је и 10 гимназија и 10 других школа. Али, као што рекосмо, наш се свет толико навикао на гимназије, да му је права пропаст света и просвете, ако се укине која гимназија. Нико и не помишља на какву другу школу. Сами су грађани трчали и тражили да им се одобри барем приватна гимназија, дакле опет школа, која није за њих, него за чиновнички staleж.

Не чудимо се што је тако било докле је у Србији било мало чиновништа и кад је сваки отац, чим му је син узео буквар у шаке, помишљао, да ће сигурно бити чиновник; али се морамо чудити што је тако данас, кад видимо да су чиновничка места пуна и препуна, да је чиновника више на улици него у канцеларијама.

При првом говору о новим грађанским школама, сваки одмах пита: **а шта ће бити онај који сврши ту грађанску школу?** подразумевајући у том питању: **какав ће чиновник постати?**

Наш се свет навикао већ на то, да се школа не учи ни за шта друго, већ за државну службу. Он не увиђа како су чиновничка места већ препуњена, и да је настала јака потреба да се грађанскоме staleжу притече у помоћ, и то што пре.

Шта ће бити онај, који сврши грађанску школу? питате нас. — Биће добро писмен грађанин, одговарамо ми. — Зар само то? рећи ће ко год. — Само то, што ће бити довољно писмен грађанин, што ће из ове школе моћи да изађе за живот писменији него кад сврши нижу гимназију, само то, велимо, било би довољно, па да овој школи поклоните своје пажње и симпатије. Ако вам то није доста, онда чујте ово: да онај, који изучи грађанску школу може бити и *министар*; а што год још више ваљада пећете захтевати. Да, може бити и министар, ако му само Бог да живота и здравља, и ако га намет и даљи рад поведу даље и одведу на то место.

Да ко год тражи какву државну службу за оне који сврше грађанску школу, одмах чим ту школу изуче, било би сувише нескромно. Четири године основне школе и три године грађанске школе на у службу какву, то би било и смешно очекивати, кад се зна, да основна школа и гимназија од 8 разреда нису још довољне за службу државну. Али већину необаштених интересује питање: могу ли ђаци грађанске школе, ако желе, продужити школовање

у којој другој школи? На то одговарамо: У земљама где грађанске школе одавна постоје, ђаци, који сврше ту школу, не само да се примају у *учитељске, трговачке, занатске, пољопривредне* и разне *индустријске* школе, него се у ове школе често *радије* примају ђаци грађанске школе, него они, који су свршили нижу гимназију. О том су нас уверавали многи, јер, веле, ђаци из грађанске школе донесу заокругљеније и срећеније знање, него из ниже гимназије, те су по том за поменуте школе спремнији од гимназиста. Ако пак који ђак грађанске школе покаже дара, ако може и хоће доцније да пређе у гимназију или, што чешће бива, у реалку, нису таквима врата затворена. С неким испитом, за који га довољно може спремити грађанска школа, може ђак те школе прећи у који старији разред гимназије или реалке. На тај начин ђацима грађанске школе могу даље бити отворена и универзитетска врата. Но овакви случајеви бивају ређе, пошто је ђацима грађанске школе отворено поље у другим стручним школама и у животу грађанском.

Тако је у другим државама, где постоје грађанске школе одавна, па и код нас неће бити другојаче. Привредне школе и код нас се морају отварати, — то је ван сваке сумње. Њих ће бити разне врсте, а први и најјачи кандидати за њих биће ђаци грађанске школе. Даље ће и учитељске школе сигурно примати ђаке из грађанске школе, као што је то и у другим државама.

У опште узевши што се тиче школовања, грађанске школе заузеће ранг досадашњих нижих гимназија. Од ових ће се разликовати у толико, што ће се из грађанске школе износити практичније и заокругљеније знање него из ниже гимназије. То ће опет чинити, те ће се ђаци грађанске школе радије примати у привредне и учитељске школе него ђаци ниже гимназије.

Тако ће бити с онима који хтедну, после свршене грађанске школе, продужити школовање у којој стручној школи. Који хоће на више науке, моћи ће и тамо, а они, који не хтедну даље учити, ступиће у живот грађански са довољно знања и писмености за њега, те ће бити много бољи, привреднији и кориснији грађани.

Грађанске школе, према томе, биће с једне стране школе, које дају опште, али мало више образовање од школа основних, а с друге стране

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
В
Л
И
С
Т
Е
К
А

оне ће бити приправне школе за стручне средње школе, нарочито за школе привредне, као што су гимназије приправне школе за више, научно образовање.

Али, може неко рећи, да је ово самовољно тумачење, јер о том нигде нема помена у новом закону о народним школама. Истина је, да то не пише у овом закону. Али тако исто не пише ни у закону о гимназијама, да се из њих може прећи у Војну Академију, Велику Школу, Богословију и Учитељску Школу. То пише у законима ових школа, а не у закону о гимназијама. Тако ће доћи за грађанске школе кад оне буду имале ђака за поменуте школе.

И кад овако стоји са грађанским школама, онда оне не само не заслужују да се дочекују с неком сумњом и неповерењем, него напротив заслужују много више пажње и потпоре. С највећим неповерењем дочекују ове школе баш они, који треба да их оберучке дочекају. Као што видимо, то долази од неразумевања.

У више прилика до сад чусмо, а и у неким листовима почиње се говорити, како је погрешка и штета што су отворене грађанске школе: требало је, веле, *место њих* отворити занатске и пољопривредне школе. То је из основа погрешно мишљење не само о школама грађанским него и о школама привредним. Ко жели да се поменуте привредне школе отварају без школа грађанских, тај или не разуме школе које тражи, или тражи такве привредне школе, од којих ће нашој привреди бити мале и слабе помоћи.

Ако се хоће, да се наш занатлија и пољопривредник подигну, те да могу производима својим одолевати страним утакмици и навали, они морају спремом и радом да се изједначују са страним занатлијама и пољопривредницима. Спрему ту дају школе и радионице. Према томе и код нас мора бити занатских и пољопривредних школа, сличних онима у другим државама. А таквих школа има тамо *нижих, средњих, и виших*, У ниже примају се ђаци, који су учили само основну школу, а за средње и више траже се ђаци из које више школе. Као што рекосмо, за ове привредне школе ђаци грађанских школа су први и најомиљенији кандидати.

Одрицати потребу грађанских школа, а тражити привредне школе, значи, тражити да се у те школе примају ђаци из основних школа или гимназија. Из основних школа ишли би

ђаци у ниже привредне школе, а то су школе сличне нашим пољопривредним у Краљеву и занатским у Лесковцу и Ужицу. Такве школе су добре, али нису довољне. Такве школе спремају само добре раднике; а потпуно спремне мајсторе у послу свом тек могу спремити средње и више привредне школе. За овакве школе опет ђаци основних школа мале су спреме и још су неразвијени телесно, те би се такве школе опет морале наклонити на гимназије. А кад не могу без нижих разреда гимназија, зашто онда не би било грађанских школа, које, као што видесмо, дају много бољу спрему и за њих и за живот?

Ми рекосмо, и опет понављамо, да ће грађанске школе имати лепе будућности и да ће знатно користити и нашој просвети и привреди. Такве школе требало је одавна да имамо. Но, кад то пре није било, и сад није касно.

Велимо, да грађанским школама и данас предстоји лепа будућност. Али то не велимо без извесне зебње. Много стоји до људи. Грађанске школе су у нас новина, па могу поћи добрим и лошим путем. Све стоји до људи, који их буду у живот уводили, до тога како ће их прихватити Србија, како ће их потпомоћи државне власти, а нарочито како ће их *разумети и повести радници њени, наставници њени*. Ово последње је први и најважнији чинилац за напредак и добар глас њихов. Одавно је речено: Какав учитељ таква школа. А овде, баш зато што је то нова и непозната установа, готово ће од њених наставника зависити све и сва.

А признати морамо, да немамо готових, спремних наставника за ове школе ни међу учитељима ни међу професорима. Не чудите се што то велимо. Тако је. Не треба да кријемо своју сиромаштину. За предавања у грађанским школама потребна је *нарочита спрема*. Не много велика, него *нарочита*. Узмимо нпр. каквог професора филолога, математичара или природњака, одличне академске спреме, тако да може бити и професор Велике Школе. И он би имао у нечем да се припреми за наставника грађанске школе. Ако хоће да буде добар наставник ове школе, он би прво морао стати на размислити *шта* ће одабрати од оног многог знања свог и *како* ће то предавати у овој школи. Јер за предавања у грађанској школи знања и умења треба да су најљиво *иروبрана* за потребу практичног живота, да је све *сређено и заокружено* тако, како ће ђак за

три године изнети неку *целину*, а потребан је подесан, згодан *начин* предавања, те да ђаци добро разумеју што уче, да то лако усвоје, те да буде својина њихова за навек.

С тога, ко од досадашњих наших наставника полази у грађанску школу, рачунајући да све то зна и уме, тај не само да не појима свој нови и важни посао него се неће лако у том послу ни дотерати. Јер он не увиђа у чему му се треба дотеривати.

Али то не значи да је исту спрему мучно и постићи. Мало труда и повише воље, па ће све бити лако. Учитељима треба мало да *допуну* знање своје, а наставницима средњих школа потребно је да учине бољи *избор*, нарочито да размисле о томе како ће да подесе *начин предавања* у овим школама. Начин предавања у овим школама треба да је ближи начину онеме у основној школи, него онеме, којим се обично предаје у гимназијама.

Да би грађанске школе добиле што спремније наставнике, наставу у њима треба поделити *по предметима*, а не по одељењима и и разредима. Јер један човек не може се за све стручно спремити. За оне предмете пак, за које данас у опште мало имамо спремних наставника, треба тражити начина да се потпомогне спрема наставника у њима. Нпр. цртање мора бити важан предмет у овим школама, а од кандидата за наставнике грађанских школа ретки су који и сами умеју добро цртати. У нас се на тај предмет у опште одвећ мало пажње поклањало, па није чудо што су цртачи одвећ ретки. Тако стоји са свима вештинама. А од књиговодства и домаћег газдинства ни помена. Све се ово мора накнађивати.

Програм за грађанске школе мора бити што практичнији. Садањи програм привремен је и морао се радити на брзу руку, те није немогућно да се у њем поткрала и која мана. Зато га треба опробати и мислити још сада одмах шта и како у њему треба изменити.

*

После свега овог, што рекосмо, мислимо, да ће бити доста јасно шта су и какве су грађанске школе и какве треба да буду. Да су оне биле Србији врло потребне, о томе неће више бити спора код људи, који умеју да мисле.

У свима земљама, где су до сад постојале грађанске школе, оне су давале врло повољне

резултате како за просветну наставу у опште, тако и за привредну а нарочито за потребу грађанског живота, и ти народи данас не би могли ни да замисле да могу без њих. Ако оне и у нас пођу оним правцем, којим треба да иду, онда ће несумњиво и наш народ ускоро осетити благодати од њих.

Не буду ли у нас показале повољне резултате, онда сваки може бити уверен да кривица није била до њих, до установе саме, него до људи, који је нису разумели и умели да изведу прави задатак њен.

Д. Ј. П.

Мисли о задаћи и важности естетичког васпитања, с погледом на историју васпитања и примену у васпитним школама

од

проф. д-ра Стев. М. Ожановића

(НАСТАВАК)

6. Естетичка осећања се могу с погледом на њихово постајање односно свеу с чулним осећањима поделити у *елементарна и изведена естетичка осећања*.¹⁾

Елементарна естетичка осећања су тако исто чулна осећања као што су и осећања, која прате чулне осећаје ма кога чула, али њихов карактер је такав, да заслужују нарочито место. Пре свега ова су осећања везана за осећаје чула вида и слуха. Та се пак чула одликују од осталих тиме, што је надражљивост осећања њихових осећаја куд и камо слабија, но што је код осталих чула; што је код њих могућно дуже трајање и чешће понављање без страха од пренадражености или отупљивања. Па и осећање, које прати осећаје тих чула, не јавља се као органско осећање о вредности појединих утисака по наш организам, већ као унутарње осећање, које нам својим пријатним (или непријатним) тоном непосредно казује вредност (или невредност) везе разноликих утисака, који се јављају један поред другог или један после другог, према опажању као целини. Дакле не оно, што стоји у вези, не садржина нити шта та садржина значи, — јер би нас то одвело логичким расуцима, а не непосредном осећању; већ начин везе тих елементарних јавља се као елементарно (и у исто време чулно)

¹⁾ Излагања о естетичким осећањима су акцентирана из већ пом. Јодлове психологије.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

естетичко осећање. Да се ово осећање јави — главни је услов она општа особина виших чула, да нека могу везивати утиске не само рефлектирајући о њима, већ и *интуитивно*, непосредно, при самом чулном схватању, чега нема код нижих чула. Из тих веза произлазе елементарна естетичка осећања, која нису проста сума осећајних тонова појединих осећаја, који тај опажај састављају, већ нов психички производ, вишак у осећању, које је истина чулно осећање, али ипак комплексније врсте но што је прост тон осећања, те с тога и називамо ова осећања осећањима допадања и недопадања за разлику од простих чулних осећања угодности или неугодности. Осећања, која постају из таквих комбинација, стоје на средини међу чулним и изведеним (секундарним) осећањима, која постају тек из кретања представа. То су осећања из непосредног опажања, из чулних утисака, али осећања, која су постала из радње најобјективнијих чула, и не исказују никакав одношај на наше физичко нахођење, као што је то с чулним осећањима. У исто време пак ова су осећања чулна осећања примарног ступња, јер нису последица асоцираних представа, већ само опажаја комбинованих чулних квалитета без икаквог другог примешка. Ова су осећања најпростији психички елемент естетичке узбуђености лепим предметима и уметничке радљивости, те с тога се и називају елементарним естетичким осећањем.

Комбинације по квалитету сродних утисака, које у нама буде ова осећања, можемо у главном означити овим општим називима: *хармонија* (сагласност), *евритмија* (распоређеност) и *пропорција* (сразмера). Хармонијом означавамо ону с осећањем пријатности скопчану везу утисака, који се јављају једно за другим у извесном времену, при чему се јавља феномен сливања појединих утисака у једну целину. — Евритмија значи с осећањем пријатности скопчани ред и распоређеност разних сукцесивних утисака, који олакшава обухватање истих утисака, а као извесан ред разнородности изазива интерес без замора. Евритмија примењена на просторне творевине јавља се као симетрија, а примењена на слушне утиске (тонове) као ритмична мелодија или мелодична ритмика. У покрету находимо и једну и другу страну евримије у вези, уједињене. — Пропорција је за величину извесних утисака оно, што је хармонија за каквоћу. Пропорцијом називамо онај с осећањем пријатности скопчани одношај равномерности и равнања међу неједнаким величинама, између целине и делова и делова међу собом, али одношај, до којег дошли нисмо дошли мишљењем, већ интуитивно-чулним схватањем.

Сви утисци, који потпадају под појам хармоније, евримије и пропорције, претпостављају извесну разнородност, у којој се интуитивно чулном радњом опажа јединство, које изазива осећање пријатности. Из те разнородности, као што сам израз каже, потичу неједнаки и разни утисци, и та разнородност сама није никако елемент естетичког допадања. Тек онда, ако у тој разнородности има и идентичних елемената, који се у ономе, што је различно, појављују у уској слози, почиње се и естетичко осећање јављати. Дакле, за појављивање естетичких утисака потребан је контраст т. ј. приметна и јасна квалитативна и квантитативна разлика утисака а и извесан ред једнаких или сличних утисака (у времењу или простору), који се тим редом стављају у извесан одношај, те помажу схватање и преглед богатства те разнородности. У свима комбинацијама утисака, које изазивају естетичко осећање пријатности, мора да има ових саставних делова, јер то су саставни делови осећања у опште. При општем разматрању постанка осећања видели смо, да су ова два елемента саставни делови свакога осећања. Код естетичких осећања у разнородности утисака се огледа контраст, а у једнаким утисцима, који се понављају и преглед одржавају, онај део осећања, који смо назвали прилагођивањем нашег организма према утисцима (навиком). У опште за естетичка осећања важи правило: осећање допадања је у толико сигурније и јаче, у колико је јаснија и већа разнородност као и контрасти у тој разнородности с једне стране, а јединство сличних утисака, које одржава прегледност господарећи над том разнородности, с друге стране. Оба се ова момента морају изазивати и поништавати, ако хоћемо да се појави естетичко осећање пријатности. Само јединство и ред отуђују, изазивају досаду и незаинтересованост; то би биле саме форме, иза које би ишчезавала каквоћа и које би с тога биле празне. Да се јединство може појавити као естетичко осећање допадања, треба да има шта да спаја, а то је разнородност. С друге стране пак разнородност и противност изазива узбуђење, пренадраженост, забуну; то би била само множина, која форму јединства нема и која се појављује као хаотична маса, скопчана с осећањем недопадања.

Из ових потеза лако је увидети, колико је естетичко осећање у вези с чулним осећањима. Исти општи закони владају и тамо и овде. Естетичким осећањима мора да претходе утисци виших чула (вида и слуха), који су већ толико квалитативно одређени, да производе чулна осећања (тон осећања дотичних осећаја), а који не утичу својом

сувишном јачивом или сувишном слабашћу непријатно. Даље, ови утисци не треба да се јављају изоловани, већ у разним групама и комбинацијама, дакле, у извесној множини и разнородности, која већ сама по себи ствара вишак у осећању; даље ти утисци морају да пруже могућност свести, да она лако схвати ту разнородност тиме, што се утисци не јављају као сама множина, разнородност и нередовност, већ што су уређени и стављени у одношај према једној тачци, која их уједињава.

Далеко би нас одвело, ако бисмо хтели да ове елементе естетичког осећања потражимо и анализујемо у појединим уметностима; то у осталом и није задаћа педагогије и психологије, већ више саме естетике или упоредне историје уметности, које се баве одређивањем норма за правилно опште процњивање и стварање естетичких творевина (предмета) *на основу* психичке анализе осећања допадања или недопадања. Према томе естетика тежи, да у колико је могућније детаљно одреди све оне комбинације облика, боја и тонова, који у нама изазивају пријатно осећање, дакле, опис извесне садржине опажања или представљања, на којима почива могућност допадања, — а то је за психологију тек од подређене важности. За психолога је од важности осећање, које прати те феномене.

Како се хармонија, евримија и пропорција прима непосредно као и чулни квалитети, тако се примају и с њима свезана осећања. С тога се и норме за допадање лепоте не могу одредити ни посматрањем нити размишљањем, већ се јављају код свакога једино из психичког искуства и из осећања, која су из тог искуства постала. *Нико не може примити какво осећање с поља, већ мора сам у себи да га доживи.* Ово је тврђење од особите вредности за васпитање, јер јасно наглашава погрешку оних васпитача, који се не труде да развију естетичка осећања у васпитанику, већ мисле, да ће она сама доћи с изучавањем садржине појединих уметности, — погрешка, која се и у историји педагогије, као што смо видели, дуго протезала.

Из досадашњих извођења јасно се види, да је по самој природи ствари немогућно одредити границе онога, што је елементарно лепо, јер су те границе према разним личностима и у разним временима различне. Као сва осећања тако и ова много зависе од одређености утисака и целокупне психичке констелације. На нижем, суровијем ступњу ово допадање стоји у сразмери према јачини утисака; тако се на нижем ступњу допадају боје, које дрече, јаки тонови, незграпни облици и т. д. То

вреди и за децу, која уживају при посматрању јакних боја, јакних тонова и т. д. али су без пријатног осећања за сагласност, ред и т. д.¹⁾, а то исто вреди и за уметност варварских народа.²⁾

7. Са елементарних осећања лепоте прелазимо на *сложенија* или, као што вели Јодл, професор филозофије на бечком свеучилишту, на *осећања секундарног и терцијарног степена*.

Таква су осећања на супрот афектима — мирна расположења, али не онаква, као што су елементарна естетичка осећања, која су свезана с чулним утисцима, већ као осећања, која потичу од представа изазваних симболиком тих чулних утисака, на макар ти утисци били каква природна или уметничка лепота. Многи и не називају ова осећања естетичким осећањем; тако нпр. Хорњи искључује свако осећање, које потиче из радљивости фантазије, из круга естетичких осећања и тиме своди израз „естетичка осећања“ на најужи смисао. Да бисмо то избегли као и мешање ових осећања с елементарним естетичким осећањима, ми ћемо их назвати *сложенијим естетичким осећањима*.

По оној општој карактеристици осећања — код обичних се људи спаја осећање лепоте самих чулних утисака или лепоте облика (форме) с важношћу, коју имају ти утисци, и узајамно се час помажу час одмажу. Са јаког утицаја на осећања често се преvide слабе стране форме једног уметничког предмета; недостаци чулног естетичког допадања се губе пред осећањем, које изазива садржина уметничког предмета. Код других пак предмета заборавимо унутарњу празнину садржине са лепог облика и силне чулног естетичког допадања. Од ова два елемента: чулне лепоте и асоцијативне (представне) лепоте преовлађује у разним уметностима час један а час други тако, да би се с тога гледишта могла поставити читава лествица уметности. Али макар како да у једној уметности преовлађује овај или онај елемент — *њихов узајамни одношај се не може ни у једној порећи*, и тај узајамни одношај јесте она веза, која нас везује у естетичком уживању с једне стране с чулношћу и стварношћу, а с друге стране с нашим представама и унутрашњошћу. Ова анализа естетичког осећања на чулна осећања утисака и представина осећања и јесте узрок, те разни естетичари разне уметничке творевине овако или онако — по форми или садржини — суде. Тако су постали естетичари форме и естетичари садржине, који се датирају још од

¹⁾ Dr. K. Just, Die ästhet. Gefühle in der Kindheit. „Praxis der Erziehungsschule“, Altenburg, 1897.

²⁾ F. Jodl, Lehrbuch der Psychologie. Stuttgart, 1896. Стр. 401—414.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Хербарта и Хегла, а чiji су представници у новије време Цимерман и Фишер (Vischer). Ми ћемо доцније видети (у одељку овога рада о примени) како за педагога ова анализа осећања у пракси нема вредности, пошто педагогија баш циља не само на ова естетичка осећања већ и на морална осећања у вези с естетичким, да би тиме моралном осећању створила извесан вишак енергије, те да тиме ојача моралне мотиве и произведе што јачу моралну вољу. У психологији пак као и естетици је ова подела пак не само од неочењиве теоријске, већ и практичне вредности, јер објашњава саставне делове уобичајених израза: „лепо“ и „ружно“, и тиме чини лепу услугу естетици у анализи снаге појединих уметности на човеково осећање.

С погледом на ову анализу естетичких осећања можемо рећи, да целокупна наша унутрашњост може бити предмет естетичких осећања сложеније врсте. — Али је интересантно, да је у уметничким творевинама често представљен бол! Како може бол да утиче естетички пријатно — јесте врло важно питање не само за естетичаре садржине, које им постављају естетичари форме, већ и за психологе. Као што чула теже не само да рецептивно примају утиске спољашњег света, већ и захтевају, траже погодне утиске, тако исто и свест тражи забаву, занимање, испуњеност, јер је, као што смо напоменули, општа карактеристика организма: промена, радљивост. Па како су осећања саставни део психичког живота, то човекова унутрашњост тражи, да тих осећања буде непрестано, истина не као какво стање, већ као непрестано мењање. Човек тежи да што дозна, да се чему зачуди, да га штогод изненади; он би хтео да се истргне из свакодневне равнотеже без интереса и да се у њему с времена на време јаче или слабије покрену и осећања, као што је то случај и с осталим психичким феноменима. На нижем ступњу развића ову услугу чини сваки узбудљивији догађај обичног живота, какво убиство, туча и т. д. Други пак изазивају то задовољење осећања разним тркама и играма, службом Богу и т. д. Али сва ова осећања могу лако прећи у афект и свезана су мање или више за нагон самоодржања без независности од унутрашњег немира. Само естетичка осећања произведена уметностима јесу и у овом погледу најплеменитија, најфинија и најбогатија. То је с тога, што нам уметник не пружа предмете онако, како смо их ми доживели или како бисмо их ми доживели, већ увек помоћу медијума туђе, уметникове свести. Уметност нас не само изводи из нашег круга опажаја и осећања, већ нам пружа нове творевине, нова осећања. Уметност нас учи, да туђим очима

видимо, да туђим срцем осећамо. Уметност руши препреке нашег узаног „ја“ у схватању и осећању, као што их наука руши у схватању и мишљењу, или моралност у осећању и хотењу.

Али пре свега треба имати на уму, да је свака уметност — симболика, т. ј. да садржина једног предмета није стварност, већ слика стварности, која је створена игром са стварношћу. С тога и сви лепо предмети, па били то предмети природне или уметничке лепоте, производе естетичка осећања тек ако их узмемо без споредних одношаја на њихову реалност или наше потребе, већ просто само као предмете нашега допадања. Према томе бол, који не би био слика бола, већ истински бол — Лаокон са својим синovima, Ниоба окружена дешевима деце своје и то не у мрамору, већ као бића од костију, крви и меса — не може никада утицати естетички, већ изазива неестетичке потресе. Највиша задаћа уметности је, да своје творевине завије у што већу природност, да их стварности приближи што је могућно више, али без заборава ни за тренутак, да те творевине нису стварност сама, већ само слика стварности. А ово се пак односи и на оно, што смо ми назвали елементарном претпоставком чудног допадања, — на јединство у разнородности, којој се једнако тежи, али једнако и затрпава. Чиста уређеност, правилност не даје нам слику живота, јер у природи има поред правилности још и неправилности, поред редовности још и случајности. С тога и уметности потребују избегавање редовности, која је оличена у ритму и хармонији, а то постизава контраст противу ритма и хармоније. На тај начин мртва и монотона једноликост, правилност добија живота, слободе.

Она осећања, која се појављују са важности садржине, губе од своје јачине и остају без икакве везе с нашим појудама, потребама и нагонима с тога, што смо у исто време свесни, да између стварности и уметности постоји велика разлика. Код афеката је пак обратно: афект је осећање и изазвано догађајима стварности. С тога афект и може доћи до тог ступња јачине, да човек заборави себе. Међутим у естетичким осећањима човек стоји над њима, т. ј. интелектуални елементи се не губе пред јачином осећања, а то је с тога, што се овде разликује слика од стварности и посматра као слика. Где се пак на ову разлику заборави — ту осећање прелази у афект и престаје бити естетичко осећање.

Закон, да у предметима, који производе естетичка осећања, мора владати јединство у разнородности, влада и за предмете, који производе сложена естетичка осећања, која су свезана не с чул-

ним утисцима, већ са садржином онога, што је у извесној уметности представљено. Свако такво естетичко осећање претпоставља, да је та садржина по себи интересантна и важна, да буди извесну множину представа без произвођења забуне и да су појединости те множине у ма каквом облику у међусобној вези, да у њима постоји ма каква тачка за јединство као и да се час јединство, а час разнородност јавља претежно у нашој свести.

Према свему овоме до сада, види се, да све уметности нису ништа друго до важна садржина у чулној допадљивој појави. Али и међу том садржином и чулним представљањем те садржине мора да постоји извесно јединство, сагласност. Оживљавање садржине, коју нам пружа какво уметничко дело, помоћу игре асоцијација, које се изазивају том садржином или је делом и сама даје, од особите је важности за ону врсту уметности, које не представљају непосредно предмете из живота, већ нам пружају само апстрактне облике, који су истина чулно допадљиви, али који нису непосредна слика живота — као код музике, архитектуре, орнаментике и т. д. На супрот пак њима стоји песништво, пластика и живопис, као и свежа ових уметности у драми. Код прве групе ступа оно, што смо назвали симболичним елементом уметности, у толико пре и јаче, него ли код других уметности. Ако присуствујемо каквом концерту без програма у руци, онда нам је музика мање пријатна, него ли кад имамо програм пред собом и из њега видимо, како се која музичка творевина зове, те према томе се у нашој унутрашњости изазову ове или оне представе. Тиме чулно естетичко осећање добија већу снагу и већу унутарњу живост. Па и друге уметности — као пластика, живопис, поезија — не могу да прођу без суделовања те радљивости асоцијација. Свако уметничко дело јесте дело унутрашњости уметниково. Пре свега такво нас дело, ако уживамо у њему, гони на радљивост тиме, што је исто дело само симбол стварности, те нас гони, да га нашим искуством оживотворимо. Али опет с друге стране и у томе не може бити разузданости; не може се при посматрању извесног уметничког дела само уживати у ономе, што то дело изазива у свести посматраоца из његове психичке унутрашњости, већ само дело треба да руководи репродукцијом тих представа и да код разних људи изазива сличне асоцијације.

У истраживању естетичких асоцијација су се особито одликовали у старијој енглеској естетици Alison, а у новијој немачкој поменути Vischer и Gross; тачно пак разликовање формалног и асоцијативног принципа налазимо код Фехнера (Fechner).

С овим завршавамо ове кратке потеге о психичкој природи естетичких осећања, које треба да нам послуже као подлога за правилно (намерно) развијање тих осећања.

(Свршиће се).

ЛАКО УЧЕЊЕ ТАБЛИЦЕ МНОЖЕЊА

Revue des revues у свом броју од 1. септембра ове године донео је једну врло интересантну белешку под називом „мађијско множење“. Сви они, који су се бавили наставним питањима, знају из искуства са каквим се тешкоћама уноси у мозак дечји звана Питагорина таблица. Не само месецима, него и годинама учитељ је приморан да по сто пута покаже међусобно множење у сукцесивном реду првих бројева. А што је још најчешће, њихов труд остаје утрошен без икаквог успеха. Кад учитељ мисли да је свршио са успехом множење ма која два броја, онда тек увиди да су производи ранијих бројева заборављени. Ово се нарочито може приметити код таблице множења са бројевима од 6 до 10 закључно, а изнад овога броја множење је деци готово и забрањено. Да помноже, нпр. 14 са 16, готово сви узимају таблицу множења.

Пољски математичар, Прокоповић, дуго се бавио овим питањем, да би нашао какав дефинитиван и практичан начин у учењу таблице множења бројевима изнад 5. Најзад је дошао до изврсног резултата, и то таког, да се дете у место сваке рачуналке може с потпуном тачношћу служити својим прстима на руци. За нас је овај проналазак у толико знаменитији, што је његов творац Словенин.

Прокоповић је сасвим оставио првих 5 основних бројева, јер њихово међусобно множење свако дете лако и брзо може научити, па је за полазну тачку узео број 6. Да би се могао у раду служити прстима на руци, он је узео сваки прст на једној руци као представника за један број. Тако је *палац* обележио са 6, *кажипрст* са 7, *средњи* са 8, *прстени* са 9, а *мали прст* означио је са 10. Ова бројна вредност вреди за прсте на обема рукама.

Сад кад хоћемо да извршимо множење једног броја са којим другим бројем из истог реда, т.ј. из ових пет датих бројева, којима смо обележили поједине прсте, треба саставити оне прсте што одговарају овим двама чиниоцима, и то један прст десне и други дотични с леве руке. Од спојених

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

прстију иде се на више, к палцу, и њихов збир на обема рукама заједно са спојеним прстима даће нам број десетица у траженом производу. Испод састављених прстију остаје — или може остати — изван број прстију на свакој руци, и множећи збир једних са збиром других прстију — оне на десној са прстима на левој руци, или обратно, — добивамо број јединица, што кад се дода броју десетица добићемо тражени производ.

Узмимо нпр. да помножимо 8 са 9. Ми онда прво саставимо врх средњег прста на десној са прстеним прстом на левој руци. Прсти изнад средњег на десној и прсти изнад прстеног на левој руци даће сви скупа, у збиру са састављеним прстима, број десетица, а то су: два састављена прста, два палца, два кажипрста, и средњи прст на левој руци. На тај начин имаћемо 7 десетица у траженом производу. Остали су нам: на десној руци два прста, прстени и мали, а на левој само мали прст. Да бисмо добили јединице помножићемо ова два броја међу собом, т.ј. $1 \times 2 = 2$. Ове две јединице додане оним 7 десетицама, даће нам 72, а то је тражени производ, који се добија кад се 8 помножи са 9; $8 \times 9 = 72$.

У овом раду, као и по теорији аритметичкој, сасвим је исти резултат ма на којој руци био множеник или множитељ. Ми можемо мењати ред чинилаца, али производ се неће ништа променити.

Да буде јасније узећемо да помножимо још 9 са 7 (9×7). Мораћемо, дакле, саставити кажипрст десне са прстеним прстом леве руке. Број који ће нам показивати десетице, добићемо ако саберемо 4 прста леве и 2 прста десне руке, т.ј. ако саберемо све прсте на обема рукама, почевши од састављених прстију, а то су 6 десетица. Још нам остају 3 прста на десној, који кад се помноже са оним 1 прстом што је још остао на левој руци испод састављених прстију, добићемо 3 јединице. Додајмо ове 3 јединице оним 6 десетицама, имаћемо 63, а то је тражени производ од 9×7 или 7×9 .

На исти начин добили бисмо лако и производе од бројева: 6×9 , 8×8 , 8×7 и т.д.

А ради боље илустрације овог лепог проналазца Прокоповићева, узећемо случај кад су множеник и множитељ једнаки, и нека су почетни бројеви овог система, т.ј. нека су то бројеви 6×6 . За тај циљ потребно је да се саставе оба палца на рукама. Да би се добиле десетице онда се иде на више, а у овом случају нема се куд даље, и тако ова ова састављена прста — по што се састављени прсти свагда срачунавају и сабирају са

осталим прстима, ако их има, изнад њих, — даће број десетица, т.ј. 2 десетице. А да би се још добиле јединице, онда ће збир прстију осталих испод састављених прстију на једној бити помножен са збиром осталих прстију испод састављених на другој руци, а то је $4 \times 4 = 16$ јединица, које се додају десетицама: $20 + 16 = 36$, а то је тражени производ од 6×6 .

Дакле, као што се види, у овом Прокоповићевом учењу множења, да би дете добило десетице мора сабирати састављене прсте са осталим прстима идући палцу на обема рукама; а да би добило јединице збир прстију испод састављеног прста на једној множи са збиром прстију осталих испод састављеног прста на другој руци.

Овај метод не само да олакшава деци учење множења код једноцифрених него и код двоцифрених бројева, код којих се по старом методу налази на многе тешкоће.

У овом случају палац представљаће 11, кажипрст 12, средњи 13, прстени 14, а мали прст 15.

Да би извршили множење два броја у овој серији, поступа се онако исто, као и у претходном случају, т.ј. саставе се прсти чија вредност одговара датим чиниоцима. Број прстију што су остали изнад та два састављена прста, рачунајући и њих саме — састављене — ту, даће као и у првом случају број десетица. Но у овом случају потпуно се занемарују прсти доњи т.ј. они што су остали испод састављених прстију. А да би се добиле јединице опет ће се узети они прсти што су већ дали десетице, и помножиће се број прстију десне са бројем прстију леве руке, или обратно. Осим тога, додаће се још 100 на производ на тај начин добивен.

Примера ради узмимо да помножимо 13 са 14 (13×14). Ради тога саставићемо средњи прст десне са прстеним прстом леве руке. Ако сад избројимо прсте почев од оних што су састављени, и идући тако палцима, и рачунајући ту и састављене прсте и палце, добићемо број 7, а то су 7 десетица или 70, што кад се дода сталном броју 100 даје нам 170. Јединице добићемо множећи број прстију леве руке, који су нам већ дали десетице, а то су 4, са прстима десне руке, а то су 3. Производ је 12, што кад се дода ономе 170 даје нам 182, а то је тражени производ од 13×14 или 14×13 .

Овде би се могло продужити оним првим методом, т.ј. да узмемо у обзир и оне прсте испод састављених прстију, али би рад био дужи, и по томе непрактичан. Али да покажемо и тај начин, и то са бројевима 13×14 . Прсти што су изнад састављених, заједно са овим, представљаће дваестине; збир

прстију испод састављених прстију представља десетнице, и ови први прсти, што су већ дали дваестине, узмеће се опет, и збир на левој руци помножиће се са збиром на десној руци, те ће се добити јединице. Тако имамо: на десној руци 3 прста и на левој 4 прста, то су 7 дваестина или 140. Прсти што су остали испод састављених јесу: на левој руци мали, а на десној прстени и мали прст, то су 3 прста т.ј. 3 десетнице или 30. Најзад прва 4 прста леве руке помножена са прва 3 прста десне руке дају 12. *Сабирањем*: $140 + 30 + 12 = 182$.

Сад долази серија од 16 до 20; палац представљаће 16, кажипрст 17, средњи 18, прстени 19, мали прст представљаће 20. Ту има једна мада измена, али тако проста, да се може лако сетити. Састављени и они изнад њих, ако их има, саберу се и представљају дваестине. Сталан број, који се додаје, биће овог пута 200. Ако хоћемо да извршимо множење која два броја из ове серије, нпр. 16×17 ,

наћи ћемо: палац леве руке, који представља множитеља, биће спојен са кажипрстом десне руке, који сада представља множеник, то су 3 прста изнад састављених прстију, рачунајући ту и ове; дакле 3 дваестине или 60. Остају на левој руци 4 прста, који, помножени са 3 прста што су остали на десној, дају 12. Додав томе и сталан број 200 имамо: $60 + 12 + 200 = 272$, тражени производ од 16×17 .

Овај систем за лако изучавање таблице множења оснива се на битној погодби, да оба броја, множеник и множитељ, морају припадати једној истој серији од 5 бројева.

Очевидно је да се ово није радило за научнике, нити се ово на њих управља. Али овај систем биће од неоспорне користи за лако учење онима, који нису могли сасвим тачно научити таблицу множења. А тих је, на жалост, много више но што се мисли.

Јер. Ј. Топаловић

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Принципи Историје, књига прва: *реду Историји*, написао *Божа Кнежевски*. Београд, Штампано у краљевско-српској Државној Штампарији, 1898. Стр. VIII и 306. Издање фонда Димитрија Николића-Беље.

Српска сиромашна књижевност обогатила се ове године једним озбиљним прилогом. Књига, којој наслов овде исписасмо, била би добитак и чинила част и књижевности великих образованих народа а камо ли нашој. Дела оваке врсте долазе, као планете, сувише ретко и из нечаја. Друштвена питања, особито историјски проблеми, тако су широки и сложени, растурени и у простору и у времену, да их није ни мало ласно похватати, схватити, разумети, а још мање довести у везу, упоредити један с другим, увидети зависност једнога од другога, изнаћи узрочност у њима, поређати их у један систем и изнаћи сталан ред и правилност, утврдити вечну законитост и величанствену хармонију, која влада у свету, у природи, у свима појавама њеним. То је тешко и већим умовима, који се јављају у већим народима. И зато се политичка, друштвена и историјска питања испредају мале по мало. Научна решавања њихова иду веома споро. Али, изгледа, у колико спорије, у толико поузданије. Потребно је било, да протече читав низ година, читави векови, у којима су само природне

науке напредовале, те да прокрче пута решавању оваких проблема. И доиста, без напретка природних наука ни разумевање ни решавање појединих појава у свету, у друштву људском, у животу човечанства, не би било могућно. Човек је део васколике природе; и све његове мене, све појаве на њему и индивидуалне и социјалне само су одсјај и отисак његове природе и спољне и унутарње. Довести у везу овај велики живот ван нас, ван човека, с нама самима, са човеком и животом његовим и личним и друштвеним и изнаћи свему узрока и разумети све: то је заиста и тежак и узвишен и веома захвалан посао.

И писац се наш бавио овим послом.

У овој првој књизи, која је изнела *двадесет* штампаних табака ситнија текста, он нам је изнео само ход или ред којим се иде у Историји.

На првом месту, у првој глави, писац нам износи како је *природа постала пре човека*, како је он новији производ њен, и како је све *телесно у њега старије од душевнога* и моралнога или, како он вели, природно од хуманнога или људскога. Према овоме, вели, цела историја човечанства могла би се поделити на три велика периода: I доба примитивног, природног живота, где је човек потпуно под владом природе и где се његово друштво не уздиже изнад фамилије, као природног и првог

облика друштвеног; II доба етничког живота, од почетка оснивања држава и народа до данас, и III доба будућности, „када ће друштво људско, ослобођено свих непосредних и посредних веза природе и историје, бити засновано на чисто унутарњим, хуманим принципима, који ће помирити човека с историјом и природом, унутрашње са спољашњим.“

Човек је не само постао но и почео основе свога историјског живота само у оним крајевима, где му је сама природа давала све што му је потребно било за живот и развитак. Па „не само постанак него и ход човечанства у простору и ход његове културе одређивала је прво природа. Главни путеви којима су се селили народи јесу од истока и југа ка западу и северу, из топлних у умерене и хладне крајеве. Пошто је култура прешла из колевке своје, из Азије, у Европу, прва станишта њенч и у Европи били су најтоплији крајеви: Грчка, Италија, Шпанија; тек у модерно доба култура се неће на запад и север. У сеобама народа реке су биле први и главни показивачи путева у дубину шумовите унутрашњости континента; оне су биле први друмови и дуж њих развијале су се прве цивилизације. Тако је природа до данас одређивала и ход човечанства у простору. Народи, пошто су основали прве цивилизације на истоку и југу, потискивани су сеобом племена због умножења људства и оскудице хране све даље на запад и север, и тек у тим крајевима, где човек није имао да од природе много очекује, те је био више остављен самом себи, дигла се вредност људског рада и свега људског, те су ту и основане прве хумане цивилизације. И до год је природа давала човеку све што му треба за живот, дотле је и његов рад био мало потребан, по томе без велике вредности и јевтин; отуд ропство човека у првим цивилизацијама и презирање рада. Тек са ослобођењем човека од природних услова и тим уздицањем његовим настајала је и све већа потреба рада, и тим све веће поштовање рада, које је хришћанство прво прокламовало“.....

Још лепше писац излаже, како је и религија зависила од природе и напредовала онолико колико се човек ослобођавао ње — природе, па и прва знања и уметности — све је било у почетку више везано за спољну природу.

Овај одељак или ову главу писац завршује овим: „...и егоизам је нешто природно, што се по себи разуме, и ни добро ни зло. Обе ове особине добија егоизам тек у заједничком животу с другим људима, у друштву, чиме се тек човек развија до правог човека, дакле према тежњама и егоизму других. Првобитно нема зле воље или рђаве накло-

ности које терају човека да тако ради, него је то природни нагон; добро и зло јесу атрибути човека и његових радња; њих у природи нема; животиња не чини ни добро ни зло; она чини оно што мора да чини.“

У другој глави писац износи како је оно што је *материјално или чулно ишло пре нематеријалног, духовног, апстрактног*. Ово показује на космоу, човеку, духу његову и свима творевинама његовим. „Апстракција је последња, највиша форма духа, као што је човек последња чулна форма материје. Уздицање од стварног до идеалног и све идеалнијега, од материјалног до све нематеријалнијега јесте једна од стране прогреса људскога; што је нижи ум, он је све више потонуо у стварност; он мисли о стварима и у стварним сликама; он говори о стварима и стварним фактима; што је нижи ум, њему је стварност све потребнија. Што је виши ум, он се све више уздиже изнад стварности, до све формалнијег, апстрактнијег, идеалнијег.“

У трећој глави излаже општи закон о томе, како *„материјална садржина ствари иде пре апстрактне форме“*: ствар пре идеје, видљиво пре невидљивога; и то показује: на развијању духа човекова, на философији и наукама, на разним религијама, на обичајима, језицима, писму и архитектури. То завршује овако: „Последњи резултат свега процеса човекова живота, свест, нема по себи никаквог даљег садржаја, него је само унутарња светлост, у коју улазе преставе, мисли ит.д. и тим бивају свесне.“

У четвртој глави се износи велики природни закон, како *лично иде пре безличнога*. Дете и првобитан човек траже лично и с њим се забављају више; апстрактно је за њих тешко. И религије су у почетку више личне. Богови нису идеје, духови, него личности. „И сва је историја у почетку само историја појединих личности“. „Што је друштво неразвијеније, личности поједине имају све више снаге, све више уплива, све су више оне носиоци свега бивања и догађања.“ „Из воље првог владоца излази свако правило владама.“ „Први морал једног народа, први његови морални појмови јесу у личним, карактерним особинама његових јунака; тек доцније настају безлични морални прописи, закони, норме.“

У петој глави излаже се како *„унутарње иде пре спољњега“*. Природни је ход у развоју „изнутра на поље.“ Унутарња снага у почетку свуд једнако ствара, па се то доцније под уливом спољне природе модификује. Сва су осећања у почетку једнака; чула се тек доцније издвајају. „Животиње,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

а још више биљке, живе са свим унутарњим животом, животом природе. Тек се човек испољава говором. По томе је историја човечанства сукцесивно испољавање унутрашњег живота човековог, разних страна и снага његове душе и његова духа. А пошто је човек са свим својим унутрашњим животом само испољавање још дубљег и унутрашњијег живота природе, то је и историја човечанства најдаље и најшире испољавање унутрашњег живота природе. Тако се у историји човечанства све боље види историја целе природе; закони природе све се јасније познају у историји човечанства. Тако с једне стране историја човечанства постаје све вернија мапа историје света, с друге стране историја света постаје све више само један део историје човека.⁴

Даље главе садрже ово: „(VI) непосредно иде увек пре посреднога; (VII) пошто чулно, стварно, иде пре апстрактнога, то и лепо иде пре доброга и истинитога; (VIII) несвесно пре свеснога; (IX) простор пре времена; (X) једнако, просто пре различитога, сложенога; (XI) опште иде пре појединога; (XII) цело иде пре делова, једно пре многога; (XIII) процес одвајања појединога од опште првобитне целине.¹⁾ („Из тог првобитног општег, из првобитне једне нераздвојне хаотичне целине одвајају се доцније поједини делови, облици, елементи и то одвајање појединог од општега јесте први и главни услов свега вишег живота, свега прогреса, разума и свести; процес одвајања појединог од општега јесте један од најглавнијих момената општег процеса. У области хуманог то одвајање зове се ослобођавање“); (XIV) последице процеса одвајања; (XV) велико иде пре малог; (XVI) пошто доцнијим одвајањем човека од природе настаје одвајање унутрашњег света од спољашњег, то човек природно прво посматра спољни свет, после себе. Објективно иде пре субјективнога; (XVII) одвајањем појединога од општега настају борбе, болови и деструкције; (XVIII) те борбе воде процесу редуцирања; (XIX) процес редуцирања води процесу концентрације, локализације, стабилизације, згушњавања; (XX) процес концентрације води процесу генерализације, процесу ширења, од ускости појединога до ширине општега; (XXI) то ширење бива озго доле, са висина у низине; (XXII) тек доцније све поједине ствари, које су се одвојиле из првобитне опште целине, везују се у једну велику целину, те место самосталних целина оне све више постају само зависни делови и органи једне једине велике целине. Процес везивања ствари јесте увођење све

већег континуитета у ствари, и у том процесу је ход дисконтинуитета ка континуитету; (XXIII) везивањем свих појединих ствари у једну једину велику целину, свака поједина ствар долази на своје право место и у своје право време, свака ствар добива одређене границе простора и времена, величине и количине, снаге и трајања, и по томе смисла и вредности према другима стварима у тој целини. Тако процес везивања свих ствари у једну једину велику органску целину води процесу пропорционизације ствари, у коме је ход од диспропорције ка све већој и тачнијој пропорцији; (XXIV) и само у тој једној великој целини, која настаје процесима везивања и пропорционизације, види се, да све ствари имају један исти корен, иду једним истим путем и једном истом смеру и имају једне исте односе, пошто су све ствари делови и органи једне једине велике целине, да је та једна целина само једанпут постала и по томе само једанпут живи; (XXV) пошто једним истим путем иду природа и човек, то човек открива и испитује ствари оним истим редом којим ствари постају; (XXVI) пошто су непосредна корист и потреба биле први подстрек човековом откривању и испитивању ствари, то је човек испитивао ствари оним истим редом, којим су му те ствари постајале потребне; (XXVII) пошто човек испитује ствари редом којим оне постају и редом којим му оне постају потребне, то ствари постају оним редом којим постају потребне, и ствари постају потребне оним редом којим постају; (XXVIII) пошто ствари постају редом којим постају потребне и трају док су потребне, то ствари нестају онда, кад постану неопходне. По томе је ред нестајања обрнут ред постајања.“

Ето то је кратка садржина овога озбиљнога посла, што је велика сведожба пишчеве големе начитаности, темељнога појимања ствари и велике дубине мисли. Читаоци ће опростити што смо их морали горњим афористичким насловима. Желели смо само, да им што боље представимо саму садржину књиге, те да би што боље појмили вредност њену. Али се, с друге стране, бојимо, да баш овим мање озбиљне читаоце не одбијемо. Бојимо се, да читаоци не помисле, е је цела књига овако тешка и сухопарна као што су збијени изводи и закони. Али није тако. За сваким општим правилом, принципом, следује разлагање, извођење његово, појединачно разматрање појава у свој области и природној и хуманој и потврда тога правила на сваком факту. Човек се тек ту види ситан у великоме свету, пуноме правилности; види, како све што бива мора да бива овако; види законитост и радује се, што она више није тајна за њега.

¹⁾ Овај је чланак штампан у овоме листу за прошлу годину. Упућујемо своје читаоце тамо.

Отуда књига осваја. И уверени смо, да неће бити ни једнога, који по прочитању неће, поред радости што оваких дубоких мислилаца има и у маленога народа нашега, рећи: Хвала писцу!

А да би боље схватили целину, нека читаоци чују још само овај извод пишчев при завршетку:

„Тако све оно што је у времену постало, у времену ће га и нестати, све што се родило мора умрети; само оно што никад није постало, оно никад неће нестати, оно што је од увек, оно је за на век; оно што је пре свега, оно ће бити и последње; оно што је прво постало, оно ће последње нестати. Нестајање само је једна фаза општег процеса, као што је и распадање живота, и човеку је само за то најтеже умрети од свих других ствари, што је тешко са висине свести падати у мрачну дубину гроба, у ништа; од живота до смрти није далеко, ту је пад плитак; далеко је од свести до смрти, ту је пад висок; те је свима осталим несвесним стварима лакше умрети, јер је њихово умирање само продужавање живота; пад у смрт све је плићи и лакши, што је живот несвеснији, те и процес историје човекове тежи не само што лакшем животу, него тежи и што лакшој смрти и умирању, тежи несвести“.

„Све је ништа, све је постало из ништа и све ће се вратити у ништа. Али то ништа јесте нешто, јер је један део од нечега, један мали део од великога нешто.“

„Бол је пробудио свест човекову, бол је одржава и бол неразумљивости најпосле ће успавати свест човекову; свест је бол; што нека ствар осећа више бола и што је више ствари боле, тим је код ње више свести, и што је више свести, тим више има бола. И добро и правда и љубав и слобода само су цвеће на дрвету историје људскога живота, а по мудрој уредби божјој и на срећу људску на њему ретко зри плод, свест. Ако га сунце ма с које стране греје, он сазри до резигнације; расте ли у мраку он горчи очајањем“.

Овако писац завршује овај први део свога великога дела, које ће се звати „*Принципи Историје*“ Све што бисмо даље у похвалу овога дела говорили били би сувишно.

Српска књижевност и српска читалачка публика има не само да захвали писцу на овако озбиљноме и ваљаноме дару, него и да ода хвалу сени неумрлога Мите — *Беле*, чија је задужбина помогла не само да овако озбиљно дело изиђе на свет у достојну руху, него и да се може продавати по

овако маленој, незнатној цени, од 2 динара комад (а у лепим корицама по 3 динара).

Нестрпљиво очекујемо и даље свеске овога труднога и вреднога посла.

Ј.

Скупљени историјски и етнографски списи Вука Стеф. Караџића. Књига прва. (Државно издање). Београд. Штампарија Краљевине Србије, 1898., 8°, стр. XIV и 366.

Отац наше новије књижевности, Вук, и поред свеколикога свога труднога и истрајнога рада на препорођају нашега књижевнога језика и правописа и прикупљању народнога блага, доспевао је да доста уради и на нашој народној историји, на етнографији и географији. Учествујући и сам и оној великој борби, коју у почетку овога века поведе наш народ за своје ослобођење, долазећи у додир са готово свима виђенијим радницима на народноме ослобођењу, имајући на расположењу многе споменике значајне за нашу историју новог времена, он је био у приликама да нам остави многу и ваљану грађу за историју тога времена, и он је то и урадио, те је и овом врстом својих радова много задужио свој народ. Он је својом ретком марљивошћу у послу и необичним својим природним даром све проверио што је видео, чуо или прочитао о великој борби нашега за ослобођење, и према томе израдио драгоцене прилоге за историју тога времена.

Сви његови радови ове врсте, и штампани и они до сада нигде необјављени, штампану се сада у нарочитоме зборнику, чиј је натпис горе исписан.

Књига, коју сада приказујемо, прва је и најглавнија у зборнику Вукових „Скупљених историјских и етнографских списа.“ У њој су историјски списи Вукови, — „Грађа за српску историју нашега времена и живот најзнатнијих поглавица овога времена.“

На првоме је месту у овој књизи „Прва година српскога војевања на даије,“ чланак штампан још 1828. год. у Вуковој Дащици. У њему се, после краткога али лепога прегледа главнијих догађаја у српским земљама од Свиштовскога мира до последње године дахијске владавине у београдскоме нападнику, говори, као што и сам натпис тога чланка упућује: о првој години српскога војевања за своје ослобођење, од самога почетка великога народнога покрета противу дахијскога насиља, па до посланства Петра Чардаклије, проте Матије Ненадовића и Јована Протића у Русију. О свима се догађајима говори верно и исцрпно; делање свих главнијих људи у тим догађајима приказује се живо и пот-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

пуно; причање је течно и занимљиво, много пута украшено описима и дијалозима, који уз причање врло лепо пристају и чине га још живљим и занимљивијим. У излагању свакога па и најситнијега догађаја, као и у приказивању личности које делају, огледа се потпуна непристрасност. О догађајима и о људима суди се онако, како бисмо ми, на основу верних дата о њима, данас судили, ничим заинтересовани.

Истим се врлинама одликује и други прилог у овој књизи „Друга година српскога војевања на дахије.“ Овај спис, који је оштампан из Вукове Данице за 1834. годину, само је део, као и први прилог у овој књизи, оне велике радње о свима догађајима наше новије историје, коју је Вук спремао да објави. У овоме спису наставља се излагање догађаја из друге године првога устанка за ослобођење и завршује се приказивањем пропасти Хафис-пашине код Параћина.

На трећем је месту „Правителствујући Совѣтъ Србскій,“ прикупљена грађа о овој установи и свима догађајима и личностима, непосредно за њу везаним. Ову је грађу објавио Вук 1860. године у засебној књизи, која је била те ретке среће, да је само у Србији имала 1357 претплатника. Овим списом Вук приказује у појединостима постапак Прав. Совѣта и његову улогу у новој српској држави и све мене, кроз које је ова установа пролазила за кратко време свога бића, истичући све догађаје и личности, који су утицали на те мене.

Четврти је прилог у овој књизи „Скупљених историјских и етнографских списа“ добро позната Вукова радња „Милош Обреновић,“ која је била те чудне среће, да буде спремљена прво да се штампа на немачкоме језику па је место тога нешто измењена угледала свет на рускоме, откуда је после три године, 1828. штампана на српски језик. Са обзиром на време и прилике у којој је ова радња рађена, она нас изненађује ретком беспристрасношћу у процењивању догађаја и људи. То није спис, којим би се хтело да глорификује ондашњи владалац у Србији, већ озбиљна критички израђена радња о једноме делу наше новије историје, у којој се износи рад кнеза Милоша на организовању и извођењу другог народнога устанка противу турске владавине, и његова радња на стварању нове српске државе. Према томе, ово је историја другог народнога устанка за ослобођење, у којој се говори највише о Милошу и његову раду за то, што се он од свих ондашњих виђенијих људи у српскоме народу био највише заложнио и најјаче залагао у борби за ослобођење. Овога ради Вук и

не почиње овај спис рођењем Милошевим, већ прво издаже кратак преглед знаменитијих догађаја у српскоме народу чак од 1765. године, па тек после говори о Милошеву времену. Као прилог уз овај спис о кнезу Милошу иду и нарочити чланци о појединим догађајима овога времена, који су од већега интереса: о тражењу Марашлијину, да Срби предаду оружје; победи кнеза Милоша над својим такмацима о врховну власту у Србији (Петром Молером, Павлем Чупићем, владиком Мелентијем Никшићем); српскоме тражењу да им порта да и потврди ранијим уговорима стечена права; бунама у Србији; управи и судовима у Србији, свештеничкој уредби; дацијама.

На петоме су месту до сада нештампани Вукови „одломци грађе за српску историју нашега времена.“ Ових је одломака свега седамнаест, од којих се десет тичу Карађорђа и догађаја из првога устанка, а остали се односе на много касније догађаје. Од ових одломака једни су само врло кратки изводи или непотпуне белешке о појединим историјским догађајима и личностима, на дохват прибележене, да се касније прошире и употребе као грађа за историју тога времена; други су много потпунији, са пуно интересности о дотичним личностима и догађајима, те ће послужити историку као драгоцену грађу.

У другоме делу ове свеске Вукових „Скупљених историјских и етнографских списа“ су „Животи најзнатијих српских поглавица нашега времена,“ многи овде прештампани из Вукових Даница, један из Давидовићева Забавника, а неки се сад први пут објављују из Вукових посмртних рукописа. Ту су животописи: Хајдук-Вељка Петровића (многима нарочито познат из Српске читанке Ст. Новаковића); Стефана Јовановића, трношког архимандрита; Станка Арамбашевића; Хахи-Рувима; Радича Петровића; Годора Бојиновића; Милоја Петровића; Милоша Стојићевића; Миленка Стојковића; Петра Добрињца; Ивана Југовића (који је врло интересан са лепих података о односима између Доситија и Југовића); ресавскога кнеза Петра; Данила Алексејевића; Јакова Јакшића и Ивана Кнежевића. Непристрасност у оцењивању рада појединих личности, лакоћа и занимљивост у приказивању, главно су обележје ових животописа, као и свих историјских списа Вукових, те су нам драгоцени прилози за нову историју. А и с друге стране нам морају бити драги, јер су они претеча и подстрек за историјску грађу ове врсте, изазвавши, поред осталих прилога ове врсте, и Поменик, велику и ваљану збирку животописа знаменитих људи наших, коју

је прикупио, средно и објавио најбољи до сада последник Вуков на историји и етнографији, М. Милићевић.

Иза ових животописа је Додатак, у коме су ови прилози: Живот Ђорђа Арсенијевића Емануела, Живот Михаила Германа (на рускоме језику), Записка о животу Стевана Живковића (такођер на рускоме језику) и „Биљеге за улазак у српску историју нашега времена.“

Као прилози уз ову књигу Скупљених историјских етнографских списа иду још: слика кнеза Милоша на бакру израђена, и отисак писма рускога министра иностраних дела Андрије Будберга, које је по Павлу чију био послао 1807. године КараЂорђу, желећи сазнати у чему би Руси могли помоћи Србима противу Турака.

Скупљени историјски и етнографски списи Вукови приређени су на истој основи, на којој су и његови Скупљени граматички и полемички списи, т. ј. прикупљени су сви списи ове врсте, и штампани и до сада још нигде необјављени, нађени у посмртним рукописима Вуковим, лепо су прегледани и сређени по садржини и по времену кад су били први пут објављени или по догађајима и личностима, о којима говоре. Сви досада штампани списи поређени су са оригиналним рукописима Вуковим или његовим запискама и напоменама, и све су, па и најситније разлике побележене. Само што се ови списи не намењују само научницима, као и историјска грађа, већ и ширем кругу читалаца, те су све ове разлике, ради олакшице при читању, побележене на крају свакога списка, чиме је опет морао бити знатно отежан посао уреднику ове књиге.

Овоме и оваквоме у свакоме погледу одличном издању Скупљених историјских и етнографских списа мора се сваки од срца зарадовати, јер су ти списи, у колико их је сам Вук за живота био објавио, били растурени у многим књигама и алманасима, који су већ сасвим ретки, а његови радови ове врсте не само што су драгоцене грађа за нашу нову историју, већ су многи од њих и најбоља и најзанимљивија читанка за догађаје из најновије наше историје. Наставницима наших Народних Школа ови су Вукови списи од неоцењене користи, те не би требало да је без њих ни једна школска књижница.

Проф. Ђ. Јовановићу, као уреднику, и Управи Државне Штампарије, као издавачу ових списа, много дугујемо.

Д.

Nikola Maraković. Rukovet pouke. Друго направљено издање. У Мостару. Штампна издавачке књижарнице Пахер и Кисића, 1898. 8°, стр. 74.

Нашој омладини недостају много потребна практична знања, непосредно везана за одржање доброга здравља и дугога живота. Овај недостатак долази поглавито отуда, што школа, по своме специјалном задатку, васпитаницима не даје у довољној мери и поуке ове врсте, остављајући то породици, друштву и приватној лектури. Породица и друштво, са врло малим изузетком, као да сматрају да су све учинили за будућега, још недораслога и неразвијенога члана људскога друштва, ако су га послали у школу. По где кад опет и кад би се и хтедо и мимо школу омладину упућивати и спремати за живот, недостају средства за то упућивање, не располаже се подесном лектиром, којом би се то упућивање могло најлакше и најпоузданије вршити.

Код нас се нарочито опажа недостатак у нарочито спремној лектури за одраслију омладину, којом би се утврђивало и проширивало у школи стечено знање, и којом би се с тим упоредо омладини пружала знања, која су јој за живот врло потребна, а која школа или никако или у довољној мери не даје. Ако се која поука и спреми за одраслију младеж, она се пружа махом посредним путем, у облику дијалога доста пута неподеснога, по кад што претрпанањем споредних детаља, у којима се често изгуби главна ствар. Бежи се од непосреднога изношења упуштава и поука; и кад се јави који оглед ове врсте, одмах нам је то „сувопарно“, „тешко“, „незанимљиво“.

Књижница, чији је натпис горе исписан, једна је од тих у нас ретких књига за омладину, у којој се потребне практичне поуке за живот, омладини намењене, износе непосредно, без облачења у нарочито рухо.

Ова књига заслужује да буде и читана и на овоме месту приказана, независно од побуда, које су можда ово издање у овоме и оваквоме облику изазвале.

Књига је подељена у шест поглавља.

У првоме поглављу говори се о кући, стану, полазећи сасвим правилно од поставке, да сваки, па и одрастао човек, проведе највећи део живота у кући, било у раду било у сну, те је према томе кућа врло тесно везана за живот и здравље човечје. Овде се говори о значају куће за човека, захтевима које ваља да испуни добар, здрав стан, и о маанама, којима се у великој мери одликују многи људски станови, па чак и они по најуређенијим градовима, а које су много пута врло штетне и опасне по здравље оних, који станују у таквим становима. Од тих маана нарочито указује на вајру, недовољно проветравање и притицање чистог ваздуха и сунчеве светлости, претрпаношћу у стану

непосредну близину помијара и канала, упућујући и родитеље и омладину, да се клоне таквих станова.

Чист ваздух је неопходно потребан за здравље и телесни развитак наш, те је томе посвећен други одељак ове књиге. Ту се говори о значају чистог ваздуха за наше тело, о утицају шумскога, приморскога и острвскога ваздуха на здравље и утицају ваздуха на културни напредак људски.

У трећем одељку говори се о млеку као храни, коју човек, после ваздуха, прво у животу добије, и којом се и касније у животу врло често и врло радо служи. Посебице се говори о саставу млека и разним одликама његовим, према врсти и годинама старости домаћих животиња, чије се млеко у храњењу употребљава, — истичући одлике доброга и здравога млека. Услед велике потрошње млека и производа од млека несавесни људи, нарочито по већим градовима, додају млеку разне, много пута штетне ствари, да би само што више добили за своје производе. Овде се говори о свима тим злоупотребима, и указује се на средства, којима се могу најлакше и најпоузданије оне открити и у интересу здравља избећи. Један део овога одељка посвећен је ширењу заразних болести нарочито јектике помоћу нездравог млека, и ту се износе упуства, шта ваља чинити, те да се могуће несреће избегну.

На четвртоме месту говори се о разним напитцима, који се у животу тако често употребљавају, а о чијем се саставу и утицају на живот и здравље тако мало зна. Писац се нарочито задржава на разним наркотичним средствима, која се поеведневно у грдним количинама троше, без оправ-

дане потребе; говори о њихову саставу и њихову штетном утицају на човека, указујући нарочито на: стрихнин, опијум, кафеин и никотин, којима се свакога дана постепено трујемо.

Зачини се такођер свакога дана употребљавају уз разна јела и пића, и већ смо се толико на њих навикли, да су нам постали као нека редовна потреба. Пети одељак ове књиге њима је посвећен. Ту се говори прво о њихову саставу и утицају на тело човечје, о чему махом мало знамо; па се после указује на многе злоупотребе, које или ми сами чинимо, непаметном и неумереном употребом зачина, или то раде несавесни продавци, додајући им разне, доста пута и здрављу штете примесе, што се нарочито чини с бибером, ванилом, циметом, карамфилићем.

У последњем одељку се говори о кварењу јестива, о узроцима брзога кварења и начину да се јестива што дуже сачувају за употребу.

Ова књига није и без својих осетних мана: језик којим је написана није добар; штампана је латиницом, и ако је поглавито намењена оним крајевима, у којима се служе ћирилицом; на два три места, истина у завршецима одељака, дотичу се ствари, које се не тичу ни омладине ни родитеља, којима су поуке намењене; у појединим поглављима нема срећености и потпуности. Али и поред тога она ће својим поукама користити и омладини и родитељима, нарочито домаћицама и мајкама, и онима које ће у скороме времену то постати. Учитељима Народних Школа, који ваља у вети мах да буду и народни учитељи, такођер ће добро доћи.

Жив.

К О В Ч Е Ж И Ћ

КЊИЖНИЦЕ ОСНОВНИХ ШКОЛА У ФРАНЦУСКОЈ

Ваљана је књига свакоме најбољи друг, најискренији саветник. Овога ради су људи врло замиловали књигу како су за њу сазнали, и кроз толико векова та велика љубав према књизи само се увећавала. Али за читав низ векова само су поједини људи били срећни уживати духовне насладе, које ваљана књига људима пружа. Маси народној књига је била страна, њене големе користи и њен благотворни утицај били су јој непознати. Тек у по-

следње доба јавља се покрет, да се књига рашири и у народну масу, и да и обичном раднику и занатлији послужи као најбоља духовна храна.

Неколики су огледи до сада чињени, да књига у довољној мери продре у народну масу, да омилу народу и постане му редовна потреба, и у томе правцу постигнути су лепо успеси. Али као најпоузданије и најпрактичније средство за ширење књиге у народ показале су се књижнице основних школа, уређене тако, да се из њих позајмљују књиге на читање и ученицима и одраслима, те да се тако у

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

исти мах код ученика утврђује и проширује у школи добивено знање, а и код њих и код одраслих отвара воља за читањем и књига чини потребном.

У нас је до сада мало урађено у овоме правцу, а тако много ваља нам радити и урадити, ако смо вољни ићи у стопу за другим напреднијим народима, зато и морамо водити рачуна о свему што се у напредних народа у овоме правцу урадило и уради, како бисмо се могли користити њиховим искуством, које се много пута врло дуго тече и скупо плаћа. За овај мах на овоме месту да се познамо са постанком и уређењем књижница основних школа у Француској, где је ова установа већ показала најбоље резултате, и где се толика пажња поклања ваљаним књигама, нарочито одабраним и спремљеним за омладину и народ.

*

Постанак и уређење књижница основних школа у Француској. — Још врло рано почињу се у Француској по основним школама оснивати мале књижнице за потребу учитеља и ученика, и то понајвише поклонима, као што је то и данас код нас. У овоме послу није било нарочитога плана ни одређенога циља; све је било остављено случају, већој или мањој заузимљивости појединих учитеља, зато и резултати нису били најповољнији. Али и то, што је у овоме погледу било уређено, привукло је на се пажњу највише школске власти у земљи, и оснивање књижница основних школа почиње по нарочитој плану, од чега су се брзо показале добре последице.

Систематски рад на оснивању књижница основних школа у Француској датира се од 1860. године. Тадашњи министар просвете, М. Рулан, у једном свом распису, упућену начелницима, свраћа пажњу на значај школских књижница, указује на преку потребу да се приступи систематском оснивању њихову, и наређује шта ваља у самој почетку радити. Као што је мало час поменуто, дотле су већ чињени огледи, да се поклонима створе мале књижнице у појединим основним школама. Што те овако установљене књижнице нису показивале повољне резултате, највише се има приписати непрактичном руковању књижницом и немању потребнога ормана за смештај књига. По многим местима књиге су биле смештене у сандуцима, те тако или нису биле у употреби, или ако се њима хтело користити, врло их је тешко било водити из сандука, и тамо их опет остављати; а на овај начин књиге су се брзо и квариле и постајале неупотребљиве. Овога ради се и тражи, у мало час поменутом распису министра просвете, да се пре свега

за сваку школу набави орман за смештај књига, истичући нарочито захтев, да се у будуће, кад се буде тражила ма каква помоћ за подизање школа, мора подносити и предрачун за потребан школски намештај, где на првоме месту ваља да буде орман за храњење књига.

И овај више посредан подстицај за оснивање књижница основних школа уродило је лепим плодом. На многим местима поступише по министрову захтеву и набавише школама потребан орман за књиге. Тако је већ био ударен основ овим књижницама. За две године овај је рад на оснивању школских књижница врло напредовао, те је то изазвало потребу да се пропише и објави и основно уређење књижница основних школа, што је урађено одлуком министра просвете од 1. јуна (по н. кал.) 1862. године.

То основно уређење школских књижница и просто је и кратко. У њему су најпотребније одредбе о избору књига за ове књижнице, о руковању са књигама, и средствима за оснивање и одржавање књижница и надзору над овом новом просветном установом. По томе уређењу *свака основна школа мора имати своју књижницу*. Књижница је предата на руковање учитељу дотичне школе и смештена је у самој школи, у најподеснијој соби за то. У књижници школској ваља у првоме реду да буду смештене школске књиге за сиромашне ученике, па после остале књиге, које пошаље министарство просвете, или их купе начелници из општега кредита одређенога за набавку књига за школске књижнице, даље књиге које се купе из средстава, којима сама књижница располаже, и поклони појединаца у књигама или књиге набављене новцем, које појединци за ту сврху поклоне.

Школске књиге, које се налазе у школској књижници, дају се бесплатно на послугу сиромашним ученицима. Али на жељу имућнијих родитеља, могу се ове књиге давати и њиховој деци на послугу, само они зато ваља да плате извесну накнаду, која се за сваку годину и школу нарочито утврђује.

Да би министарство просвете помогло школску књижницу књигама, ваља дотична општина да се за то обрати министарству нарочитим актом у коме поред назначења округа и среза и најближе станице, мора бити и потврђење: да је већ набављен орман за књиге, и да се школске књиге налазе у довољној количини за све сиромашне ученике те школе.

Ни једна књига сем школских књига не сме се увести у школску књижницу без одобрења главнога школског надзорника.¹⁾ Уџбенике учитељ на-

¹⁾ L'inspecteur d'académie.

WWW.UNILIB.RS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

бавља по списку, који спрема за све школе у својој области академијски савет дотичнога универзитета са одобрењем министра просвете.

Средства за одржавање школских књижница су: нарочити кредити у општинском буџету, одређени за школске књижнице; кредит, одређен за набавку уџбеника за сиромашне ученике; накнада, коју плаћају имућнији родитељи, што им се деца служе уџбеницима из школских књижница; претплата појединаца, који узајмљују на читање књиге из школске књижнице; накнада за оштећене и упропаћене књиге; поклони и завештања.

Учитељ, као руковаца школске књижнице, мора имати списак књига, којих има у књижници; реверницу, у коју ће тачно уписивати сваку књигу која се узајми на читање бележећи тачно и дан враћања, и дневник примања и издавања. Све ово прегледа и оверава председник дотичне општине, а прегледа и школски надзорник,¹⁾ при обилажењу школа. Учитељ у исти мах чува и одржава у реду рачуне, признанице, писма и остала акта, која се тичу школске књижнице.

На крају сваке године, 31. децембра, учитељ у присуству председникову спрема извештај о стању школске књижнице и њене благајнице, и записник о овоме шаље се главном школском надзорнику, који после из тих записника спрема за министарство просвете извештај о свима школским књижницама у својој области.

При свакој промени учитеља мора се прегледати и књижница и благајница, и спреми се о наведеном стању записник, који потписују оба учитеља, и онај што предаје и онај који прима дужност. Али учитељ, који је дотле руковао књижницом није разрешен одговорности све дотле, док не добије од школскога надзорника уверење, да је испунио све формалности, које се траже за предају школске књижнице и док не добије од свога последника признаницу да је књижница предата у исправном стању.

Дужност и право надзиравања над књижницама основних школа припада академијском савету дотичнога универзитета, односно главном школском надзорнику, и он се врши преко школских надзорника, који при обилажењу школа морају водити рачуна и о стању и о напредовању школских књижница. Овога ради школски надзорник мора, прегледајући школу и рад учитељев у школи, прегледати и школску књижницу, оверавати спискове и дневнике, које учитељ као руковаца школске књижнице води: дужност му је да мотри, да у школску књижницу не уђе ни једна књига, која није за тај циљ препоручена; да констатује све неправил-

ности, ако би их било, у руковању са књижницом. На случај, да књижница нема онолико читалаца, колико би се према месним приликама могло очекивати, дужан је тачно испитати узроке томе: да ли је мали број читалаца за то, што у књижници нема у довољној количини књига, које би се узајмале на читање; или су мештани по својој природи равнодушни према књизи и књижници; или сам учитељ не уме да подеси своје држање, те тиме одбија читаоце од школске књижнице? Све ово он доставља главном школском надзорнику, који то после уноси у свој годишњи извештај, који на крају године подноси министарству просвете. У овоме своме извештају главни надзорник мора изнети све о стању школских књижница у својој области, саопштавајући и све потребне појединости, као: јесу ли и у коликоме броју узајмљиване књиге на читање; које се књиге најчешће траже; је ли било поклона у књигама, и каква је природа поклоњених књига? У томе извештају ваља да изнесе и предлоге, којима би се ишло на унапређење ове установе.

Даље старање о оснивању ових књижница и извођењу основнога уређења њихова било је остављено поглавито академијском савету универзитетском за све школе у дотичној области, коме је у први мах пао у део и озбиљан и мучан задатак: да за школске књижнице одабере и препоручи дела, која су нарочито подесна за циљ, коме су намењене школске књижнице.

Као што се из основнога уређења види, ове књижнице имале су двојак задатак: да снабдевају потребним школским књигама децу сиромашних родитеља бесплатно а децу имућнијих за незнатну накнаду, и да и младежи и одраслима пружи здраво нарочито изабрано штиво, које ће послужити као корисна забава у времену одмора и доколице, а у исти мах пружити им и многа корисна а тако потребна упуства за живот, утичући на јачање и одржање морала у маси народној и стварање карактерне воље. Да књижнице одговоре како ваља и једноме и другоме задатку, нарочито другоме, ваљало је особиту пажњу поклонити одабирању књига, које ће се у те књижнице моћи да унесу. Да би се задовољно онај први захтев, ваљало је за школске књижнице препоручити у првоме реду: ваљане читанке, основе из историје и земљописа, подесне рачунице и остале књиге, које су неопходно потребне за основне школе, и овде није било тако тешко учинити избор. Али је у истини било врло тешко у оно време из масе књига најразноврсније садржине пробрати оне које ће најбоље одговорити ономе другоме задатку школских књижница: да се у масу народну књигом унесу и рашире потребна знања и здрави погледи

¹⁾ L'inspecteur primaire.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

на свет и човека. Најмања необазривост при овој избору скупо би се платила. Јер читаоци, којима се те књиге намењују, немају тако развијену судиљу да могу сами разликовати шта је у књигама, које читају, истинито а шта погрешно, шта је корисно а шта штетно; они ће тешко моћи без нарочитога упута одредити шта им од прочитаног ваља примити и по томе се управљати, а шта не. Седећи за време дугих зимских ноћи или празником око читача, који ће на глас читати узајмљену књигу, они ће пажљиво слушати сваку реченицу, све ће памтити, и подражаваће свему што им се нарочито допадне. Овога ради ваља у школске књижнице и уносити само она дела, која се одликују беспристрашношћу и истинитим народносним осећањем. Дела која су призвод саме фантазије ваља пустити у ове књижнице само тако, ако у њима има чега научнога и кориснога за читаоце, јер књига, намењена маси народној, никада не ваља да послужи само као средство за прекраћивање доконога времена и задовољење обичне радозналости, већ у њој читалац ваља да нађе здраве поуке и лепе примере и угледе. А изабрати дела, која ће свему овоме како ваља одговорити, било је врло тешко.

Али било је и других тешкоћа при избору књига за школске књижнице и уношењу њихову у нарочите спискове, по којима ће се књиге за књижнице набављати. Одредбом, да само оне књиге могу бити унете у школску књижницу, које буду нарочито за то препоручене, књигама које уђу у списак препоручених књига самим тим обезбеђује се прођа у лепоме броју примерака. Овога ради ваљало је при избору књига, које ће се препоручити за школске књижнице, радити са много обазривости и у погледу писаца и издавача, да се нико не учини на жао, нити да се да повода и најмањој сумњи, да се на тај начин коме даје као неки понопад за своја дела, односно издања. А ово је баш било врло тешко, јер и при највећој обазривости и савесности у овој послу тешко је избећи прекор, да се при одлучивању, хоће ли се која књига препоручити или неће, имало обзира према писцу или чак и издавачу, с којима би поједини чланови академијскога савета, који врше одабирање књига за школске књижнице, били у пријатељским или службеним односима. Да се не даје ни најмање повода сличним прекорима, ваљало би можда при избору тих књига сасвим обићи књиге, чији су писци просветни радници, а тиме би се баш учинила велика погрешка, јер су ови баш својим службеним положајем и најпозванији и у најугоднијим приликама, да спреме најбоље и најподесније књиге за школске књижнице.

Академијски савети су поимали тежину тога новог посла и са своје стране све су чинили, те се на њихов рад при избору књига за школске књижнице није могао нико с правом потужити.

Помоћ министарства просвете књижницама основних школа. — Да би помогло оснивање књижница основних школа, министарство просвете је радо слало извесан број одабраних књига свакој општини, која би зажелела уза своју школу основати овакву књижницу, па се обратила министарству просвете за какву помоћ; само је општина ваљало поред молбе да пошаље и уверење о томе да је већ набавила орман за смештај књига, и да има у довољном броју потребне школске књиге за сиромашне ученике своје школе. Захваљујући овој помоћи министарства просвете, за кратко време је установа књижница основних школа била захватила дубок корен у народу и у брзо су се показали леви резултати од ове установе. Али давањем ове помоћи у књигама само министарство било је доведено у мало незгодан положај, јер су му се непрестано обраћале за помоћ у књигама и општине које тек мисле оснивати школску књижницу и оне које су већ имале књижницу, и већ су биле добиле један пут или и више пута помоћ у књигама од министарства, а оно није располагало толиким средствима, да задовољи сва та потраживања књига за школске књижнице. Овога ради морало мало ограничити давање помоћи књижницама од стране министарства.

А и иначе је било потребно, да општински одбори схвате значај ових књижница и увиде велику корист од те установе, те да целокупно старање о напредовању те установе приме општине на се, као што је то већ било урађено по неким местима.

Све ово нагнало је ондашњег министра просвете, М. Дириа, да мало ограничи давање књига оним књижницама, којима је већ при оснивању указана помоћ од стране министарства просвете. Тако је наредио, те од тада министарство није слало по два и више пута, као догле, иста дела истој књижници; даље је наредио, да свака општина, која се обраћа министарству просвете за помоћ у књигама, а већ је пре тога једном била добила од министарства књиге за своју школску књижницу, уз молбу за књиге приложи и уверење школскога надзорника, које је оверио и главни школски надзорник, да се дотична школска књижница одржава у доброме стању и да даје добре резултате; даље да у молби назначи тачно и број књига у књижници, као и број књига узајмљених на читање у последњој години.

Уз ово ваљало је још да се пошље и извод одлуке општинског одбора о одређеном кредиту за куповину књига за школску књижицу, поред онога што је већ одређено за куповину школских књига за давање на послугу сиромашним ученицима.

Приватна иницијатива и књижице основних школа. — 1867. године било је у Француској већ десет хиљада књижица основних школа, али то још није било довољно према целокупном броју основних и продужних школа, колико их је те године било у Француској. Потребно је било, да их има бар уза сваку продужну школу, те да могу како ваља вршити свој велики задатак: утврђивање и проширавање већ у школи стеченога знања, чему помажу још и вечера предавања продужних школа, и неговање племенитих осећања, распрострањавање корисних знања и поука и подгревање љубави према раду. Да би се то постигло, да се бар уза сваку продужну школу установи школска књижица, ваљало је министарство просвете да утроши на три милиона динара, рачунајући само по сто динара за оснивање сваке такве књижице. А министарство је на овај циљ могло одвојити годишње само две стотине хиљаде динара, тек петнаести део потребне суме. Није остајало ништа друго, него рачунати на приватну иницијативу, која би у споразуму са школским властима за најкраће време показала у овоме погледу врло леп успех. Овога ради министарство просвете препоручи учитељима, да настану, како би појединци па и ученици помогли оснивању, одржању па и напредовању ових књижица. Нарочито им је свраћена пажња да траже и рачунају на помоћ ученика продужне школе, којима су школске књижице тако потребне, а који више не ишчекују помоћи од родитеља и других старијих као ученици основних школа, већ су своји људи, који живе о својој заради, те им и неће тешко пасти нити ће се устезати да одвоје годишње динар два или по неколико пара месечно за књижицу, која се оснива и одржава за њихово опште добро.

Сем тога рачунало се, да ће се у свакој општини наћи људи, који ће бити пријатељи овој корисној установи, и радо јој притећи у помоћ, само ако им се изнесу користи од школских књижица и њихова се помоћ на подесан начин затражи.

Набављање књига за књижице основних школа. — Са умножавањем и напредовањем књижица основних школа знатно је растао и број дела, нарочито спреманих за ове књижице, те је теже бивало вршити избор књига и правити спискове, по којима ће се вршити набавка књига за

школске књижице. Тај је посао сад био поверен нарочитој комисији у министарству просвете, па и поред тога ти спискови нису могли бити сасвим потпуни, нити без потребних измена, јер су се непрестано јављала нова дела, која је ваљало уврстити на место других, која су била већ препоручена за школске књижице, али се у току времена показало, да не одговарају у свему задатку тих књижица.

По тим списковима вршена је набавка књига за књижице основних школа.

Да би се олакшало снабдевање књижица потребним књигама, посредовало је само министарство просвете. Оно је позвало све књижаре и издаваче, да за књижице основних школа штампају у нарочитим издањима, у малим свескама са познатом ценом, нарочито одабрана дела, у којима се у подесним примерима и лепоме облику износи поштовање земаљских закона, љубав према отаџбини, осећање дужности, — једном речи све што подиже дух и облагорођава срце у човеку. Исто тако позвало их је да штампају дела, у којима су практични савети за земљораднике, занатлије и остале раднике, са потребним поукама, како ће сваки од њих извући што већу корист од свога рада и што боље удесити благостање у својој кући; дела која ће задовољити моралне потребе својих читалаца и одговорати занимању њихову.

И ово је знатно помогло, да се умножи број ваљаних књига, намењених књижицама основних школа. Али се министарство просвете није задовољило само тим. Оно је у овоме правцу ишло још и даље, па је позвало књижаре и издаваче, да понуде извесне олакшице у цени за књиге, препоручене књижицама основних школа, па да се преко њих врше све набавке књига за те књижице. Овај је корак министарства просвете био врло користан, јер је један књижар понудио, да све књиге, препоручене за књижице основних школа, даје у лепоме платненом повезу са десет од сто јевтиније од утврђене цене за исте књиге у обичном повезу и још о своме трошку да их пошље до најближе станице свакој општини, која буде књиге наручила, па ма колика поручбина била, само да се њему уступи продаја тих књига. Ова понуда, као најбоља, усвојена је.

Општина је ваљало само да се обрати министарству просвете с поручбином, у којој се, поред назначења округа и среза у којој је општина, најближе станице и железничке пруге на којој станица, морало тачно избележити име писца и натпис тражене књиге, редни број у списковима и назначена цена. Ову поручбину министарство шаље књижару, и он је најдаље у року од пет дана до пријему по-

руцбине мора о своје трошку послати све поручене књиге, лепо повезане, са натписом на подеђини књиге, и то све за десет од сто јевтиније, но што је у списковима утврђена цена за поручене књиге, обично повезане; само не мора повезати књиге, које су јевтиније од пола динара, или оне које се већ продају у јачим корицама.

Ни у којем случају књијар не сме послати место поручене књиге коју другу. На случај да нема више ни једнога примерка поручене књиге, он о томе јавља министарству просвете, где се одређује којом ће се књигом та књига заменити, и о свему се извештава председник општине, за чију се школску књијницу врши поруцбина.

Шаљући поручене књиге, књијар не сме уз њих ништа друго послати, па ни своје каталоге нити какве друге огласе и објаве.

На случај да поруцбина није извршена правилно, дотична општина чини рекламацију, коју упућује преко министарства просвете.

И поред тога, што се спискови књига, препоручених за књијнице основних школа, одликују обиљем разноврсних књига, и што се при набављању тих књига чине тако знатне олакшице, општине могу за своје књијнице набављати и друге књиге, само те књиге ваља да одговарају задатку школске књијнице, што треба да утврди главни школски надзорник. При набавци тих књига, којих нема у списковима препоручених књига, књијар не мора поручене књиге нарочито повезивати, нити чинити каква попуштања од назначене цене.

Застој у напредовању књијница основних школа. Узроци томе застоју и њихово отклањање. — После вишегодишњег лепога напредовања ове просветне установе јавио се приличан застој број читалаца, који узјамљују на читање књиге из школских књијница, не само што се није увећавао, као дотле, већ је почео онадати. Два су главна узрока била овој немлој појави. Због неподеснога руковања књијницом многе књиге пре времена биле су толико оштећене, да се више нису могле давати на читање, и ако су их читаоци тражили, а није било средстава, да се тако искварене и оштећене књиге одмах замене новима. Други је узрок био у недовољном броју књига у књијници, управо у томе, што нису постепено али стално набављане нове књиге, сразмерно потраживању и потребама читалаца, који се служе дотичном књијницом, те многи читаоци, прочитавши све књиге у књијници, нису имали више чега ради да дођу у књијницу. Била је опасност да се не упропасте толико-

дишњи трудни напори око оснивања и одржања ових књијница, да се смањи, па и сасвим уништи онај благотворни утицај, који је већ ова корисна установа чинила на околину у којој је. Ваљало је озбиљно радити на отклањању тих узрока, што се једино могло постићи редовним обављањем књијница новим књигама и повезивањем свих књига, које се набаве за књијницу.

И једно и друго ваљало је одмах извршити, а да се то уради, ваљало је располагати у довољној мери материјалним средствима, чега опет није било, те се морало прибећи помоћи општина и појединаца. Учитељима, као руковаоцима ових књијница, стављено је у задатак, да отворе упис за купљење прилога за школске књијнице. Њима је ваљало да се обраћају за помоћ нарочито оним породицама, које су се дотле служиле школском књијницом, и својим негдашњим ученицима. На овај начин прикупљеним новцем ваљало је прво чврсто повезати и довести у ред оштећене и разлистане књиге, и остатак прикупљенога новца употребити на набавку нових књига.

Прикупљање средстава за набавку нових књига за ове књијнице у потребној количини било је опет стављено у дужност учитељима и школским надзорницима. Њима је ваљало, да обавештавају о значају књијница основних школа и многим користима, које даје ова установа: да пораде код окружних и општинских одбора, да ови одреде нарочиту помоћ школским књијницама; да позову имућније људе, да помажу ову установу, и да се побрину о редовном прикупљању оне накнаде, коју дају имућнији родитељи, што се њихова деца служе школским књигама, које се бесплатно дају на послугу само сиромашним ученицима.

Учитељима је још препоручено, да нарочиту пажњу обрате школској књијници, и да сваку оштећену књигу доведу у ред, а упропаћену замене цовом, о трошку онога који је књигу оштетио или упропастио. На случај да која књига самом дугом употребом постане неупотребљива, учитељ ваља то да утврди нарочитим записником, који после подноси надлежној школској власти.

Поступање при узјамљивању књига на читање ученицима. — При узјамљивању књига на читање ученицима основних школа у области Белфору овако се поступало: при враћању узјамљених књига учитељ је свакога ученика пред осталим ученицима пропитивао о садржини прочитане књиге. На овај начин су ученици подстицани, да пажљиво читају узјамљену књигу. Пропитивање пак о садржини прочитане књиге, вршено пред осталим уче-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ницима, чинило је, те су се и остали ученици заинтересовали књигом, о чијој се садржини пропитује, те су је после тражили на читање и са већом пажњом су је читали.

*

Оволико о књижицама основних школа у Француској, по објављеним расписима и одлукама министарства просвете, који се односе на ову установу.

Ове књижице одговориле су у пуној мери ономе великоме задатку, који им је при оснивању био постављен, и њихов благотворни утицај већ се на све стране осећа. Сем тога оне су помогле и стварању читаве књижевности, намењене омладини и народу. Захваљујући њима, данас Француска има на хиљаде разноврсних одабраних дела, нарочито удешених, да и омладини и маси народној омиле ваљану књигу и многа потребна знања и корисне поуке унесу у народ.

Ми смо врло сиромашни ваљаним књигама како за омладину тако и за масу народну. Гледајући на одличне резултате, које су и у овоме правцу показале књижице основних школа у Француској, ми с правом можемо очекивати, да ће се и у нас у брзо осетити и у овоме правцу благотворни утицај ових књижица, чим се њиховоме оснивању и уређењу поклони достојна пажња. А на преуређењу књижица основних школа, које већ постоје, и оснивању нових, — све на широј основи, на сваки начин у нас приступиће се у најкраћем времену, чему ће се поклонити онолико и воље и пажње, колико у истини та просветна установа и заслужује. Тада, нема сумње, врло ће zgodно послужити искуство других напреднијих народа око оснивања и одржавања књижица основних школа. А томе се и намењује овај прилог.

—чић

ЗАДУЖБИНА МИЛАНА М. МАРИЋА

Деветнаестог септембра ове године угасно се један млад живот, који је много обећавао; тога дана преминуо је *Милан М. Марић*, правник, јединац у мајке, врло даровит младић, увек одличан ученик, добар и искрен друг.

Тужна мајка! Она је у своје јединцу имала све, његовом смрћу изгубила је све што се може изгубити. Срце јој се цепа од грдне жалости; свет јој је пуст, сунце јој је мрачно, јер јој је смрт уграбила онога који јој је био дражи од свега, коме беше посветила цео свој живот. И у такој прегодемој тузи, где утехе нема, ожалошћена мајка над још отвореним гробом, који ће за навек скрити

њенога јединца, гушећи се у сузама, заветује се своје миломе детету, да ће успомену на њега сачувати за вечита времена, чинећи са своје стране све, да Србија с друге стране добије, што губи смрћу његовом. И она одмах нуди знатно имање, да се њиме редовно школују даровити а сиромашни младићи, и да тај начин стеченим знањем буду од користи своје народу.

Основно писмо госпође Марићке, којом је установила задужбину свога сина Милана, гласи:

„Господине министре,

У жељи, да очувам спомен моме миломе сину Милану, кога ми је Бог одазвао из наручја у најлепшим годинама младости његове; а и да бих, жалосна мајка, бар малом мером накнадила оно, што су Отаџбина и наука могле очекивати од мога непрежаљеног јединца, ја оснивам фонд, који желим да се вечно зове по имену слаткога ми детета: *Фонд Милана М. Марића, правника*, и одређујем ово што иде:

I. *Фонд Милана Марића* чине моја два имања у Београду, на Енглезовцу, од којих једно 716·16 квад. метара велико лежи у границама улица, које се данас зову: Свето-краљевска, Макензијева, Малајничка и имања Николе Новаковића, а друго 946·46 квад. метара велико у границама улица, које се данас зову: Свето-краљевска, Браничевска, Малајничка, и имања Ђорђа Петровића, пиљара.

На оба ова имања постоје грађевине од слабога материјала. Вредност имања представља суму од 35.000 динара, а носи прихода за сад 252 динара у сребру месечно.

На имањима нема дуга.

II. Из прихода овога фонда, по месечном одбијању суме колика ће бити потребна за одржавање имања, или од интереса на новац, ако би се имање у току времена морало продати, издржаваће се по један ђак на школи права у Паризу. Такав ђак, питомац Фонда Милана Марића, имаће да у року најдаље од четири године сврши права и положи испит лиценцијата.

III. Фондом ће управљати, о имању његовом водити старање Краљев. Сри. Министарство Просвете и Црквених Послова. Оно ће моћи, ако то буде нужно, имање продати, и добивени новац дати под интерес. У том случају ће од продаје имања добивени новац чинити фонд.

IV. Питомце овога фонда бираће професорски савет правнога факултета Велике Школе у Србији између најодличнијих својих ученика, који су свршили правни факултет Велике Школе, а министар

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

просвете ће изабраним питомцима одређивати и издавати благодејање.

V. Ја задржавам за себе право да изберем прва два питомца овога фонда и бирам, за првога питомца Милана Ракића, ученика III године права, сина пок. Мите Ракића, бив. министра, коме ћу сама давати по 200 динара у злату месечно, све док министарство просвете и црквених послова не прими на себе управљање овога фонда. За другога питомца одређујем Андру Николића, ученика филозофског факултета, друга и пријатеља мога сина Милана. Андра ће бити питомац овог фонда, кад Милан Ракић буде свршио права у Паризу. Он ће моћи изучавати науке, које воли, али и он ће уживати благодејање из овога фонда четири године.

VI. Ја желим још да се Стевану С. Бркићу, бив. трговцу, остави да до смрти своје може живети бесплатно, као што је и до сад живео, у једној соби и кујни на имању фонда.

Господине министре,

Установљавајући овако *Фонд Милана Марића*, ја се обраћам на Вас с учтивом молбом да, у име наше драге Отаџбине, а за спомен мога премилога сина, примите овај фонд под окриље Ваше и на управљање.

У нади да ћете ми ову молбу уважити, јесам

У Београду,

10. октобра 1898. год.

С поштовањем

Ангелина М. Марићка

Господину министру просвете и црквених послова,

Андри Ђорђевићу“

Министар просвете и црквених послова одазвао се жељи госпође Марићке, и примио је на руковање задужбину њенога сина Милана, известивши је о томе овим писмом :

„Поштована Госпођо,

Част ми је известити Вас, да сам по Вашем писму од 10. ов. мес. одлучно :

1) Да министарство просвете и црквених послова прими на руковање задужбину (фонд) Вашег сина, покојног Милана М. Марића, правника, који Ви заснивате, с тим, да се имањем (евентуално готовином) те задужбине управља онако, како сте Ви у Вашем акту определили, као и да се приходи исте задужбине употребљавају искључиво на ону сврху и на онај начин, како сте Ви у истом писму обележили.

2) Да, докле се нарочитим законом изближе не определи како ће се руковати са добрима поје-

дних задужбина, намењених просветним циљевима, — задужбином покојног Милана рукује нарочити одбор, који ће састављати : начелник и благајник министарства просвете и старешина правног факултета Велике Школе; а рад овог одбора прегледаће Главна Контроле, у смислу чл. 15. закона о њеном уређењу.

3) Да се извештај о стању ове задужбине сваке године објављује у Српским Новинама и то на дан 19. септембра као дан смрти покојног Милана, и

4) Да је сваки питомац ове задужбине дужан да се за све време свога учења на страни придржава *Правила*, прописаних за државне питомце просветне струке, који се на страни уче, а нарочито ће бити дужан, да на крају сваке школске године подноси тачан извештај о својему раду у минулој школској години, који ће се слати правном факултету Велике Школе на оцену.

Саопштавајући Вам ову своју одлуку, ја сматрам за своју дужност да Вам, Поштована Госпођо, у име наше просвете и драге нам Отаџбине, изјавим своју најтоплију захвалност на овом племенитом и родољубивом делу, на заснивању ове лепе задужбине. Та ће задужбина, нема сумње, најбоље одговорити материнској жељи Вашој : да се и у потоњем нараштају српске омладине очува она драга и мила, жива и неизгладива успомена на драгог Вам јединца, који је својом чедношћу, ретком даровитошћу и узорном преданошћу науци и неисприном другарском љубављу према вршњацима и многобројним младим пријатељима својим оставио не само у својих добрих другова, блиских сродника и ближих пријатеља, него и у даљих познатика и свих добрих и просвећених људи.

Ова ће лепа задужбина, уверен сам, Поштована Госпођо, одговорити још и другој жељи Вашој : да се неколики млађи правници наши усаврше у свом стручном образовању, како би својом просвећеношћу и темељнијом научном спремом могли што више и што кориснијих услуга учинити својој Отаџбини и будућој просвети њеној, и тим, да они накнаде оно, што и једна и друга тако много губе прераном смрћу драгог Вам покојника.

И Ви, Поштована Госпођо, и Отаџбина, имате пуно права да од питомца ове задужбине очекујете : да они у свом раду и животу воде озбиљног рачуна од ових двеју материнских жеља Ваших, које су Вас и руководиле у овом родољубивом акту, и да схвате своју дужност : да нађу пута и начина, те да даду и видна знака своје осећању захвалности према својој добротвору — драгом Вам јединцу.

Примите, Поштована Госпођо, уверење о моме најодличнијем поштовању.

П.Бр. 18193.

14. октобра 1898. год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.

Госпођи Ангелини

удови Манојла Марића бив. Министра

Тако је племенита мајка за увек сачувала усмену на свога доброга сина.

*

Милан је рођен 12. јуна 1878. године у Београду. Ту је свршио и основну школу и гимназију; основну школу учио је у родитељској кући, приватно, а осам разреда гимназије учио је и испит зрелости положио у првој београдској гимназији. За све време школовања био је одличан. По положењу испиту зрелости уписао се у правни факултет наше Велике Школе. Због тешке болести прекинуо је учење и отишао да тражи својој бољи лека, али је његова болест била без пребола, и он јој је подлегао.

Милан је био један од необично даровитих младих људи. У послу је био увек вредан, према мајци нежан и пажљив, према друговима благ и искрен. Његова прерана смрт уништила је многе лепе наде, које су на њега полагане.

Хвала његовој ожалашћеној мајци, која и у најтежој жалости није заборавила сриску просвету, већ је, подижући најтрајнији споменик своме миломе јединцу, отворила врата на храму науке многим сиромашним младићима, жељним науке!

— вој —

ГЛАСОВИ О ШКОЛАМА

Школе у Србији

Основне школе. На овом месту износимо поједине податке из статистике основне наставе у Краљевини Србији за минуле три школске године.

1. Школе

Основних школа, у којима се радило, било је на крају школске године:

	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	ГРАДСКИХ	СЕОСКИХ	свега
1895.—96.	883	135	156	862	1018
1896.—97.	882	146	161	867	1028
1897.—98.	938	154	171	921	1092

2. Наставници

Наставника у овим школама било је на крају школске године:

	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉИЦА	НАСТАВНИКА
1895.—96.	1097 (58·35%)	783 (41·63%)	1880
1896.—97.	1096 (56·93%)	829 (43·07%)	1925
1897.—98.	1118 (55·13%)	910 (44·37%)	2028

Од њих је било наставника — и учитеља и учитељица — на крају школ. године:

	ПО ГРАДОВИМА	ПО СЕЛИМА
1895.—96.	613 (32·61%)	1267 (67·39%)
1896.—97.	609 (31·64%)	1316 (68·36%)
1897.—98.	637 (31·41%)	1391 (68·59%)

По оценама, којима су школски надзорници оцењивали наставнички рад, било је наставника на крају школске године:

	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉИЦА
1895.—96.		
одличних	592 (55·37%)	399 (52·16)
врло добрих	362 (33·36)	291 (38·04)
добрих	93 (8·70)	59 (7·71)
слабих	19 (1·79)	15 (1·96)
рђавих	3 (0·28)	1 (0·13)

	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉИЦА
1896.—97.		
одличних	628 (59·58)	457 (56·08)
врло добрих	334 (31·69)	291 (35·71)
добрих	74 (7·02)	64 (7·85)
слабих	17 (1·61)	3 (0·36)
рђавих	1 (0·10)	—

	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉИЦА
1897.—98.		
одличних	666 (60·66)	498 (54·79)
врло добрих	334 (30·42)	342 (37·62)
добрих	87 (7·92)	62 (6·82)
слабих	10 (0·91)	7 (0·77)
рђавих	1 (0·09)	—

Просечна оцена успеха била је године:

	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉИЦА	НАСТАВНИКА
1895.—96.	4·42	4·40	4·41
1896.—97.	4·49	4·47	4·48
1897.—98.	4·51	4·46	4·49

3. Ђаци

Ђака било је:

	УЧИТЕЉА	УЧИТЕЉИЦА	НАСТАВНИКА
У ПОЧЕТКУ ШК. ГОД.	УЧЕНИКА	УЧЕНИЦА	ЂАКА
1895.—96.	76.476	15.604	92.080
1896.—97.	77.821	15.993	93.814
1897.—98.	81.061	17.006	98.067
НА КРАЈУ ШК. ГОД.	УЧЕНИКА	УЧЕНИЦА	ЂАКА
1895.—96.	66.033	13.320	79.353
1896.—97.	66.448	13.241	79.689
1897.—98.	68.100	13.845	81.945

У појединим разредима било је ђака (и ученика и ученица)

У ПОЧЕТКУ ШКОЛ. ГОД.	I	II	III	IV	V	VI
1895.—96.	31.272	23.774	19.395	16.147	1182	310
1896.—97.	31.290	23.119	21.400	16.644	1052	309
1897.—98.	31.276	24.386	21.699	19.209	1194	303

НА КРАЈУ ШКОЛ. ГОД.	I	II	III	IV	V	IV
1895.—96.	26.755	21.232	16.828	13.645	764	129
1896.—97.	25.874	20.451	18.532	13.934	695	203
1897.—98.	25.697	21.203	18.291	15.972	647	135

Од сто уписаних ђака школу је напустило у току школ. године

1895.—96.	13·82%
1896.—97.	16·28%
1897.—98.	17·46%

З. Р. П.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Бројно стање ученика и ученица у приватним средњим школама. — У свима приватним средњим школама, осем оне у Неготину, која је недавно одобрена, већ је извршен упис ученика. Свега у при-

ватним средњим школама има у овој школској години 681 ученика и 77 ученица, који су према појединим школама и разредима овако распоређени:

ШКОЛЕ	РАЗРЕДИ															У свима разредима укупно:					
	ПРВИ			ДРУГИ			ТРЕЋИ			ЧЕТВРТИ			ПЕТИ			ШЕСТИ			ученика	ученица	Свега ученика и ученица
	ученика	ученица	Свега	ученика	ученица	Свега	ученика	ученица	Свега	ученика	ученица	Свега	ученика	ученица	Свега	ученика	ученица	Свега			
у Алексинцу	40	—	40	27	5	32	21	5	26	17	7	24	6	—	6	—	—	—	111	17	128
у Јагодини	42	—	42	27	2	29	33	1	34	18	6	24	18	—	18	13	—	13	151	9	160
у Крушевцу	46	—	46	28	4	32	33	4	37	27	4	31	12	—	12	13	—	13	159	12	171
у Ужичу	41	2	43	42	6	48	35	7	42	20	6	26	8	—	8	9	—	9	155	21	176
у Смедереву	40	—	40	26	9	35	25	4	29	14	5	19	—	—	—	—	—	—	105	18	123
у свима школама укупно	209	2	211	150	26	176	147	21	168	96	28	124	44	—	44	35	—	35	681	77	758

Наставници у неготинској приватној средњој школи. — За директора четвороразредне приватне средње школе у Неготину изабран је Андрија Матић, професор у пензији, и за наставнике: Милош Николић и Младен Бошњаковић, преф. учитељи; Јован Станојевић, Јован Николић и Драгољуб Поповић, преф. предавачи; Милош Драгосављевић, ђакон; Љубица Стевановићева, преф. учитељица жен. рада, и Сима Маринковић, вој. капетан. Министар просвете и црквених послова одобрио је овај избор.

Дечје Забавиште у Шапцу. — По одобрењу министра просвете и црквених послова Олга Петровићева, свршена ученица Више Женске Школе, отворила је Дечје Забавиште у Шапцу.

Школе у Српству

Српске школе у Скопљу. — Ове године извршене су многе оправке на зградама у којима су смештене српска гимназија и српска Виша Девочишка Школа у Скопљу, и тога ради у тим школама нису отпочета предавања на време. У октобру све су оправке довршене, и редовна предавања отпочета су у тим школама 15. октобра.

Школе у гиљанском и митровичком срезу. — У гиљанском и митровичком срезу, косовскога вилајета, има српских 27 школа са четрдесет наставника и преко две хиљаде ученика и ученица. Према извештајима школских надзорника, који су крајем прошле, 1897.—8. школске године прегледали школе у томе крају, успех је у свима овим школама био више него врло добар. У Приштини има још и виша основна школа (V и VI разред), која показује врло лепе резултате.

Школе у Бугарској

Наставници основних школа Бугарској. — Према најновијим статистичким подацима у Бугарској има 8329 наставника и наставница основних школа 6886 учитеља и 1443 учитељица. Они су врло разнолике спреме. Од њих свршило је учитељску школу: 586

учитеља и 88 учитељица; непотпуну учитељску школу: 327 учитеља и 31 учитељица; који виши разред гимназије: 1106 учитеља и 773 учитељице; само који нижи разред гимназије: 2837 учитеља и 469 учитељица; само основну школу: 935 учитеља и 67 учитељица. Од 8329 наставника само их је дакле 674 са правом учитељском спремом, — 8·09%.

Школе у Русији

Медицински институт за женске у Москви.

— У Москви намеравају помоћу добровољних прилога основати медицински институт за женске. Већина професора московскога универзитета изјавила је, да ће у овоме институту пет година бесплатно предавати.

Нова Школа у Владивостоку. — У Владивостоку, у Сибирији, установиће се нарочити завод, у коме ће се поред францускога и енглескога језика учити и: кинески, јапански, корејски, монголски. Поред тога држаће се предавања из историје Кине, Јапана и Кореје, у вези са данашњим државним уређењем и уставима у тим земљама. Предаваће се још: трговачки земљопис, статистика источне Азије, руско државно право, међународно право, политичка економија, трговачко право, наука о познавању робе и књиговодство. Учење у овој школи трајаће четири године.

Школе у Француској

Основна настава у опште. — 1895.—96. године било је 13930 курсова за мушке и 1808 за женске, а 1896.—97. године порастао је број тих курсова на 24.528, и од њих су 20099 били за мушке, а 4429 за женскиње; али има и 5000 курсова за народно образовање, које издржавају друштва за народно просвећивање; те тако има око 30.000 курсова, које издрава делом држава, а делом приватни, и у њима се прост народ обучава.

Растењем броја курсова повећао се и број слушалаца; уписало их се преко 700.000, а походило је

уредно предавања 417.481. — У једном делу курсова држана је ревизија основне наставе, у другима премеравање поља, књиговодство, знања о гнојењу земље, о праву у обичном праву, о индустријским пословима, а има и специјалних занатлијских курсова. У пролеће има и „свечаност младежи“, када се деле књиге, медаље, а и оруђа.

Ма да је предвиђано, да ће курсови за девојке налазити на тешкоће, ипак се и њихов број удвостручио; од 1808 понео се број њихов на 4429.

1895.—96. године држано је 61.476 популарних предавања, а 1896.—97. држано је 97.313. Б.

Школе у Шведској

Приватне основне школе. — У последње време почео се знатно умножавати број виших приватних школа, и у колико је њихов број већи, у толико све више и више опада број у приватним основним школама. 1885. године било је 622.624 способна детета за све врсте јавних основних школа. 1895. године увећао се тај број са 63.848; а за исто време опао је број ученика у приватним школама са 2.222, а број деце, која су добивала васпитање у родитељској кући, са 14.614. Та појава стоји у вези и с тим, што се за исто време повећао број ученика са 102.752 у тако званим „сталним школама“ (школе, које имају стално место), док је број ученика у тако званим „путујућим школама“ (где учитељ за време школске године ради на 2—3 места, те деца добивају наставу само 6 или чак и 4 месеца) опао са 43.327.

* * *

Женске у академском позиву. — У Штокхолму практикују пет женских лекара; све су свршиле медицину на шведским универзитетима. У Упсали је постављена једна женска за доцента у правном факултету. Б.

Школе у Америци

План једног великог универзитета. — У држави Калифорнији има два велика универзитета: један је државни калифорнијски универзитет у Беркелеју (око 20 км. источно од Сан Франциска) и други Леланда Станфорда у Пало Алто (око 50 км. јужно од Сан Франциска). Овај други основао је Леланд Станфорд за успомену на свога јединога сина, и снабдео га је капиталом од 30 милиона долара. Велики део тога капитала састоји се у непокретностима. Калифорнијски универзитет основан је 1862. године, и то по закону, који је донео Конгрес Сједињених Држава. За издржавање овога универзитета постоји у држави Калифорнији пореза, по 9 цента на свако имање од сто долара, а та имања сада све више расту. Тако овај универзитет има и национални и државни карактер. Средства овога универзитета у ово доба рачунају се на 9 милиона долара, и осим ренте од тога има он годишњи приход од Сједињених Држава око 40.000 долара и око 250.000 долара од државне порезе. Универзитет има сада три пута толико ученика као пре 6 година (2300, а 777 у 1891. години), и можда ће кроз десет година имати 5.000 ученика. Већ сада му нису довољне просторије, те је решено, да се зида

нова зграда. Та ће нова зграда бити удешена за 5000 слушалаца, дакле велика „варош учености“ (city of learning), и у њој ће бити заступљене све студије и науке. За зидање такве огромне зграда, која ће се састојати из најмање 20 зграда, позване су архитекте из целог света да направе планове. За ову зграду има већ спремених 20 милиона марака, и сва ће се потребна средства припремити, да би рад ишао што живље. Један интернационални одбор од пет лица имаће да прегледа планове и одреди награде. Удовица сенатора Ђорџа Хеаста ставила је на расположење потребне суме за преглед и хоноровање планова.

* * *

Школска статистика државе Њујорк. — 1897. године било је 1,203.199 ученика (старих 5—18 година), који су посећивали јавне школе; од ових је било 685.803 у варошима, а 517.396 у селима. Учитељских снага било је 34.363, а од њих 5461 мушка и 28.902 женске; прираштај је, према прошлој години, 565. Просечна годишња плата 495.43 долара, дакле за 8,03 долара више него у прошлој години. Целокупна вредност свију школских зграда са земљиштем износила је 66,077.600 долара. Према прошлој години вредност је већа за 5,774.474 долара, а то иде на варошке школе, док је у селима онала вредност. Целокупни издаци за школске цели износили су 1897. године 26,689.856 долара, а 1896. године 23,173.830 долара. Од те суме за 1897. годину издато је 5,537.212 долара на сеоске школе, а 19,152.644 долара на варошке. За варошке су школе повећани издаци за 3,610.573 долара, а за сеоске смањени за 94.547 долара. Б.

О школама у опште

Учитељске Школе. У Немачкој била је прва учитељска школа установљена 1747. год. На крају осамнаестог века било таквих школа 30, а после битке код Јене, заузимањем министра Алтенштајна било их је 40. Данас имају Немци 170 учитељских школа за спремање учитеља и за спремање учитељица. — У Француској прва учитељска школа звала се семинар и била је установљена пре стб година. Закон који је издао Гизо помагао је већем напретку ових школа и за време његова министровања Француска је имала 74, а данас их је 87 за учитеље а 85 за учитељице. — У Швајцарској била је прва учитељска школа г. 1768. Данас је у 25 кантона швајцарских 29 учит. школа. Швајцарске учитељске школе разне су уређене. Тако н. пр. у 18 учит. школа се уче 3 године, у 10 четири, у 2 три и по, а у 5 само две године. П.

*

Основне школе у Европи. — По најновијим статистичким подацима школе у разним европским државама стоје врло различно. Најдаље је дотерала Швајцарска где на 3 милиона становника данас долази готово 10.000 школа и где на сваких 300 становника долази по једна основна школа и у њој просечно по 50 ђака. На последњем месту стоји Русија, која на своја 103 милиона становника (у Европи) има само 42.000 осн. школа. По томе долази тамо једна школа готово на 30.000 становника и просечно на једну школу долази 150 ђака. У осталим земљама стање је овако:

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

	Број становника у милионима	Број школа ооснов. у хиљадама	Једна школа долази на број становника у хиљадама	Једну школу походи просечно у десетцима
Шведска	5	11	3	7
Немачка	53	59	9	14
Енглеска	40	31	13	20
Норвешка	2	6	3	12
Француска	38	81	5	7
Холандија	5	4	10	16
Аустрија	45	38	13	15
Белгија	6	6	10	12
Шпанија	18	30	6	6
Данска	2	3	8	8
Италија	31	58	5	4
Грчка	2	3	7	4
Бугарска	3	1	28	15
Португалска	5	6	9	4
Србија	2	1	25	8

п.

Школе за богаље. — Поред школа и завода за следе, глуво-неме, идиоте и епилептичне, у неким земљама већ су уређене и школе за богаље разне врсте, који су као такви рођени или несрећним каквим случајем осакаћени. С таквом децом обично ни сами сироти родитељи не знају шта ће и како ће их спремити за будући живот. Од њих се само могу рекрутovati просјаци и бедници. Но милосрђе добрих људи добринуло се и за такву децу. Први завод за овакву децу био је уређен у Данској, па у Шведској и Норвешкој. Оснивалац ових завода био је дански професор Ханс Кнудсен, који је такав завод уредио пре 25 година у престоници данској. По угледу на ту школу, после су подизани и други заводи у разним земљама. У таквим заводима, поред учења елементарних предмета, уче се деца и каквом занату или ручном раду. Женска деца уче обично ручни женски рад, мушка столарство, резбарство, израду повчаника, краватни итд. И деца с једном руком науче ту по какав рад, који их може хлебом хранити.

п.

ПРОСВЕТНИ ЗАПИСИ

Награђени учитељи пољопривредници. — Према члану 4. Правила о награђивању учитеља Народних Школа, који се баве пољопривредом, нарочити изасланик министра народне привреде прегледао је рад свих учитеља који се баве пољопривредом, и по његову предлогу награђени су:

Наградом од по три стотине динара: Јован Поповић, учитељ у Михајловцу (окр. крајинског ср. брзопаланачког) и Урош Ковачевић и Светозар Кушић, учитељи у Лесковцу;

Наградом од по две стотине динара: Михајло Милошевић, учитељ у Чачку, и Тодор Вељковић, учитељ у Медвећи (окр. врањског ср. јабланичког);

Наградом од по сто динара: Светозар Хаџић, учитељ у св. Аранђелу (окр. нишког среза сврљашког), и Љубомир Симонић, учитељ у Батушници (округа и среза пожаревачког);

Писменом и јавном похвалницом: Чедомир Тодоровић, учитељ у Сремцици; Андра Дрињаковић, учитељ у Лаћевцима; Новица Павловић, учитељ у Лужници; Љубомир Вилотијевић, учитељ у Печевецима; Тома Соколовић, учитељ у Врањској Бањи; Светислав Јовановић, учитељ у Сепцима; Пенад Стевановић, учитељ у Врелу; Саватије Грбић, учитељ у Милутовцу; Крета Славковић, учитељ у Бакусу; Јеврем Маринковић; учитељ у Жежерици; Михајло Максимовић, учитељ у Рабровцима; Милан Дачић, учитељ у Комирићу; Марко Марковић, учитељ у Миљковцу, и Милорад Миловановић, учитељ у Лоњници.

*

Школски лекари. — На основу члана 94. закон о средњим школама, министар просвете и црквених послова поставио је за школске лекаре: у првој београдској гимназији: *Љубомира Стојановића* и *Ђоку Николића*; у другој београдској гимназији *Селимира Ђорђевића*; у зајечарској гимназији *Ђушана Петровића*; у крагујевачкој гимназији *Илију Коловића*; у нишкој гимназији *Јована Х. Богдановића*; у врањској гимназији *Војислава Стојановића*; у пожаревачкој гимназији *Миленка Ђорића*; у чачанској гимназији *Венцеслава Стејскала* — млађег; у шабачкој гимназији *Петра Букића*; у ваљевској гимназији *Ђоку Видаковића*; у пиротској гимназији *Јанка Сенкјевића*, и у Вишој Женској Школи у Београду *Љубицу Бурићеву*.

Школским лекарима плаћаће се из школарине ховорар: у потпуним средњим школама 600 динара, у шесторазредним 500, у четвороразредним средњим школама 400 динара, и у Вишој Женској Школи 360 динара годишње.

*

Етнолошки Музеј и Музеј Српске Земље. — По одобрењу министра просвете и цркв. послова од садашњег Народнoг Музеја издвојиће се Етнолошки Музеј и сместиће се у кућу пок. Стевче Мијајловића, коју је он завештао Народном Музеју. У пету зграду сместиће се привремено и Музеј Српске Земље, где ће остати, док не добије своје зграде.

*

Положили професорски испит. — У октобру ове године полагаали су и положили професорски испит: архимандрит *Иларион Вескић*, предавач Богословије, из догматичног и моралног богословља, и *Петар Марковић*, предавач Учитељске Школе у Алексинцу, из психологије с логиком, педагогике с методиком и немачког језика с књижевношћу.

*

Словенски научници у Београду. — Ове јесени походили су престоницу српске краљевине неколики млади научници словенски: др. Поливка, професор чешког универзитета у Прагу; др. Р. Абихт, лектор слов. језика у бреславском универзитету, др. Матија Мурко, доцент у бечкоме универзитету, и П. А. Сирку, доцент петроградског универзитета. Сви су долазили поглавито ради својих научних студија: др. Поливка ради варијаната неких наших народних приповедака; др. Абихт ради акценгованих српских текстова, потребних му за српску хрестоматију, коју спрема за

Немце; др. Мурко ради прикупљања грађе за други део своје студије О утицају немачком на словенску романтику, који ће бити посвећен периоди романтизма у Јужних Словена; П. А. Сирку долазио је ради неких рукописних споменика, који се налазе у нашој Народној Библиотеци.

*

Српска омладина на универзитету у Загребу.

Из године у годину све је више Срба на универзитету у Загребу. Ове године биће их на деведесет, и сви се одликују примерном вредношћом у раду и великом вољом према науци.

*

Српско удружење у Њу-Јорку.

— У Њу-Јорку у Америци, има приличан број Срба. Вредни и одушевљени, они су се одлучили да оснују у томе месту, у циљу развића српске књижевности и уметности, друштво, које ће се звати: „Књижевно друштво Душан“.

*

Учење словеначког језика.

— У Трсту ће се отворити нарочити курс, на коме ће чиновници тамошње финансијске управе учити словеначки језик, који им је потребан ради општења са словеначким становништвом, у чијој средини служе.

*

Нов роман грофа Лава Толстога.

— Гроф Лав Толстој, прослављени руски приповедач, који је својим делима и код нас познат, недавно је израдио нов роман „Васкрсење“. Једна руска књижара понудила му је сто рубаља за сваку штампану страну, односно 1600 рубаља за штампани табак, само да њој уступи на штампање тај свој најновији роман. Како веле, Толстој је пристао на ову понуду и сав новац, добивен као награду за овај свој најновији рад, уступиће на добротворне цели.

*

Пушкинова стогодишњица.

— Маја месеца идуће 1899. године навршиће се сто година од рођења прослављеног рускога песника Александра Пушкина. У Русији већ чине припреме, да што достојније прославе стогодишњицу овога свога великана. Поред многих свечаности које ће извршити о Пушкинову рођендану спремају се, да установе један добротворан и један просветни завод, који ће носити име великога песника.

*

Нове слике Верешчагинове.

— Славни руски сликар, који се нарочито прославио сликањем појединих ратних мислената, сада ради на двома новим сликама ове врсте, које особито хвале. Једна је „Наполеон на висовима Бородина“, а друга „Дневно одмарање велике војске“.

*

Споменик Дитесу.

— У септембру ове године откривен је споменик Дитесу, у његову родноме месту Ирфегрину. Свечаноме откривању присуствовало је до шест стотина особа, највише учитеља. Свечаности је присуствовао и син Дитесов Рудолф, који је топло захваљно присутнима на поштовању, које су указали његову оцу.

*

Умро.

— Творац немачког система Ручног Рада, који је 18 година неуморно радио на увођењу Ручног

Рада у мушке основне школе, др. философије, директор Учитељског Завода за Ручни Рад Waldemar Götzе умро је 3. ов. м. у Лајпцигу, а сахрањен сутра дан с великим почастима. Пок. Геце је написао преко 20 дела о овој новини и има неоспорних заслуга за увођење овога предмета у основне школе. Ручни Рад у Немачкој губи првога преставника свога.

1.

ВЕЛЕНШКЕ ИЗ НАУКЕ

Ноћни дремеж у биљака. — Немачки ботаничар, *Stahl*, обратив своју пажњу на положај лишћа, и упоредивши њихов дневни и ноћни положај, констатовао је, да у већине биљака лишће ноћу узима такав положај који га може заштити против росе. У главном лишће има ноћу ова два положаја: или је управљено ка земљи тако да му је наличје боље него лице заштићено од росина гомилања, како је нпр. с лишћем у багрена, или је лице боље заштићено, као нпр. код *Colutea arborescens*, *Trifolium repens* L., *Impatiens grandulifera*.

Одбрана од скакаваца. — *Sanfurgo*, агроном из Чиле, указује на једног непријатеља путничком скакавцу (*Oedipeda migrata* L.), који би могао бити од велике помоћи у борби, до сада веома различној, која се води против овог великог земљорадничког страшила, нарочито у Алжиру.

Непријатељ овај о коме је реч, једна је *Diptera*, доста налик на обичну муху, и има навику, да се закаче за скакавца и да снесе своја јаја у његово тело.

Јаја се развијају ту и ларве, на броју две или три, у скоро занесу смрт скакавцу пљачкањем, које врше у његовим органима.

Врло се добро познаје, кад је инсекат нападнут, јер му лёт постаје тежак, неспретан, и краћи је; а кад се добро завири, могу се кроз зидове скакавчева торакса оназити ларве.

Ова диштера своја јаја раздели на више инсеката, не остављајући ни код једног од њих више него 2 или 3 јаја.

У пределима, где је *Sanfurgo* чинио посматрања, видео је да се број скакаваца рапидно умањује, а ово умањивање има да се припише посредовању ове диштере.

Долихоцефали и брахицефали. — Долихоцефали су људи с главом дугуљастом, овалном; брахицефали су с главом више округлом. Докле је у првих дужина лубање за једну четвртину над ширином, докле су у других ширина и дужина готово једнаке.

По овим двома врстама главе подељени су људи, и антрополози се препиру о томе, за које је резервисана будућност: да ли за људе с дугуљастом или округластом главом? Изгледа да дугуљастим главама напада заслуга, да су сувременој цивилизацији дале њене најлепше тековине. Али ове доиста обдарене главе када су осуђене, да сурово плате за своју неоспорну надмоћност.

Амерички статистичари у последње време као да утврђују, да долихоцефалија садржи јасну предиспо-

УНИВЕРЗИТЕТ СКОПЈЕ

зицију за туберкулозу; у овом случају, долихоцефали били би осуђени у напред да ишчезну.

И то би било у толико неповољније, у колико други амерички статистичари доказују, да брахицефалија опет садржи предиспозицију за злочин. Ево цифара:

Од 394 лопова само су 74 долихоцефали; од 107 убица 21 су долихоцефали; од 92 осуђених за повреду чедности 18 су долихоцефали.

Неоспорно је дакле, да је брахицефалија рђав знак.

Али је значајно, да велики број испитиваних брахицефала — злочинаца — последњих нарочито — превазилази физиолошке границе брахицефалије; у 15% случајева, њихов обележје главе било је патолошко; они су били више брахицефални него што то може бити. То нису биле главе ни округле ни коцкасте, већ спљоштене.

Рад, сан и дужина века. — Енглески лекар *James Sawyer*, у једном најновијем раду, много полагаје на трајање сна као једну од погодаба за дуготрајност живота.

По њему довољно је, да сан траје 8 часова.

Ну и ако се теоријски ова физиолошка потреба може допустити за човека у опште, ипак треба знати, да већина највећих радника никад нису посветили 8 часова сну.

Тако *James Leuge*, професор оксфордског универзитета, устајао је у 3 часа из јутра, и није никад спавао више од 5 часова, па је умро у 82. години.

Славни инжењер *Brunel* радио је 20 часова на дан готово целог живота. Радио је и ноћу, и спавао је 2 или 3 часа у својој фотели, и чим би се пробудио, био је готов да поново предузме посао.

G. George Elliot, који је заповедао као шеф великим гибралтарским утврђењем — није спавао више од 4 часа на дан, па је опет доживео 84. годину.

Humboldt је у старости спавао 4 часа за 24 ч. Такођер се зна, како је живео *Littré*. У 8 часова се дизао; у 9 часова био је на послу до доручка; у 1 час прегледао је своје радове и слао своја испитивања за лист „*Journal des Savants*“, чији беше редован сарадник од 1855. г.; од 3—6 радио је на својем речнику; у 6 часова ручао је, и у 7 часова опет легао на посао, што доказује да није увек рђаво радити после јела. Остајао је тако до 3 часа из јутра, продужујући рад, лети, чак до сунчева изласка.

Поред овога *Littré* је издржао до 80. године.

„*Illustration*“.

Калемљење и алкохол. — Један нов доказ, да се, уношењем алкохола у организам, наносе истоме неки поремећаји, дали су интересантни оцити вршени у Пастерову заводу у *Lille*-у.

A. Deléarde је пошао од овог опажаја, да алкохоличар може с поља изгледати потпуно здрав, а да су међутим били и тада сви његови органи дегенерисани, и да он следствено садржи велику предиспозицију за инфекционе (заразне) или токсичне болести. Тако на пр. већ је показано, да микробе, неспособне да нанесу смрт здравим животињама, могу умртвити животиње отроване алкохолом. Али је *Deléarde* истра-

живао, како се према животињама, којима је давао алкохол, понашају извесни вируси (отрови), који иначе производе стање имунитета.

Резултати су били врло јасни, и они су такођер веома значајни. Код животиње, којој је редовно давао алкохол да пије, не производи се имунитет, који у опште чини велику услугу од напада какве вирулентне болести. Тако алкохолизам чини немогућним калемљења против куге и беснила; и овде се опит потпуно слаже с лекарским опажањима, јер у свима заводима, где се по Пастерову методу врше калемљења, констатовано је да се, у великој већини случајева, где се калемљење показало као безуспешно, имало посла с особама очигледно алкохолничним.

Ови опити објашњавају тако исто, и зашто се виђа, да се код неке деце повраћају извесне болести, које треба да се јављају само једном, као нпр. магарећи кашаљ; јер је извесно, да се могу посматрати поремећаји, који се имају приписати алкохолу, чак код деце, који пију вина само у дозама релативно умереним.

М. М. Томић

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ

Српски Рјечник иступачен њемачкијем и латинскијем ријечима. Скупио га и на свијет издао Вук Стеф. Караџић. Треће (државно) издање, исправљено и умножено. У Биограду. У Штампарији Краљевине Србије 1898. Велика 8°, стр. XLII и 886.

*

Српске народне пјесме. Скупио их Вук Стеф. Караџић. Књига пета, у којој су различне женске пјесме. Државно издање. У Београду. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1898. 8°, стр. XXXII и 632.

*

Д-ра Мих. В. Вујића Начела народне економије. Књига трећа, свеска прва. Економна политика. У Београду. У Државној Штампарији Краљевине Србије, 1898. 8°, стр. 439.

У овој се свесци испрично говори о пољопривреди, индустрији и трговини. У свесци, која ће доћи у брзо за овом, биће наука о државним финансијама.

*

Зар. Р. Поповић. Слике из Старе Србије. I Духовник. II На нову годину, 1876. Ср. Карловци. Српска Манастирска Штампарија, 1898. 8°, стр. 50.

Ова лепа књига приказана је до сада у многим нашим листовима с хвалом.

*

Општа историја за ниже разреде средњих школа, од Ст. Ловчевића. I свеска. Београд. Краљевско-српска Државна Штампарија, 1898. 8°, стр. 108.

Ова је књига удешена по новом наставном плану за ниже разреде средњих школа. У овој је свесци кратка историја источних народа (Мисираца, Јевреја, Финчана, Асираца, Вавилонаца, Миђана и Персијанаца) и Грка. У скоро ће изићи и друга свеска ове књиге, у којој ће бити историја Римљана.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

*
Гимназија у Гисену и средње школе у Хесенској. Написао *Милан Швиџ*. Београд. Државна Штампарија Краљевине Србије, 1898. 8°, стр. 165.

Већи део ове радње штампан је прво у Просветном Гласнику, а то у књизи није поменуто.

*
Статистика наставе у Краљевини Србији за 1892. и 93. и 1893. и 94. школску годину. По службеним изворима написао Зар. Р. Поновић. Са три картограма и шест дијаграма. Београд. У Државној Штампарији Краљевине Србије, 1898. 4°, стр. 177.

У овој лепо и пажљиво израђеној књизи изложени су резултати јавне наставе у Краљевини Србији за 1892.—3. и 1893.—4. школску годину. За све врсте школа понаособ израђени су потребни статистички прегледи о: наставницима, ученицима и научним средствима, заједно са прегледом о издацима на дотичну школу. Сви статистички подаци израђени су на основу службених података, које је министарство просвете и црквених послова добило од школских старешина и надзорника основних школа.

*
Статистика рођења, венчања и умирања у Краљевини Србији за 1891. годину. Са седам картограма и четири дијаграма. Београд. У Државној Штампарији Краљевине Србије, 1898. 4°, стр. СХХИИ и 771.

Ови прикупљени статистички подаци о рађању, венчању и умирању становништва у Краљевини Србији сређени су у два правца: за сваки округ понаособ, одвојено по варошима и по селима за читаву годину и за сваки месец посебице. Подаци о рођењу кажују колико је било рођених: у браку, ванбрачних и мртвих, износећи и занимање родитеља. Венчани су показани по брачноме стању и комбинацијама бракова, по занимању, писмености и годинама старости. О умрлима изнети су подаци по занимању и брачноме стању, по болестима и годинама старости.

*
Лекције из српске историје за IV разред гимназије. Написао Влад. Ј. Радојевић, сулент. Крагујевац. Штампано у Штампарији Андре Јовановића, 1898. 8°, стр. IV и 80.

У овим лекцијама је историја нашега народа од пропасти самосталних српских држава (крајем петнаестог века) на до најновијега времена. Лекције су поглавито израђене према белешкама проф. Љ. Јовановића, које је он штампао као рукопис за своје ученике. Истина, на крају је књиге повећи списак дела, које су служиле као извор овој радњи, али тамо наизмислимо и Кокела и Целера Историју, а ни помена о Вуковим историјским радовима, који су и данас још најпоузданија и најбоља грађа за нашу новију историју и којима се и проф. Јовановић врло корисно послужио при изради својих бележака.

*
Ботаника за ниже разреде средњих школа. По Г. Бонију израдио Жив. Јуришић. Са 197 слика у тексту. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1898. 8°, стр. 145.

Животопис Ђорђа Николајевића, митрополита добро-босанскога. Написао протојереј Димитрије Руварац, парох земунски. У Земуну, 1898. 8°, стр. VIII и 176.

*
Српска краљевска гимназија у Нишу школске 1897.—1898. године. Своје XX године. Београд. Штампано у краљ. српској Државној Штампарији. 1898. 8°, стр. 35.

*
Рамазанске вечери. Приновјетке Бранислава Ђ. Нушића. Издање и штампа Прве Српске Штампарије Ристе Ј. Савића. 1898. Свеска 2., 3. и 4., 8°, стр. 21—72.

*
Предохрана код заразних болести у војсци. Израдио Др. Влад. А. Поповић, санит. капетан I кл. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије 1898. 8°, стр. 79.

*
„Дуди Гућа“ заклао жену. Прилог за грађу за српску психијатрију, од Д-ра Вој. М. Суботића (млађег), секундарног лекара у болници за душ. болести, 1898. Штампано у Државној Штампарији. 8°, стр. 21.

*
Сложене операције. — I део. Јесење операције у војни 1813. године. Написао Г. А. Лер, ђенерал лајтант, професор николајевске ђенералштабне академије. Превоо Влад. Николић, арт. п. пуковник. (Издање Ратника). Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије 1898. 8°, стр. 131.

Dubrovnik, kalendar za prostu godinu 1899. Godina III. Uredio A. Fabris. U Dubrovniku. Izdanje i naklada Srpske Dubrovačke Stamparije A. Pasarića 1898. 8°, стр. 199.

Књижевни део овога календара лепо је уређен; ту су прилози од Змаја, Шантића, Ђикића, др. Решетара, Вељка Радојевића и др. Неки су прилози штампани латиницом а неки ћирилицом. Има и лепих слика. Продаје се по 40 новчића (80 пара).

Jzvežtaj Matice Hrvatske за управну годину 1897. U Zagrebu 1898. Naklada „Maticе Hrvatske“. Tisak K. Albrechta (Jos. Wittasck) 8°, стр. 199.

Летопис Матице Српске. Уређује Милан Савић. У Новоме Саду. Штампарија српске књижаре Браће М. Поповића, 1898. Књига 196., 8°, стр. 152.

Ова последња за ову годину свеска Летописа има ову садржину; † Јелисавета, краљица Угарске и царица Аустрије; Стари српски рукописи са сликама, написао Полихроније Сирку; Биљешке једног пицеца, од С. Матавуља; Успомене из нашег црквено-народног живота, од др. Теодора Мандића; Гусле и гуслари, прилог уз културно-историјску расправу „Музичка уметност у Срба“, написао Владимир Каракашевић; Устројство у кр. тителског крајинског шајкашког батаљона за доба народнога покрета 1848.—49., од А. Ђукића; Писма Ђуре Даничића Јовану Бошковићу, са допунама, за

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

штампу приредио Ђорђе Магарашевић; Матица Српска: Изводи из записника Књижевног Одбора и Одељења за год. 1897.

Зора, лист за забаву, поуку и књижевност. Уредњу Алекса Шантића и Јована А. Дучића. Година III.

У свесци за октобар ови су прилози: † Јелисавета, царица аустријска, краљица угарска, некролог; Змају (приликом педесето-годишњице пјесниковања), пјесма Н. К. Хасанбегова; Стојадин, слика из сеоског живота, Мих. Сретеновића; † Брату Славку, пјесма Милице Петровић-Његуш; Жене, цртица Ј. А. Дучића; Ноћна пјесма, од Јована А. Дучића; Али-ага Дадић, Ајан мостарски крајем прошлог и почетком овог вијека и његови синови Мемиш-ага, Аду-ага и Ахмет-ага, прибрао и уредио Миленко М. Вукићевић; Тајна једног костура, из „Студија за роман“ од Церома. Церома, превео Наггу; Из Шапфорових „Максима и мисли“, превео Јован Скерлић; Кнез Сребрени, роман из времена Јована Грозног, од грофа А. К. Толстоја, с руског преводи Вукосава Иванишевића; Живот и обичаји српскога народа: Свадебни обичаји Мухамеданаца у Херцеговини, пише Осман А. Ђикић; Кроника: Књижевност, Читуља.

Босанска Вила, лист за забаву, поуку и књижевност. Власник и уредник Никола Т. Кашиковић-Сарајлија.

Изишли су 17. и 18. број са овом садржином: песме: * * *, од Сокољанина; Вилин Ђердан, од Даринке Неранчић-Брашованове; Јесенско вече, од Алексе Р. Шантића; Дубровнику, од Катнице А. К.; Два сунца, од Боже С. Николајевића; Вилин Ђердан, од Даринке Неранчић-Брашованове; приповетке: Велики жујан Часлав, од Севђанина; Несретан случај, од Милке Гргуrove; Из Карнота, од П. Игњатовића; Отац и синови, од Јанка М. Веселиновића; поука: Марија Милоша Димитријевића (са сликом), од Петра Б. Николина; Свети Саво у народном предању; Нешто о јагодама, од д-ра Ђорђа Радића; игуман Дионисије Миковић (са сликом), од Богдана Крајишника; Старина Новак или почетак борбе за крет часни и слободу златну, од Васе М. Ђуковића; Српске народне приповетке; Листак.

Бранково Коло за забаву, поуку и књижевност. Власник и уредник Паја Марковић Адамов.

У октобру је изишло пет бројева овога ваљано уређиваног листа, са овом садржином: Незнани гроб, од Драгутина; Сањарија, од Ружице Ђ. П.; Пријатељи, исповест једнога ђакона, од Светолика П. Ранковића; Стари Бура, од Свет. П. Ђоровића; Шопенова прелудија, грофа А. А. Толстога; Злато и част, роман Ота М. Мелнера; Цар Ираклије, слика из оиће историје, др. Каменка Суботића; Браничевка или голубачка мушница, од Јована Стефановића Вилковског; Рана јесен, од Мил. Ј.; Под старим дудом, од Миливоја Радовића; Слике из мог албума, У триезарији, од Милана Андрића; Самоћа, од Мил. Ј.; Глава прва, од Лазе Поповића; Јдрали, од Мил. Ј.; Орлу, од Д. К. Димитријевића; Живот и смрт, одјец, од Свет. Ранковића; Арсенова јаруга, од Сергија Попића; Изгубљено писмо,

од Николе Гогоља; Историји Фрушкогорских манастира; У кољу, од Мил. Ј.; У комисији, Један жалостан Rendez-vous, од Драгомира Брзака; Моји рђави стихови, од Мил. Ј.; Политична економија, од Марка Твена; Ковчежић, Просветни и друштвени гласник.

Дело, лист за науку, књижевност и друштвени живот. Уредник др. Драг. М. Поповић.

Изишла је октобарска свеска са овом садржином: Једног кишовитог дана, песма од Зм.; Путица, од К. М. Ставуковића; Враћа и њено поморавље (свршетак), од Алексе С. Јовановића; У оазу, песма Јована Н. Дучића; Тржиште људских таштина, роман без јунака, написао Виљем Меклинс Текере; Један реалистички роман (белешке о Воденици на Флоси), од Јована Скерлића; Остави ме, иди! од С. Д. Мијалковића; Артур Шопенхауер; живот и философија, од др. Бранислава Петровијевића; После педесет година, од Г. Гершића; Научна Хроника, од проф. Ђ. Анђелковића; Критика и библиографија: Glasnik hrvatskoga naravnoslovnoga društva, реферат од Д.; Ти ћеш бити земљорадник, реферат од Ђаковчића; Recherches sur l'histoire de l'Economie Politique, реферат од др. М. Р. В.; Vestnik slovanskyh starozitnosti, реферат од С. П. Т.; Rodiny vedil čili Zadruga pravu slovanskem, реферат од С. Н. Т.; Средњобугарски Златоуст, реферат од Л.; Белешке: Друштва, Књижевност, Новинарство, Просвета, Уметност, Лични гласови.

Искра, илустровани књижевни лист. Уредник Андра Гавриловић.

У октобру су изишли број 19. и 20. са овом садржином: Тога нема у Библији, прича од Б-на; И тешко и мучно (Љермонтов), песма од Д. Ј. Д.; Реч, којом је проф. Мих. Валтровић отворио уметничку изложбу 20. септембра 1898. у Београду; Из последњих дана Алагића, приповетка од Милоша Живковића; Никад више (П. Хајзе), песма од Борислава; Европи, песма од М. Кр.; Српска писма из Конга, од д-ра Косте Динића; Живот, песма од Ник. Мар.; Успомена, песма од В. К. — Љубисава; Ватра се гаси, приповетка; На крило твоје (П. Хајзе), песма П. С. Ипанова; Владимир Васић, песник; Јутро, песма од Богдана; Горњански учитељ, прича М. Ст. Р.; Старом пријатељу песма од *; Почетак закона у старој српској држави, од Ст. Новаковића; Иркиња, песма Т. Мура, прев. Ник. Мар.; Љубавна прича, песма П. С. Т.; Рек'о сам јој, песма од Дан.; Жеља, песма од Љ. Н. С.; * * *, песма од Пушкина, прев. Д. Ј. Д.; Македонске народне песме Доњег Повардарја, из збирке Ив. Иванића; Наша писма; Уз наше слике; Кроника: наука, књижевност, уметност; Гласник.

Наставник, лист Професорског Друштва. Година 1888. Власник Професорско Друштво, одговорни уредник проф. Ранко Петровић.

Изишла је свеска за октобар са овом садржином: Школа и живот с погледом на вашу организацију школе, од проф. Ђ. Анђелковића; Нижи течајни испити, од проф. Л. Лазаревића; Луцићева „Робинџа“ и народна појезија од Андре Гавриловића, професора (свршетак); Попис становништва у Краљевини Србији 31. децембра

1895. године, уредио Богољуб Јовановић, реферат од П. М.; Свиларство, од Јоце Марковића, реферат од проф. П.; Новине из наставе и науке; Рад у школи и за школу; Школско кретање; Професорско Друштво; Библиографија и прикази; Некролог: † Паун Спасић; Ковчежић; Исправка.

Nastavni vjesnik, часопис за средње школе. На свијет издају: главни уредник Др. А. Мусић, кр. свеуч. професор и сууредник О. Кучера, кр. реално гимн. проф. у Загребу 1898.

Изаšla је прва свеска књиге седме, у којој су ови прилози: И. Ј. Каванина „Богатство и убоштво“, од др. М. Шерцера; Хрватски као наставни језик у гимназији, од Г. Лукарића; Филологија и логика у средњим школама, од др. С. Троиша; Нов доказ Кугелмајерова поучка о чуљосјечницама, од Ј. Мајцена; О пресеку двају праваца, који се сијеку под малим кутом, од М. Зделара; Разматрања о тумачењу брзине, од М. Опачића; Елементи Максвелове теорије електрицитета, од Љ. Иванковића; Књижевне обзаве; Разне биљешке.

Школски Вјесник, стручни лист земаљске владе за Босну и Херцеговину. Уредник Љубоље Длустић. Сарајево. Земаљска Штампарија, 1898.

Изашла је за ову годину свеска пета и шеста (уједно) са овом садржином: Дјечија психологија данашњег времена, од Јелице Вјелић-Бержанциковске; Класичне студије и млади народи, од Милана Шевћа; Из дневника једне младе учитељице, од Марка Мутића; Из школске праксе, од Феликса Барушића; Како ће учитељ удесити, да му се поука о стварима не провргне у поуку о ријечима; Теорија просторучног цртања на основу геометријског обликословља, од Алојзија Студничкога; Географска имена, од Милана Марека; С ђацима кроз Босну-Херцеговину, Црну Гору, Далмацију, Јадранско море, Истрију и западну Хрватску, од Драгутина Франића; Примјери практичне наставе, стране свијета и обзор, од Адама Пејића; Философија у древних Хелена, од Љубоја Длустића; Руска педагогика у XVIII вијеку; Педагошка смотра; Популарно — научни чланци, Купке; Педагошке мрвице; Листак; Службени додатак.

Учитељ, педагошко књижевни лист, орган Учитељског Удружења. Година XVIII. Власник и издавач Учитељско Удружење, уредник Дим. Ј. Соколовић, учитељ у Београду. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1898.

Изашла је свеска за септембар, прва за ову годину, са овом садржином: Морално васпитање у родитељској кући, од П. М. Спасића; Најсавршеније школске клупе, од Мих. Станојевића; О децијим лажима, с француског од проф. Р. Агатоновића; Из историје народне школе (наставак), с руског од Ђ. С. Којића, учитеља; Закон о народним школама; Извештаји са курсева: ручног рада и пољопривредних у Тоццидери, Букову и Краљеву; Школско кретање у свијету; Књижевност; Просветни записи; Учитељско Удружење; Библиографија; Преплатницима „Учитеља.“

Учитељски Весник, независни учитељски лист. Уређује и издаје Јов. Максимовић, учитељ у Београду. Година V.

Изашле су свеске 22. 23. и 24. са овом садржином: Како може школа помоћи да се код ученика развије појам о правичности и милосрђу, од Р. Огњановића, учитеља; Поглед на нови закон о народним школама, од Оригена; О учитељевој правичности, од П. М. Стој., учит.; О вредности наших удружења, од Оригена; Учитељска прва слава; Записи, прибрао Ориген; Листак: Јубиларна изложба у Бечу, превео Ориген; Кратке вести; Преплатницима.

Голуб, лист за српску младеж. У октобру су изашли број 15. и 16. са овом садржином: Савети, од Крајишника; Све се може само кад се хоће, приповеда српској младежи Душан Ђурић; Слога, песма Српчета Мухамеданчета; Васа Кретић-Љубисав; Српски и часно, песма од Родољуба; Чувајте се непознатог друштва, од Мирка П. Поповића; Синиће зора, свануће дан, песма од Васе Лахорског; Гамхен, биљка на острву Сокотори; Сахат, песма од Р. М. Тасића; Покајао се, од Р. М. Тасића; Бијел Вилиндар, песма од Родољуба; Драги господине уреднице нашег дичног „Голуба“, песма Чика Васе-Љубисава; Нашем „Голубу“, песма В. Лахорскога; Највеће звоно на свету; Деда — унуку, песма Мирка Војвођанина; Жеља, од Р. М. Тасића; Јунаков гроб, песма Илије Ђ. Будровца; Гласник; За попуњавање; Сваштине; Нове књиге и листови.

Српски пчелар, орган за српске пчеларе. Ср-Карловци. Штампан Српске Манастирске Штампарије. Год. III.

Изишао је број први, у коме су ови прилози: Краљица † Јелисавета; Теодор Богдановић; Безматок и назови матица; Моја амерканка; Читаоцима „Српског пчелара“; Изјава; Пабирци.

Свима читаоцима, који се баве пчеларењем, препоручујемо овај лист.

ПРОСВЕТНИ ДОБРОТВОРИ

Господ. *Благоје Ј. Шилеговић*, свештеник блажевско-бораначки и члан одбора школе блажевске изволео је подарити књижицама: „школској“ и „ђачкој“ *сто (100) комада књига* разне садржине и вредности.

Овај његови поклон најбоље црта племениту душу, а и његову љубав на сирам ове школе, којој је он двогодишњим неуморним радом служио као члан одбора, а у исто време је и трајни и живи сведок његова рада.

Одбор му, у име своје и својих ђака, топло захваљује на овоме поклону.

За пријатељске услуге, укажане наставницима и ученицима пожаревачке гимназије, приликом овогодишње екскурзије, директор те гимназије сматра за своју пријатну дужност, да и овим путем изјави своју топлу захвалност овој господи: Стојану Павловићу, председнику

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

општине пожаревачке, Сави Бадњевцу, председнику крагујевачке општине, Љуби Новаковићу, управнику Ратарске Школе у Краљеву, Милану Симићу, начелнику срезачког, Таси Поповићу, начелнику и Настасу Стевовићу, писару среза трстеничког, Архимандриту Венијамину, старешини манастира Љубостиње, Тодору Брадићу, вршиоцу дужности намесника трстеничког намесништва, Михаилу Недићу и Љубомиру Поповићу, свештеницима велико-дреновским, Војиславу Катунцу, учитељу велико-дреновском, мајору Ђоки Богдановићу, команданту III пука „Цара Лазара“, инжењерском мајору Милошу Милошевићу, управнику „Обилићева“ и председнику јагодинске општине.

„Српско Акционарско Друштво за клање и прераду стоке“ послало је министарству просвете ледесет примерака дела: „Ти ћеш бити земљорадник“ са жељом да се пошљу као поклон оним учитељима који су се одликовали као пољопривредници.

На овом лепом поклону нека је и са наше стране искрена и топла благодарност поменутом друштву.

Основној школи кладушничкој, у срезу кључком, поклонили су: г. *Добривоје Ј. Андрејевић*, први мајиниста Српског Бродарског Друштва, једну најновију руску рачуналку и г. *Атанасије Савић*, бив. чиновник, књиге у вредности 12 дин. за школску књижицу.

Школски одбор и управитељ топло захваљују овим просветним добротворима.

Бенерал г. *Илија Букмић* поклатио је калањевачкој основној школи слику „свих српских владалаца“ у дивном оквиру.

Управитељ ове школе и овим путем захваљује дародавцу.

1. Његово-Преосвештенство, епископ нишки, г. *Никанор*, изволео је послати управи рашке школе 12 комада својих и др. књига, да се предаду: 3 комада школској књижици, 4 комада наставницима и 5 комада ученицима.

2. Г. *Влад. М. Поповић*, начелник среза студеничког, послао је 4 комада „Ласте“ у елегантном повезу, да се, од стране среза, раздаду одличним ученицима рашке школе.

3. Г. *Милјтин Р. Живковић*, лекар среза студеничког, поклатио 6. коло књига „Књижевне Задруге“ ученицима рашке школе.

4. Г. *Васо Стојановић*, телеграфиста бољевачке станице, поклатио је књижици рашке школе 5. коло књига „Књижевне Задруге“.

5. Г. *Буле Вукосављевић*, трговац на Рашкој, поклатио је књижици рашке школе 6. коло књига „Књижевне Задруге“.

6. Г. *Јосиф Студић*, цариник на Рашкој, поклатио је 10 комада разних књига, да се раздаду ученицима рашке школе.

7. Г. *Станко Петровић*, трговац на Рашкој, послао је 5 комада разних књига, да се раздаду ученицима рашке школе.

Свима дародавцима и трудбеницима око заузимања управа ове школе са наставницима и школским одбором изјављује топлу захвалност на овако племенитом дару.

Г. Сава М. Јанковић трговац из Раденковића (срез мачвански), дао је 10 динара, те је купљено 11 комада књига, које су раздате најбољим (одличним) ученицима раденковићске основне школе о годишњем испиту школске 1897.—8. год. Управа школска срдечно захваљује г. Сави на поклону и бризи о школи.

ЈАКОВ СМОДЛАКА

ПРОФЕСОР КРАГУЈЕВАЧКЕ ГИМНАЗИЈЕ

Средња школа опет је остала без једнога спремнога радника.

24. октобра ове године преминуо је у Крагујевцу **Јаков Смодлака**, професор тамошње гимназије.

Пок. Смодлака рођен је 26. јуна 1854. године у Сиљету. Ту је свршио основну школу и гимназију. Университет је учио у Бечу и Инсбруку, где је положио стручне испите из грчкога и латинскога језика. У Грацу је положио стручан испит из српскога језика. Служио је као наставник средњих школа у Котору, Дубровнику и Сарајеву. У Србију је прешао 1881. године, и ту је остао, с малим прекидом, до смрти, служећи прво као предавач, а после као професор латинскога језика.

И ученици и школа много су изгубили у покојнику.

Вечан му помен!